CRÎMPEIE DINTR-O EPOPEE COMICĂ

Întrucît sîntem oameni, ceea ce facem să fie făcut fie bine, fie rău; în măsura în care ceea ce facem e bine sau rău, sîntem oameni şi, paradoxal, e de preferat să faci ceva rău decît să nu faci nimic; atunci cel puţin exişti.

T. S. ELIOT

1. LA BĂRBIER SAU COŞMARELE LUI HUTERA BÉLA

I

— Ce-i fericirea? — întrebă cuprins de tulburare Hutera Béla, chicoti înfrigurat, apoi porni să se învîrtească cu braţele desfăcute; ziceai că e un derviş rătăcitor. — Ce-i fericirea, spuneţi-mi, ce-i fericirea? — urlă el, dar nu primi nici un răspuns şi, pînă să privească în jur oprindu-se locului, cu mîinile lăsate în jos, în frizerie nu mai rămăsese nimeni, se mai auzea doar scîrţîitul uşii deschise, izbite de vînt.

II

Ziua aceea de sfîrşit de septembrie începuse la fel ca celelalte. Te-ai trezit agitat, parcă răzbiseşi în ultimul moment la suprafaţă, gîfîiai, aveai părul ciufulit şi tricoul ud leoarcă, pesemne că transpiraseşi, nu glumă, în timpul nopţii. Revăzuseşi şi rîul, în albia de beton clocoteau valuri de un galben-murdar, apa învolburată purta la vale stîrvuri de pisici şi de cîini, lemne, uşa unui scrin, un leagăn, cruci de lemn, grinzi — aluviuni ale visului. Ai continuat să visezi şi după „trezire", ai întors spatele rîului, pe cîmp, la soare, Andrea şi femeia cu rochie de culoarea nalbei jucau tele-pong. Ţi-era indiferent cine cîştigă, dar nu asta te deranja ci mai curînd leagănul. Cum ajunsese în apă? Apoi ai început să-ţi storci creierii, de unde o fi alimentat aparatul cu curent? Nu se vedea nici un cablu. Ai privit punctul alb ţopăind sprinţar

de colo-colo pe ecranul gri-închis, ping — ping — ping — ping; deşi se juca pe unghi ascuţit, iar o ezitare de numai o fracţiune de secundă ar fi putut decide soarta meciului, amîndouă se apărau cu abilitate, scorul era cinci la cinci, tonul rămăsese acelaşi de cîteva minute bune, fiindcă nici rezultatul nu se mai modificase.

Ai întins mîna după ceas, arăta şapte şi jumătate, cu un gest reflex ai dat drumul la tranzistorul de lîngă pat, vocea blondă care rîşnea buletinul meteorologic nu promitea nimic bun, dimpotrivă: meteoroloaga de serviciu îşi bolborosea apatică textul, înştiinţînd ascultărorii despre nişte mase de aer rece, acestea înaintau către depresiunile intracarpatice, te-au trecut fiori, de parcă ar fi şi ajuns în cameră, ţi-a fugit dinaintea ochilor şi ecranul gri al tele-pongului. Cu toate că erai curios cine va cîştiga. Femeii în roşu îi tremurau mîinile, dar şi Andrea era crispată. Rîul se evaporase din senin, din albia secată pietrele albe licăreau aproape zeflemitoare, erau pietre albe, cît un cap de miel sau de cal, apoi s-au topit şi acestea, deşi nu era soare, ci nori cenuşii ce îţi aminteau de ecranul întunecos al tele-pongului. Neliniştea nu te-a părăsit defel, deşi ai încercat să-ţi concentrezi atenţia asupra mingiuţei ce brăzda ecranul descriind o traiectorie imprevizibilă.

Toate astea i le-ai povestit cîteva ore mai tîrziu lui H.B. Tocmai îl bărbierea pe un tip înalt, brunet, era aşa de absorbit încît credeai că nici nu te ascultă şi n-aveai chef să-i spui de două ori acelaşi lucru. Te-ai aşezat pe taburetul din mijlocul frizeriei, ai răsfoit paginile *Figaro*-ului de săptămîna trecută, scria despre nişte expoziţii de artă plastică şi despre vînzarea unor case cu grădini; ai privit teroriştii, pe chipurile lor nu se citea nimic bun. Ei, în schimb, chiar şi cu mîinile sus, îi priveau lung pe poliţişti. Cîtă vreme nu te uitai în oglindă, puteai zări porţiunea aceea de stradă arhicunoscută, uneori prin faţa ochilor ţi se perindau automobilele ca nişte broaşte ţestoase şi se auzea răpăitul zoaielor împroşcate de caroserii, amintind de sunetul tele-pongului.

— Ia-o de la capăt — grăi deodată, cu un vădit accent secuiesc, clientul cu ochii închişi. O cauză trebuie să existe! Precis că ai dormit prost. De ce oare? Eşti încă tînăr, nu cred să ai cine ştie ce secrete, fiindcă — ţine minte, ti-

nere! — păcatele tăinuite sînt acelea care mistuie mintea şi duc la nopţi nedormite, la frămîntări.

— Sînteţi preot? — l-ai privit întrebător.

— Cu dinţii cum stai? — te-a întrebat clientul într-o doară. Şi dinţii cariaţi pot fi o cauză a somnului agitat. Apropo, ce ai mîncat aseară? Şi burta plină...

— Somnul şi vremea ploioasă — a pufnit în rîs H.B., fluturîndu-şi şervetul în obrazul clientului. Lucrurile nu stau chiar aşa de simplu, Ferike, dacă ar fi aşa, atunci eu unul nu l-aş mai visa noapte de noapte pe sărmanul Klein Isidor.

— E mult de cînd a murit Klein Isidor — s-a sculat clientul scotocindu-se prin buzunare cu ochii în continuare închişi, acoperind cu trupul oglinda din faţa sa. Acum nu mai puteai vedea maşinile, doar zvonul noroiului împroşcat mai ajungea pînă la tine, ca şi cum imaginea ecranului de telepong s-ar fi închis ori s-ar fi deschis complet, făcînd astfel să dispară punctul care ţîşnea de colo-colo.

— Dar în visele mele continuă să trăiască. Ce dacă-i mort, eu să nu-l mai pot vedea oare în vis?!

— Din partea mea n-ai decît — cugetă clientul şi deschizîndu-şi ochiul drept îl măsură cu privirea pe H.B. Poţi, dar ce rost are?

— Păi, aicea-i buba. Nici eu nu ştiu de ce mă chinuie tocmai pe mine. De ce nu apare, să zicem, în visele lui Szikszai ori în ale tale, Ferike? De ce nu-i năpăstuieşte pe cei care l-au umilit, care i-au făcut atîta rău?

— Ei, şi cum arată?

— E necăjit. — H.B. Îşi conduse pînă la uşă clientul insipid, scoase din buzunar bacşişul de doi lei, strîmbă din nas, dădu din mînă a lehamite, salută cu un săru' mîna zgomotos o cucoană, probabil vreo cunoscută de-a lui, apoi după o scurtă ezitare se băgă după paravan. În dosul paravanului era o canapea veche, un dulap şi o masă prăpădită, cu trei picioare. Ştiai că Hutera îşi ţinea palinca în dulap. L-ai auzit turnînd în pahare şi asta ţi-a umplut sufletul de bucurie în ciuda anxietăţii care te rodea, lucrurile îţi apăreau ca fiind din nou previzibile, deductibile, clare.

— Arată ca unul care pierde la cărţi. Dar care pierde întruna.

— Cine?

— Păi, Klein Isidor — apăru H.B. din dosul paravanului şi-ţi puse în mînă un pahar plin. Că doar era vorba de bătrînul evreu. Bea — arătă amărît spre pahar. Şi eu sînt cam întors pe dos, poate ne prinde bine asta.

Lichidul din pahar era incolor, dar cu toate acestea încăperea fu potopită pentru o clipă de apa gri-murdară a rîului. Te-au trecut sloiuri de gheaţă pe şira spinării. Cu toate că tu unul credeai în vara indiană.

— Apăi, dacă şi asta e vară indiană, cu atît mai rău — medită H.B. Măcar de-aş putea afla ce are Klein Isidor asta cu mine. Doar mă cunoşti bine, n-am fost nicicînd antisemit, deşi sînt pe jumătate neamţ, n-am stat niciodată în calea nimănui, nu m-am atins nici măcar de vreun fir de păr al cuiva. Şi totuşi Klein mi se înfăţişează în fiecare noapte în vis, e livid. Are obrazul neted ca de domnişoară, însă îmi cere întruna să-l bărbieresc şi degeaba îi spun eu că n-are nici un fir de barbă, începe să plîngă, vociferează, îşi trînteşte briceagul de oglindă (care nu se sparge niciodată?) şi mă înjură. Deşi cît a trăit a fost un om tare de treabă, nu înjura niciodată, respecta preceptele religiei sale, era amabil cu toată lumea, îngăduitor, atent, politicos. Cine nimerea o dată în băcănia lui n-avea ce regreta. Vindea pe credit, fireşte, oamenii l-au sprijinit atunci cînd s-au schimbat vremurile. Dar în vis mie îmi vorbeşte grosolan, de parcă nici n-ar mai fi el. Mă înşfacă de cămaşă, mă zgîlţîie, hei Hutera, cîinosule, îmi mormăie întruna, rade-mă imediat, că, de nu, ţi-arăt eu ţie ce-i omenia, şvab căpos ce eşti! Zbiară chestii din astea şi mă zgîlţîie de parcă ar vrea să scuture şi sufletul din mine. De cîte ori mă trezesc am în faţa ochilor obrajii lui, cu pielea rozalie, netedă ca un fund de bebeluş.

— Ei, şi tu îl bărbiereşti?

— Ce altceva să fac? — îşi desface H.B. braţele, apoi trage o duşcă din pahar. Îl înmoi cu clăbucii minute în şir, să ţină cît mai mult, îmi ascut şi briciul cîteva minute bune şi între timp cînt, nu cumva să-i las impresia lui Klein Isidor că m-aş teme de el.

— Nu mi-a trecut prin minte că ţii şi palincă aici — intră pe uşă tipul de adineauri, punînd pe masă o sticlă ambalată în hîrtie de mătase. Ţi-ai schimbat năravurile, Béla? Tu pe vremuri nu trăgeai la măsea.

— Trăgeam şi pe vremuri — dă din mînă H.B. dispărînd după paravan, se întoarce cu un pahar şi o sticlă, îi toarnă şi oaspetelui. Mai ţii minte cum m-ai adus împreună cu Szikszai la post, ca să mă intimidaţi şi să depun şi eu mărturie împotriva lui Klein? Te-am lăsat primul pe uşă şi am făcut o remarcă: în ordinea în care ne-o lua moartea, tovarăşe preşedinte. Atunci m-ai plesnit întîia oară. Erai mare mahăr pe atunci, mai ales cînd se nimereau să fie de faţă şi Szikszai (cu miliţianul). Cînd, în sfîrşit, am ajuns acasă, i-am cerut gazdei mele, bătrînului Balogh, o sticlă de palincă şi am dat-o peste gît în toată umilinţa şi furia care mă cuprinsese. Fireşte, cît era să mai dureze teribilismul vostru? Cînd Speriatu a fost mutat altundeva, iar în Tabăra a venit Ilie Beldeanu, prietenul şi tovarăşul meu de pahar, aţi început să vă căciuliţi cu toţii, fiindcă el, deşi mutat acolo disciplinar, n-a intrat în horă cu voi. Dar *în seara aceea* m-ai lovit, Ferenc. Erai reprezentantul puterii şi, cu toate astea, ai simţit nevoia să mă loveşti, să mă umileşti de faţă cu Szikszai şi cu Speriatu. Pesemne te temeai că ei sînt reprezentanţi ai puterii *mai vrednici, mai devotaţi* decît tine, voiai să-i epatezi întruna, de aceea m-ai şi plesnit. Acum, între noi fie vorba, nu numai de-aia. Iţi stătuse „în gît" şi chelnăriţa.

— Te înşeli — căscă Balló. — E atît de mult de atunci încît ai ajuns să amesteci întîmplările. Nu eu te-am lovit, dragă Béla, ci Szikszai şi Speriatu, pe rînd. Eu unul nu te-am lovit atunci deloc. Şi, din cîte îmi amintesc, nici de atunci încoace. Şi atunci tot Szikszai a insistat să fiu şi eu de faţă. De altfel, e mult de-atunci, poate că toate astea nici nu s-au petrecut, acum, dacă tot m-am întors, ce-ar fi să mă tunzi? Zero, ca în vremurile bune.

Cînd maşina de tuns se porni să zumzăie ai sorbit din pahar. Te rodea curiozitatea să afli cine o fi tipul acela, nu îţi aminteai numele, dar nu erai dispus să-l întrebi şi nici să pleci nu îţi venea. Şedeai pe scaun aplecat, cu paginile *Figaro*-ului vechi de o săptămînă desfăcute pe genunchi şi urmăreai în oglindă cum se derulează cu încetinitorul filmul străzii.

— Care va să zică mint? — s-a oprit din nou H.B., de parcă abia acum i-ar fi ajuns la ureche vorbele celuilalt. Aşa vorbeaţi voi mereu şi cu Klein Isidor, de sus de tot. Cu toate că înainte de război i-a ajutat de-atîtea ori cu mici

împrumuturi pe toţi nevoiaşii şi dădea banii destul de corect, cu dobîndă numai cinci la sută, fără să bage pe nimeni la apă, nu cum procedau faimoasele bănci „maghiare”.

— Ce ai, faci agitaţie? — Rîsul clientului îţi păru iritat, ai ciulit urechile.

— Ei, Ferenc, Ferenc — îl persiflează H.B. pornind din nou maşina de tuns. Ai cam început să uiţi anii *aceia.* Pesemne că la şcoala de partid...

— La şcoala de partid tot Szikszai a fost. Eu unul am fost trimis la un curs de pregătire pentru preşedinţi, Béla, deoarece, ca fost miner, nu prea mă pricepeam la agricultură. Iar cei din Tabăra n-au avut decît de cîştigat de pe urma acestui lucru. Atunci am căpătat încredere în îngrăşămintele chimice, tot atunci am învăţat cum se face polenizarea artificială.

— Amin — dă H.B. a lehamite din mînă. Klein a ţinut la mine, măcar că după moarte m-a torturat sistematic. Şi a ţinut mai ales după ce v-aţi dat voi arama pe faţă. Pînă atunci nu mă prea avea la lingurică, chiar mi-a mărturisit că mă socotea un zăpăcit.

— Amin — rîse clientul. Cu Klein Isidor nu m-am înţeles eu în multe privinţe. *În privinţa asta,* însă, *da.*

— Cînd a ajuns bătrînul la ananghie, i-ai întors spatele. Nu le-ai spus anchetatorilor *ce fel* de om era. I-ai lăsat să adune probe mincinoase. Iar eu am susţinut şi atunci că omul ăsta nu era şovin şi că nu era duşmanul partidului şi al poporului. Că, dimpotrivă, era un mare prieten al democraţiei, ceea ce şi fusese încă pe vremea cînd Szikszai, fie-mi iertate vorbele, scurma în bălegar şi nu era în stare să numere pînă la doi decît fiindcă schiloada de Rózsi, ibovnica lui, ţiganca, îl alungase odată cu furca din bordei răcnind în urma lui, ce-i bă, amărîtule, nu ştii număra decît pînă la doi, doar de două ori mă poţi vorba aia? Eu, tovarăşe Balló, l-am tuns şi l-am ras pe Klein Isidor ani în şir după ce a renunţat la ritualul lor, ăsta cu barba şi părul, ştiu eu ce zic, fiindcă n-am acceptat niciodată o para de la el, ca de altfel, nici de la voi. E drept că tu de pildă nici nu mi-ai fi dat, tu erai omul lozincilor care spuneau că au apus vremurile cînd oamenii muncii oneşti mai puteau fi „jigniţi” cu bacşiş. Nu, tu nu m-ai fi „jignit” nici măcar o singură dată, dar nici asta nu m-a deranjat, oricum n-aş fi acceptat nici cinci

bani de la tine, era o chestiune de caracter. Şi de nas, fireşte! Banii care îţi încăpeau ţie pe mînă, Balló Ferenc, prindeau miros. Tot ce avea de-a face cu tine puţea. Pe atunci, de ciudă şi de necaz, beam bunăoară şi din palinca aceea grozavă de pere a lui Klein Isidor. Vezi doar că trăgeam la măsea mai de mult, nu-mi găseam consolarea în nimic altceva.

— Să ţi se frîngă inima şi alta nu — rînjeşte ironic clientul.

— Şi-apoi cum era s-o găsesc? Mi se îngustase orizontul, trebuia să beau, ca să-mi fie silă de mine însumi, dar să simt măcar că-s om. Klein m-a servit în mai multe rînduri şi cu pască. Tu ştii ce-i pasca? — se întoarce H.B. brusc spre tine. Ai mîncat vreodată pască? Nici n-are rost să te mai întreb. Voi sînteţi toţi o apă şi un pămînt. Nesăbuiţi. Învăţaţi fotbalul din cărţi şi habar n-aveţi ce-i aia pască.

— De un' să ştie? — rîse clientul. Era pe jumătate chilug şi chelia îi lucea în lumina anemică a becurilor de şaizeci răhăţite de muşte, dar nu numai asta îl făcea să pară antipatic. — Nu mai e la modă pasca, Béla.

— Moaş' ta nu mai e la modă — trînti H.B. maşina de tuns pe dulap, se îndreptă spre paravan, pesemne uitase ca scosese deja sticla de palincă.

— Sticla e aici — i-ai amintit tu.

Turnă în pahare, bău, apoi se îndreptă spre uşă şi trase jaluzelele. — Gata — zise el. Destul pentru azi. Vremea e mohorîtă, iar eu sînt la fel de trist. Destul, coborîm cortina.

Ţi-ai ridicat privirea. Te oboseau plăcuţele cenuşii ale jaluzelelor din oglindă, alături de ţeasta pe jumătate cheală a clientului, toate astea nu mai aveau de-a face cîtuşi de puţin cu jocul de tele-pong.

— Hai noroc — dădu şi Balló paharul pe gît. Şi din ce cauză, mă rog ţie, eşti aşa de posomorit, dragă Béla? Te pot ajuta cumva?

— M-ar putea el ajuta — s-a întors Hutera spre tine.

— Nu-l cunosc pe tînărul acesta — s-a întors şi Balló. Sau ne-am cunoscut cîndva? Figura ta mi-e cunoscută de undeva.

— Aşi! — H.B. se cocoţează pe tejghea în faţa oglinzii. Îşi bălăbăne picioarele. — Vechea ta boală, Ferike. Nimeni nu e el însuşi, seamănă neapărat cu vreun cunoscut de-al tău. Ştii că îmi puteam pierde piciorul dacă nu mă luau

americanii prizonier? Mi-am zis atunci că mi-a pus Dumnezeu mîna în cap cu prizonieratul ăsta, dar în cincizeci am fost înştiinţat prin cooperativa meşteşugărească că sau o iau pe urmele uncheaşului meu şi mă fac hornar, sau îmi iau valea, mă pot duce şi naibii, că n-au ei nevoie de lumpeni şi nici de fascişti, de spioni americani, pot pleca încotro văd cu ochii, că au ei destui frizeri.

— Şi aşa ai ajuns la noi, la Tabăra. — Balló mai trage o duşcă, e un pic îmbujorat, rîgîie. — Ce-i drept, te-am primit cu rezerve. Veres Pista, bunăoară, de la bun început n-a avut încredere în tine şi nici Szikszai nu te-a agreat cine ştie ce. Erai trecut pe lista duşmanilor de clasă. Imediat după părintele Antal, după Vlad Rădescu, Klein Isidor şi chiaburi, înaintea cîtorva gurişti de reputaţie proastă.

Nu ştii nici pînă-n ziua de azi cum de-ai putut adormi dintr-o dată pe scaunul fără spetează. Mai tîrziu H.B. ţi-a povestit că ţi se clătina capul prin somn, Balló Feri chiar a crezut că „te prefaci" că dormi ca să tragi cu urechea la discuţia lor, să-i poţi avea la mînă. „Vezi, Feri, asta spune totul despre tine, i-am zis eu şi am scuipat scîrbit, josnicia asta, josnicia asta absolut fără rost." — De ce? — m-a privit el uluit. — Fiindcă şi pînă acum am discutat tot de faţă cu el — i-am rîs în nas — ne putea asculta şi treaz, *ăsta* nu era un motiv să adoarmă!

— Unde e? A plecat?

— Am stat ce-am stat, am terminat şi palinca, după năravul nostru, pînă la ultima picătură, ne-am mai tachinat pînă ne-am săturat, iar Feri încă îşi doarme „somnul celor drepţi" lungit pe divan. — Arătă către paravan. — Pesemne că au un somn tare agitat drepţii din ziua de azi, căci se zvîrcoleşte de-a binelea, iar ţeasta chilugă îi luceşte ca o bilă de popice. Fiindcă l-am terminat de tuns după ce a aţipit. Nu vrei să vezi? A ieşit bine, dacă ţinem cont de împrejurări. Nu sînt omul cuvintelor mari, dar află, prietene, ca în meseria mea aş mai putea încă fi un as, măcar că, de s-ar aduna la un loc toată băutura pe care am supt-o la viaţa mea, s-ar duce la fund şi crucişătorul Potemkin, iar, dacă ar fi să curgă la vale, ar urni şi şapte mori, ca să nu mai zic ce frumos ar oglindi răsăritul soarelui.

Afară picurau stropi de ploaie, H.B. a amuţit îmbufnat, iar stropii de ploaie aduceau cu sonorul dat în surdină al

tele-pongului; erai totuşi curios să afli cine va greşi prima, femeia în rochie de culoarea nalbei ori Andrea? Cînd la telepong se înfruntă parteneri de valoare apropiată, pierde întotdeauna cel ce greşeşte primul. Probabil că din cauza aceasta am şi adormit — caşti —. Voiam să aflu cine cîştigă: Andrea sau femeia în roşu.

— La ce să cîştige? — face H.B. ochi mari. — Ori te-ai ţicnit şi tu, ca Feri? — face semn spre paravan. Adineauri păreai întreg la minte.

III

— Povesteşte-mi despre Balló! Cine-i omul ăsta?!?

— Nimeni n-ar îndrăzni să afirme că are mai multe motive de mîhnire şi de disperare decît mine şi uite că tot nu mă plîng, oricum n-ar avea nici un rost, nu s-ar schimba cu nimic situaţia. Un Hutera, îmi spunea bunicu' scărpinîndu-se-n bărbie (fie-i ţărîna uşoară), nu se tînguieşte nici cînd îi fuge pămîntul de sub picioare. Ştie bine că nu-i fuge, iar, de-o fi să fugă, atunci n-are decît să se văicărească. M-au umflat la ţanc amicii (trei soldaţi negri şi un sergent alb, bondoc, ciupit de vărsat), cît îmi mai putea fi salvat piciorul. Pribegeam prin împrejurimile unui oraş nemţesc greu de rostit, parcă începea cu S; de atunci pentru mine moartea se confundă cu numele unui oraş nemţesc. Doctorul mi-a spus (la o jumătate de oră după capturarea mea eram deja pe masa de operaţie) că puţine ceasuri au lipsit ca să mă vadă Dumnezeu, dar am avut baftă, m-au operat şi am scăpat. Ei bine, am rămas şontîcăit, dar asta mi-a asigurat succesul la femei. Îmi adorau mersul. Ce mers ai, Bélus, îmi cîntau în strună pe cînd mă mai iubeau încă. Eram inconfundabil şi asta le evoca eul lor cel mai frumos. Dar nu sînt nici poet, nici cîntăreţ de muzică uşoară, mi-e urît de exagerări. De departe trebuie că arătam ca un dromader uman. Mai ales cînd mai şi pileam cîte ceva. Mă clătinam ca o corabie bătută de furtuni. Probabil că de aceea trăgeau fetele la mine. În spital a fost bine, fireşte. După atîta foamete, frig şi spaimă, au urmat mîncărică bună, oameni inimoşi, cumsecade şi pacea. Am crezut atunci că mi-a pus Dumnezeu mîna în

cap, mai tîrziu am constatat că e primejdios „să faci aluzii” de genul ăsta şi că e şi mai de temut cînd Dumnezeu se întinde şi îţi zgîlţîie capul de nu te vezi. Cum se face că am constatat asta tocmai în cincizeci? Fiindcă m-a adus acasă dorul, ca pe o pasăre migratoare, cu toate insistenţele americanilor. După ce m-am întremat, am ajuns frizerul lagărului, iar, fiindcă al lor era mereu beat (i se urcase la cap războiul şi nu putea suporta cu luciditate experienţele trăite), soldaţii veneau numai la mine. Se temeau că Thomas, aşa îl chema pe colegul meu, o să le taie urechile sau nasul în zelul lui neostoit. Cînd mă servea cu ţuică îi ziceam lui Thomas Tamás şi mă distram de bolboroselile pe care le îngîna la beţie despre menirea lui. Căci la beţie zicea, cu briciul sclipitor în mînă asemeni unei baghete de dirijor, că nu-i frizer de campanie adevărat acela care nu taie la viaţa lui măcar o ureche sau un nas. Fireşte, neintenţionat, altminteri n-ar avea nici un farmec. Întîmplător, desigur, dar cine poate spune ce-i întîmplarea? Asta n-o ştie nimeni, filozofa împleticindu-se Tamás, amicul meu din Los Angeles, cum nu poate şti dacă nu cumva îi e sortită chiar lui. În principiu, toată lumea are şanse egale din partea mea, tuna el, priviţi-vă bine urechile, nasul, fiindcă s-ar putea să le vedeţi pentru ultima oară. A doua zi îl bărbieream şi pe dom’ colonel, pe cînd Tamás cugeta în voie la arest asupra şanselor unui frizer care şi-a atras asupra-i mînia comandantului său. Iar eu îmi rîdeam în barbă, rădeam şi tundeam soldaţii, fiecăruia îi aranjam frizura de parcă ar fi fost un mic Eisenhower, sau măcar regele Victor Emmanuel al Italiei. Rămîi la noi, Hutera, vino în America, Béla, nu pleca acasă, H.B., că o să-ţi pară rău. Mă îmbiau întruna, le părea rău după mine, îmi purtau de grijă şi negrii, prinsesem atîta vlagă tot tunzîndu-le chica lînoasă că aş fi putut tunde şi oi. Pînă şi colonelul mi-a promis că îmi aranjează o slujbă de frizer în Oklahoma, unde în viaţa civilă e fermier şi judecător de pace şi că nu ar face-o el pe grozavul, dar e respectat de oameni, să nici nu mă gîndesc la întoarcerea acasă, mă prevenea el sincer îngrijorat; nu am de pierdut nici femeie, nici vite, să nu mă mai prostesc, că ordonă să fiu bătut la fund cu nuiaua, ca să-mi vină mintea la cap. Dar eu trăgeam tot spre casă, ca un cal breaz. Deşi asta însemna pentru mine foarte puţin. Da. Am avut un cămin doar în copilărie, dar

şi acela a durat foarte puţin, ca toate lucrurile sortite eşecului. Ştii ce a fost tatăl meu? A fost cartofor, însă era „un domn”, iar la începutul anilor treizeci a dat o spargere la cazinou înarmat cu pistolul. Fapta asta necugetată i-a pus, fireşte, capăt carierei, a fost arestat, mama a ajuns la un sanatoriu de boli nervoase, iar eu la uncheşul meu, care era coşar. Unchiu' Ádám se ocupa de tot felul de chestiuni şi mai puţin de problema unui cămin. Eu, băiete, n-am căminul meu, degeaba m-au frecat, că mi-s burlac. Mie, băiete, mi-e indiferent pe unde înghit funinginea. Şi îşi clătea „funinginea” cu o cinzeacă-două din palinca lui de nuci. Deoarece, cît va fi palincă de nuci, el nu va pune în gură altceva. Deşi ar fi băut şi negură dacă ar fi putut. Te mai miri că în tovărăşia lui m-am apucat şi eu de sportul ăsta? Şcolile? Ce m-ar fi putut învăţa şcolile sub regimul burghezo-moşieresc? Am fost înrolat într-o campanie laolaltă cu nişte flăcăi din Eger, cu ei am apucat retragerea prin Austria, dar-ar boala în anii ăia de groază... De, asta e, dar nici aşa n-ajungeam eu cine ştie unde...

Unchiu' Ádám, coşarul cu înclinaţii filozofice, m-a învăţat că trebuie să existe o ordine a lucrurilor, că pantofii nu se lustruiesc cînd sînt plini de noroi; mda, cu voia lor, se spală noroiul de pe ei, se şterg bine-bine, se dau cu cremă, se aşteaptă pînă ce pătrunde crema în piele, iar atunci pot fi lustruiţi, în cazul că ţinem să arătăm bine cu orice chip. Dar numai *după aceea.* E limpede, nu? Şi-ar mai fi multe de zis, băieţică, îşi ocupa unchiu' Ádám locul de lîngă sobă şi-mi făcea semn că îi pot turna „o duşcă în semn de recunoştinţă”. Iar eu îi turnam. Ce, tu nu i-ai fi turnat? Iată-mă aici, ca exponent al cauzei lui, şi-a privit el paharul umplut cu băutura incoloră. Ce sînt eu? Un burete setos. O ladă de gunoi. O scuipătoare vie. S-a strîns în mine toată funinginea epocii în care trăim.

Veni şi vremea cînd am ajuns să ciocnesc cu unchiu' Ádám,dar din păcate nu pentru multă vreme, fiindcă m-au înrolat, a venit războiul, pribegia prin Austria şi Germania, camuflajele, a urmat un oraş nemţesc cu nume greu de rostit, moartea. A venit sergentul american şi chirurgul american, au nimerit la timp ca să-mi poată salva piciorul. Pentru care voi fi mai tîrziu iubit de femei. Au urmat ierni, toamne, flămînzeli, supe calde, tocăniţe, papricaşuri de pasăre, şpriţuri.

Ordinea pomenită de unchiul meu aveam s-o descopăr în timp. Altfel îmi părea mai degrabă un februarie văzut dintr-un pat de spital decît un august cînd deja bărbieream şi tundeam. În octombrie eram ca şi liber. Locuiam în Danemarca la o ţărancă, în grajd, fireşte. Nu era mare brînză, şi-ar fi împărţit ea şi aşternutul cu mine, dar în odăile din faţă mi-era frică. În fîn, la căldură, ascultînd răsuflarea sacră a vacilor, mă simţeam uşurat. Şi, totuşi, mă trezeam îngrozit noapte de noapte, îmi trăgeau în picior din avion, urlam, nu trageţi că rămîn olog printre străini. Inima îmi bătea să-mi sară din piept, mă treceau apele şi nu mă mai liniştea nici răsuflarea vitelor. Îmi aprindeam o ţigară, priveam bobul de jăratic în beznă şi mă apuca dorul de casă. Credeam că oraşul în care crescusem, de bine de rău, mă va alina prin simpla lui prezenţă şi că îmi voi recăpăta liniştea ciocnind din nou cu uncheşul, lipindu-mi obrazul strîns de obrazul lui, respirîndu-i mirosul inconfundabil de coşar, revăzînd-o pe mama în grădina sanatoriului de boli nervoase şi plimbîndu-mă cu ea pe sub brazi. Pe atunci n-aveam de unde şti că unchiu' Ádám murise, că sanatoriul fusese bombardat, că localnicii tăiaseră brazii, iar oraşul de care-mi fusese dor mă va renega. Adică nu oraşul, ci oamenii. Eşti tînăr, mai crezi în oameni, îţi spun povestea pînă la capăt, zău că are şi o morală.

Daneza era o blondă fermecătoare, nu o dată s-a culcat cu mine în grajd, în fîn şi cînd visam urît se trezea şi mă mîngîia pe creştet. Mă punea să-i sărut crucea de la gît, să mă gîndesc la Dumnezeu, că îmi vor trece coşmarurile. Îi sărutam crucea smerit, dar la Dumnezeu nu mă mai gîndeam, mai degrabă o răsturnam pe spate în fîn, pesemne de aceea nu mi-au trecut tulburările. Dar n-am de gînd să-ţi împărtăşesc experienţele sexuale, ca între bărbaţi, ci vreau să-ţi vorbesc despre teamă.

„Beeela — a venit femeia într-o seară în grajd, avea ochii plînşi —, Beela." Şi mi-a întins o scrisoare-tip. Cînd am citit-o s-a pus pe plîns şi mi-a căzut în braţe. „Acum nu ne mai deosebim deloc — a îngăimat ea — nici eu nu mai am pe nimeni". „Ba da" — i-am spus eu, şi asta nu ca s-o contrazic. „Cum adică?", a încremenit ea, dar eu m-am tras înapoi, n-aş fi vrut să fac dragoste cu ea lîngă scrisoarea ce o înştiinţa despre moartea eroică a soţului. „Tu — am pus punctul pe i —, eşti acasă, dar eu? Unde-i căminul

meu?” Ce-i al ei este şi al meu!, mi-a răstălmăcit ea gîndurile şi s-a pornit pe plîns. Să rămîn acolo, să ne gospodărim împreună, iar dacă nu-mi face plăcere să scurm pămîntul, să deschid o frizerie, va face o uşă în peretele dinspre stradă şi voi putea sta în uşă de dimineaţă pînă seara într-un halat alb, în aşteptarea clientelei. Căutăm şi ligheanul de aramă, bunicul ei fusese bărbier, ligheanul de aramă — blazonul meşteşugului — zăcea prăfuit într-o pivniţă. Sculele erau într-o lădiţă neagră. Le-am frecat danezilor bărbile cu un săpun de ras de-acum o sută de ani, n-am mai pomenit de-atunci un săpun cu o mireasmă aşa de aparte. Bătrînii ziceau, închizînd ochii, că urmează sfîrşitul lumii, că s-a răsturnat timpul, crezînd, în evlavia lor, că s-a sculat din morţi bătrînul bărbier care fusese cunoscut şi preţuit de tot satul, ba chiar şi de satele învecinate. Un singur lucru nu s-a adeverit din cele spuse de muiere în seara aceea cînd stătea în mînă cu scrisoarea ce anunţa dispariţia soţului, anume ca îmi voi aştepta clienţii într-un halat alb, căci veneau aşa de mulţi încît abia dacă apucam să-mi mai trag sufletul. Şi, totuşi, noaptea ascultînd răsuflarea vitelor, căci rămăsesem în grajd, nu-mi venea să mă tăvălesc cu muierea în patul din odaie, sub paza bărbatului decedat eroic, mă cuprindea dorul de casă, de meleagurile astea, de orăşelul ăsta neînsemnat din sud-estul Europei. Pesemne că asta m-a şi determinat sa fug fără a-mi lua rămas bun de la femeie cînd m-am alăturat unui grup de repatriaţi prin Crucea Roşie, deşi nici cîinii nu se mai interesau de mine. M-am prezentat la şeful grupului împreună cu un flăcău din Eger, dar în cataloage n-au găsit decît numele lui, îmi amintesc pînă azi, îl chema Gács Mihály. Cînd a văzut şeful că mă pierd cu firea, mi-a spus că nu contează că nu figurez pe liste, pot merge cu ei. M-a bătut pe umăr, mi-a oferit o ţigară. Chiar dacă nu-mi duce nimeni lipsa acasă, nu-i un motiv să mă pleoştesc. Cine ştie ce-or fi păţit şi cei de-acasă?

Mult am mai hoinărit şi prin Viena forfotitoare de după război, am respins propunerile proxeneţilor şi ale curvelor înfigăreţe, am privit Dunărea, apoi ne-am oprit în dreptul unei biserici.

„Pe asta n-o privi”, m-a dăscălit camaradul meu din Eger, scuipînd în silă. „De ce? — m-am împotrivit eu —, de ce să n-o privesc dacă-i frumoasă?” „Ai căpiat? Asta e

Votivkirche”, mi-a zis el, aprinzîndu-se de ură spre nedumerirea mea. „Ei şi? — mi-am desfăcut braţele. Asta e un motiv să nu mă uit la ea?” „Ai măcar idee cînd şi cu ce ocazie a fost înălţată biserica asta?” „De unde să ştiu?” „Biserica asta — şi-a aprins flăcăul din Eger a ţigară cu mîini tremurînd, fără a-mi oferi şi mie una — au înălţat-o austriecii în semn de recunoştinţă.” „Pentru ce?”, l-am întrebat eu frămîntîndu-mi degetele nervos, căci simţeam nevoia unei ţigări, însă nu voiam să cer de la el, iar eu „întîmplător” nu aveam la mine. „Fiindcă boşorogul ăla căcănar şi ramolit de Franz Josef a supravieţuit aici unui atentat. Voise să-l lichideze un croitor (fost honved) pentru a răzbuna moartea celor treisprezece martiri de la Arad şi a celorlalte victime nevinovate ale revoluţiei de la 1848”. „Şi n-a reuşit?”, m-am trezit eu rîzînd în hohote. „L-a rănit grav — i s-a înăsprit lui vocea — şi să ştii că nu-i nimic de rîs, ci mai degrabă de plîns! Iar croitorul — oricît de amuzante ni s-ar părea nouă toate astea acuma — a fost cu adevărat un erou, singurul erou al epocii sale. Să nu uiţi numele ăsta: îl chema Libényi János şi a riscat totul într-o vreme cînd altă lume îşi salva pielea cum putea.” Uite că nu l-am uitat şi după un sfert de secol ţi-l spun şi ţie, care eşti toată ziua cu nasul în cărţi, ia vezi, aşa e ori ba?

Atunci nu mi-a mai ars nici mie de rîs, m-am uitat în tăcere la biserica aceea blestemată şi nici nu mi-a mai părut aşa de frumoasă ca pînă atunci. Pînă la Pesta am băut întruna pe tren cu flăcăul din Eger, scuipam pe fereastră şi, cînd aveam chef, mai trăgeam şi cîte o cîntare. Şi el a încercat să mă convingă să nu merg acasă, iar atunci, mărturisesc, am avut pentru prima dată un moment de ezitare de cînd o părăsisem pe daneză. Taică-său îl aştepta în gara cea pustiită din Pesta şi m-a invitat şi pe mine la culesul viei. Era mîndru că eroul — zicea el —, poate găzdui un camarad la rîndu-i erou — atunci am izbucnit toţi trei în rîs —, iar eu i-am însoţit acasă. Ce struguri, ce vin aveau, pot exprima oare cuvintele asemenea trăiri? E drept că nu m-am încrezut niciodată prea mult în cuvinte, n-am fost în stare să încropesc nici măcar un denunţ în viaţa mea, deşi am trecut prin situaţii în care — te rog să nu mă înţelegi greşit! — acesta ar fi fost singurul mijloc de dezvinovăţire. Dar eu mi-am

primit întotdeauna „neşansa” cu capul sus asemeni primilor creştini de odinioară, confruntaţi cu leii din groapă. Ba chiar rîdeam cînd primeam cîte o veste proastă, iar asta îi întărîta şi mai tare pe duşmanii mei. Au pornit să împrăştie, nu fără oarecare temei, zvonul că îmi rîd de ei, şi-au început să mă urască şi mai rău.

Dar să-ncepem cu începutul: la cîţiva ani după întoarcere sînt chemat la sfatul popular, iar un tovarăş într-un costum închis la culoare şi cu cravată roşie mă informează că frizeri sînt destui, în schimb la coşari se înregistrează o scădere simţitoare de personal. Aici l-a privit semnificativ pe colegul său, care şedea pe scaun în colţul camerei, cu haina de piele descheiată, deşi înăuntru era frig. „Şi ce doriţi de la mine? — m-am întors spre ei. S-o iau pe urmele încurajatoare ale unchiului Ádám?” S-a lăsat o tăcere apăsătoare. Se auzea doar cariul. „Mai aveţi sculele?” — m-a întrebat cel cu haina de piele. „Sculele, da — am zis eu ridicîndu-mi privirea —, doar specialistul a murit”. „Condoleanţe — mi-a zis cu vocea ştearsă cel în costum închis, potrivindu-şi cravata care şi aşa îi atîrna fără nici o noimă. — Se pare însă că vă pricepeţi la curăţitul coşurilor”. „Şi la mai ce? — le-am rîs eu în nas. Ia priviţile mîinile astea”. Şi am întins mîinile. „Mda, mîinile astea nu-s făcute pentru a scormoni funinginea din coşuri”. „Nu-i nimic — mi-a zis maliţios cel cu haina de piele —, vezi ce faci, domnule Hutera!”

Cînd beau din palinca asta uit de toate, îmi vin în minte doar braţele lăptoase ale danezei şi răsuflarea vitelor, parfumul săpunului vechi de o sută de ani şi gustul fetească de Eger. Că am băut aşa de mult vin cu cumătrul, de am crezut că ni se preschimbă şi sîngele în vin de Eger cu nume de fetişcană.

— *Ce s-a întîmplat cu amicul tău din Eger?*

— Iar eu m-am întors acasă, să ajung un om terminat, cît pe-aci să fiu făcut coşar, ca să fiu înjosit şi batjocorit. Nici pînă azi nu pricep cum de n-am scris măcar în primii ani cîteva sesizări de „interes obştesc”, deşi în cale mi-au ieşit atîtea gunoaie care şi-au văzut de propriile interese, fără a le păsa de „interesele obştii”, cu toate că pe mine m-au calomniat în mod vădit, pedepsindu-mă în numele acestora, din urmă. Iar eu îi bărbieream, îi tundeam, le dădeam cu colonie pe mutră, să fie rozalii ca burdihanul godacilor şi

trăgeam la măsea, ca să am tăria să îi urăsc, dar măcar sa mă simt om. În primăvara lui cincizeci, cînd „ca din greşeală” şi „între altele” am ajuns la ţară, nici nu prea aveam încotro să merg. Aveam o singură cunoştinţă, o chelnăriţă uşchită, dar nici ea nu m-a aşteptat în staţie, deşi îi scrisesem că voi sosi „pe data de”. Cînd autobuzul a dispărut după curbă, iar ţăranii încărcaţi cu desagi, care mă priveau cu ostilitate, s-au risipit care încotro, m-am simţit pentru o clipă abandonat şi aproape că m-am bucurat zărind miliţianul ce se apropia din spate. M-am liniştit. Am simţit în nări mirosul inconfundabil al postavului jilav, iar acesta, printr-un inexplicabil capriciu al soartei, mi-a readus în faţa ochilor Danemarca, mi-a amintit de satul pe care îl părăsisem fără a-mi lua rămas bun, deşi sătenii ţinuseră la mine fiindcă eu le amintisem de un bărbier de mult răposat, care devenise legendar prin veselia şi popularitatea lui.

N-am apucat să cuget mult la toate astea că miliţianul, băgînd actele mele în buzunar, m-a întrebat: care va să zică ’mneata eşti Hutera?!? şi m-a fulgerat cu ochii lui albaştri, urduroşi. Da, am recunoscut eu îngăduitor, nu vedeam ce rost ar fi avut să tăgăduiesc nişte lucruri evidente, mai ales că avea la el buletinul meu, iar dacă eventual îi spuneam că nu sînt eu, m-ar fi putut întreba: şi atunci ce caută la ’mneata buletinul lui Hutera Béla?, iar dacă nu eram Hutera Béla, cine mi-s, să scot zapisul.

„’Mneata vii cu mine!”, am auzit vocea sugrumată a miliţianului. „Ca ce chestie? — l-am privit eu cu mirare. Şi de ce mi-aţi luat actele?” A dat din umeri şi a luat-o înainte. M-am gîndit o clipă, apoi am pornit după el. N-aveam de ales, mi-a trecut prin minte, pe chelneriţă o o puteam căuta şi mai tîrziu, ca să prînzim, să pună apă la încălzit, iar apoi să se bage dîrdîind sub pătură, lîngă mine. N-aş putea spune de ce, dar eram sigur că mă va primi la ea, deşi ultima oară ne văzuserăm înainte de război. Pesemne că încrederea asta izvora din faptul că ea era ultimul şi singurul meu refugiu cu putinţă şi nici nu mă gîndeam ce s-ar alege de mine dacă nu mă primea nici ea. Unde, încotro era s-o apuc în satul acela necunoscut, ostil.

„Stai aici”, mi-a zis miliţianul peste umăr cînd am ajuns în dreptul castelului şi-a intrat pe poarta mare. I-am urmărit mersul împleticit, silueta uşor adusă de spate pe cînd stră-

bătea aleea dreaptă, am auzit ţăcănitul placheurilor pe treptele de piatră. Uşa cu două canaturi se deschise scîrţîind. Stăteam liniştit în ploaie, căci între timp se pornise ploaia, lîngă valiza mea verde şi nu-mi păsa de nimic, scoteam batista din buzunar la două-trei minute şi mă ştergeam pe cap, încet-încet s-a jilăvit toată.

La un moment dat văd că se deschide o fereastră din aripa dreaptă a castelului, apoi îl zăresc pe miliţian. „Intră"', mi-a făcut el semn din fereastră. Mi-am săltat lada pe umăr, mă simţeam în siguranţă sub apăsarea ei, fiindcă trecuse prin atîtea încercări, fusese a unchiului Ádám, care colindase cu ea tot haosul primului război mondial, de pe frontul rusesc pînă pe cel italian şi din Galiţia pînă la Isonzo, unde a fost rănit. Şi mă însoţise şi pe mine în prizonierat, în timpul retragerii, la tot pasul. Alături de ea n-oi păţi eu cine ştie ce, mi-am zis şi am luat-o pe alee, pietrişul scrîşnea sub bocanci, am urcat treptele, mi-am proptit pentru o clipă capul ud de perete, apoi am deschis uşa şi am pătruns în anticameră.

„Pe-acolo!", dădu din cap o ţărancă ce tocmai spăla dalele de marmură. Încăperea era pustie, vizavi de intrare, pe perete, era agăţată între două steaguri roşii o poză nu tocmai potrivită pentru locul ăsta, am avut impresia că mustăciosul conducător şi dascăl al popoarelor, în uniforma lui de general, mă fixează cu privirea-i proverbial de binevoitoare şi m-au trecut sloiuri de gheaţă pe şira spinării. „Pe unde?", am întrebat-o pe femeie fără nici un rost, căci ea n-a mai catadicsit să-mi răspundă, a arătat doar cu capul către o uşă. Am bătut la uşă şi am intrat. În spatele unui birou masiv, cu încrustaţii (de ce l-or fi tîrît din camera de lucru în această sufragerie?!), şedeau doi bărbaţi. Îi cunoşteam din vedere, prin urmare n-aveam motive de teamă şi, cu toate acestea, inima îmi bătea din ce în ce mai tare şi m-au trecut toate năduşelile. „Bună zuia", le-am zis eu apropiindu-mă de birou şi lăsînd urme de noroi pe parchet acolo unde călcam cu bocancii. Nu m-au poftit să şed, m-au ţinut în picioare şi m-au examinat ca pe un cal de vînzare. „Numele?", m-a privit întrebător bărbatul sfrijit, cu obrajii lupţi, scărpinîndu-şi involuntar gîtul înroşit. Părea sa fi fost iritat de haina de cînepă. „Numele?", a repetat el stăruitor, răsfoind un volum masiv. „Zău, domnule Veres

— am izbucnit eu —, parcă nu ne cunoaştem — pe atunci nu eram încă obişnuit să-i vorbesc cu *tovarăşu'*. Doar am făcut armata împreună". „Numele?", a stăruit el cu o încăpăţînare aproape diabolică, de parcă nici n-ar fi auzit ce i-am spus. Am strîns din dinţi şi am tăcut. Cel cu o figură de dur, de lîngă Veres, într-un costum negru, cu o ţinută cazonă, un anume tovarăş Szikszai (aşa îl pomeneau toţi, de parcă nu l-ar fi dăruit preotul şi pe el cu un nume de botez cînd îl binecuvîntase cu apa sfinţită), îl linişti pe Veres bătîndu-l pe umăr, deşi pe chipul acestuia nu era nici urmă de enervare. „N-ai experienţă, tovarăşe Pista — rîse el. Nu aşa se procedează". Apoi a sunat din clopoţel şi în uşă a apărut miliţianul. Stai puţin, că trebuie să-ţi mai spun ceva. N-avea un clopoţel ca cel al bunicului tău. Ala era micuţ, de argint şi avea un clinchet cristalin, ţii minte? De Crăciun cînd vă chemau la brad şi auzeaţi clopoţelul, credeaţi că a zburat îngeraşul pe fereastră, iar fratelui tău — ţi-aminteşti? — i s-a părut odată că îi văzuse pînă şi aripile. Tu nu alergai, erai cel mai mare şi te uitai întotdeauna la bradul împodobit, luminat cu demnitate şi evlavie. Ştiu asta fiindcă bunicul tău m-a invitat şi pe mine de cîteva ori: „Nu mai sta singur cuc acasă, Hutera dragă — îmi zicea el strîngîndu-mi mîna ferm şi totuşi rezervat, căci era un adevărat domn maghiar —, mai bucură-te şi tu de viaţă". Ei, iar clopoţelul tovarăşului Szikszai era de fapt o talangă din acelea care, atîrnate de gîtul vacilor, arată pe unde umblă dobitoacele împrăştiate. Ştiam că nu putea fi decît miliţianul, fiindcă de la intrare l-am auzit pocnind din călcîie supus, soldăţeşte şi i-am auzit din nou *ţăcănitul* placheurilor, de data asta mai tare şi mai metalic. N-am întors capul, să nu-i las pe mojicii ăia să creadă că mi-era frică. De fapt nici nu-mi era, mă deranja doar penibilul situaţiei. „Donaţi", am auzit vocea sugrumată a miliţianului, care îmi confirma presupunerea, dar acest amănunt n-avu darul să mă liniştească. „Interoghează-l pe omul ăsta!", zise plictisit cel îmbrăcat în negru, dînd din cap spre mine, îţi jur că mă privea cu atîta scîrbă de-ai fi zis că eram cel puţin lepros. „'Ţeles, tovarăşu Szikszai!" L-am auzit pocnind din nou slugarnic din călcîie, scurt dar sonor, apoi i-am auzit paşii apropiindu-se de mine. Eram curios să văd dacă lasă şi el urme de noroi pe parchet, dar nu îndrăzneam să întorc

capul, deşi aş fi aflat astfel multe despre caracterul lui. Nu? Mă făleam în sinea mea că, dacă a intrat cu cizmele gloduroase, cu toată slugărnicia lui afişată, nu dă doi bani pe *ăştia* şi, chiar dacă le execută ordinele, nu-i respectă cu adevărat, nu le îndeplineşte chiar cu o supunere oarbă, de necontestat.

Ajunsesem aici cînd m-a izbit în ceafă duhoarea de ceapă amestecată cu usturoi şi palincă. Stătea în spatele meu şi suflarea-i îmi răsfira chica. M-au trecut fiori. „Ei, cum e? — m-a întrebat pe un ton mieros, dar care nu mi-a inspirat cîtuşi de puţin încredere — ei, cum e, Huterică?! Faci pe nebunu', băieţaş?" M-a tutuit şi situaţia a devenit pe neaşteptate confuză. Am tăcut şi am aşteptat să văd ce face. Atunci însă nu m-a pocnit, de ce nu ştiu nici pînă azi? „Numele tău e Hutera Béla — l-am auzit din spate, căci se tot foia, căutîndu-şi parcă locul din care să-mi aplice lovitura decisivă în ceafă sau în rinichi. De meserie frizer — a continuat el. Ai fost dat afară din cooperaţia orăşenească şi te-ai aciuat aici. Ca să-ţi încerci norocul!"

„Că parcă aici ar fi staţiune de odihnă, ai?!? — m-a privit scîrbit cel în negru şi a căscat. Nu crezi, tovarăşe Veres — se întoarse el spre tovarăşul său îmbrăcat în sacoul de cînepă —, că ni s-a dus buhul, că bunătatea ta a făcut ocolul raionului." „Nu cred nimic", i-a răspuns Veres pe un ton mai aspru decît se cuvenea. Şi în clipa aceea a început să toarne la minciuni, pricepi?, a făcut afirmaţii false, fără să mai privească măcar; nu se temea că l-aş putea da în vileag. N-am ştiut multă vreme de ce a făcut asta.

„Chiar eu l-am chemat pe omul ăsta aici!", a strigat el şi a izbit cu pumnul în masă. Dar Szikszai n-a scos nici un cuvînt, a zîmbit, apoi l-a privit compătimitor, nici miliţianul n-a zis nimic, continua să se foiască în spatele meu şi asta îl tulbură cu încetul pe Veres. „Tot n-avem frizer în sat — a repetat el —, de-acum vom avea!" Cum Szikszai tăcea întruna, adăugă nervos: „Şi am vorbit şi cu dumneata, tovarăşe Szikszai, doar n-o să susţii că pun ceva la cale în sat fără ştirea dumitale şi o să mă treci acum pe lista duşmanilor de clasă".

„Cu mine? — s-a mirat Szikszai. Cu mine n-ai discutat niciodată *aşa ceva,* Pista. Cu mine n-ai vorbit niciodată

despre îndreptarea destinuluui amicilor tăi frizeri, fascişti şi indizerabili. Mă confunzi."

„Atunci, eu plec", am zis eu absolut gratuit, prea tîrziu mi-am dat seama că ar fi trebuit să tac, să aştept deznodămîntul discuţiei, dar în clipa cînd m-am întors miliţianul, care de cîteva minute bune s-o fi tot pregătit, stînjenit pînă atunci doar de discuţia superiorilor săi, îmi trase un pumn în burtă. „Ce faci? — strigă Veres. Ai înnebunit?" M-am clătinat, însă la pămînt m-a doborît doar a doua lovitură. „Dacă avem sanatoriu, să avem şi tratament", a rînjit Szikszai. Veres se sculă de la birou, veni şi mă ridică. N-a zis nimic. A tras un scaun, m-a aşezat. Tăcea şi miliţianul, se holba la pumnul strîns, îl privi pe Veres, apoi căscă gura la Szikszai.

„Poţi pleca", a lătrat Szikszai arătîndu-i uşa. ,,'Ţeles", a pocnit miliţianul din călcîie şi a ieşit tropăind ca la paradă. M-am dezmeticit de tot la auzul bocăniturilor atît de familiare, am observat că cizmele *nu* îi lăsau urme de noroi pe parchet, dar n-am apucat să reflectez mult pe marginea acestei constatări că au apărut trei ţărani tîrînd în salon o scroafă uriaşă, de vreo sută cinzeci de kilograme. Avea picioarele legate fedeleş, dar nu din cauza asta părea năucită. „Domnule Hutera — s-a întors Szikszai către mine —, vei bărbieri această scroafă ca să vedem cîtă meserie cunoşti." „Dacă te pricepi — mi-a rînjit miliţianul din uşă —, rămîi la noi. Dacă nu, valea!" M-am uitat la Veres, mi-a întors spatele. L-am privit pe Szikszai, stătea impasibil, parcă n-avea nici în clin nici în mînecă cu cele ce se petreceau acolo. Mai tîrziu am încercat să-i pătrund chipul ca de sfinx, calmul lui îi tulbura pe toţi, era enervant, îi complexa pe cei din jur, iar mai devreme sau mai tîrziu îi teroriza, dar pe atunci nu ştiam asta, n-aveam cum ghici urmările. Dacă ceva e *artificial* în toată povestea asta, el se datorează faptului că, deşi îţi relatez totul cu sinceritate, te rog crede-mă că mi-e imposibil să mă eliberez de trăirile ulterioare, de după cinzeci.

Anii ce au urmat i-am petrecut tot în Tabăra, aşa încît, vrînd-nevrînd, evenimentele de mai tîrziu îmi estompează primele impresii, trăirile de mai tîrziu colorează sau anulează, îngroaşă sau alungă impresiile acelei prime zile.

L-am privit din nou pe Veres Pista, dar nu mi-a mai întors spatele, ci m-a privit în ochi, m-am uitat la scroafă, clipea din ochi. Am simţit un gol în stomac şi am privit oamenii din jurul meu. Erau ţărani din Tabăra, cei mai săraci din sat. Aveam să-i văd de multe ori cîntînd la birt în zi de tîrg, bînd vin, bătînd cu pumnul în masa, chemînd lăptarul, iar la sfîrşit întinzîndu-se beţi morţi pe sub mese, fără o leţcaie. Mi-au ocolit privirea, astfel mi-am dat seama că le e ruşine de bîlciul ăsta, că sînt siliţi să participe la comedia asta absurdă şi fără rost, ceea ce mi-a umplut sufletul de satisfacţie. Am priceput că toţi ştiau că trebuie să-i rad scroaf lui Szikszai, dar nu înţelegeau de ce anume. Nici Veres nu-i pricepea acest capriciu, şi ce anume intenţiona să-i demonstreze „marele lui prieten", dar avea să afle cînd Szikszai ne-a explicat „deschis", în stilul lui de cuţitar ce îl caracterizase din totdeauna. Dar asta s-a întîmplat mai tîrziu.

Cînd mi-am rotit privirea asupra oamenilor, unul din el a făcut un pas înainte. Îmi amintesc şi cum îl chema, era bătrînul Pellé István, l-am reţinut fiindcă avea un fiu pe nume István, care făcuse armata cu mine, am fost înrolaţi odată, în tren dormise cu capul pe umărul meu şi puţea a mahala, dar nu ştiu ce se mai întîmplase cu el, fiindcă a prins altă companie şi pe el în altă parte l-au ajuns din urmă belelele. „I-am dat un litru de palincă, meştere — m-a liniştit bătrînul Pellé. Da' l-om şi ţine la o adică! De-o fi nevoie. Fiindcă, să vă spui drept, porcu' aista tot bestie-i şi cînd îi beat, fără doar şi poate. Măcar că un chil de holercă-i un chil de holercă!"

M-am apropiat de ladă, am scos săpunul de ras, nu era la fel de parfumat ca cel danez, dar clăbucea bine, am turnat din ploscă apă în lighenaş şi după cîteva minute m-am apucat să săpunesc rîtul scroafei, care clipea întruna, dar care, ciudat, nu se zbătea. Cu clăbucii pe fălci arăta ca înmuiată în frişcă, dar în ochii mărunţi care clipeau des nu i se zărea nici urmă de spaimă. Mi-am scos cureaua de la brîu, am petrecut-o pe după piciorul biroului şi am început să-mi ascult briciul. Aceste mişcări familiare m-au mai liniştit, mi-au atenuat frica, eram doar curios cum va reacţiona scroafa cînd îşi va vedea perii raşi.

Uşa s-a deschis, dar nu mi-am ridicat privirea. Ce rost ar fi avut? Cine ar fi fost în stare să schimbe mersul lucrurilor? Simţisem în tot ce se întîmplase că totul s-a sfîrşit pentru mine, ăştia s-au prins în aceeaşi horă, chiar dacă nu toţi cu aceeaşi ardoare; şi, chiar dacă în anumite privinţie unii gîndesc altfel decît Szikszai, de pildă Veres Pista, tot n-au curajul să-l înfrunte pe faţă. Lui Szikszai i se urcase la cap puterea cu care fusese investit peste noapte, cel puţin aşa vedeam el lucrurile în clipa aceea, căci de multe ori te confrunţi cu neputinţa de a pricepe — indiferent de împrejurare — ce se petrece cu tine, chiar cînd e vorba de ceva monstrutos şi lipsit de sens — şi se părea că are chef de *distracţie,* dar că vrea să mă şi *umilească* de faţă cu ceilalţi şi, astfel, să pună stăpînire pe mine, să-i ştiu de frică, să tremur la gîndul că totul s-ar putea repeta într-o bună zi, să-l caut eu la două-trei zile, în cazul că aş rămîne acolo şi să-i torn gîfîind de emoţie ce mai vorbeşte lumea din sat, în timp ce rîgîie, pufăie o ţigară sau citeşte ziarul la mine în atelier, aşteptîndu-şi rîndul la ras, ca scroafa aia demnă de o soartă mai bună. (Na, că iar mă depărtez de subiect. Fiindcă numai *din punctul nostru de vedere* are porcul o soartă mai bună dacă e tăiat, pîrjolit şi preparat, pesemne că el ar prefera totuşi un bărbierit, la urma urmei asta nu-l costă viaţa...) Şi să-i mai spun ceva: *ce anume* discută cu mine în timp ce îi săpunesc şi îi rad după tipic, în timp ce le dau cu piatră acră pe zgîrieturi, atît de rare în meseria mea, le frec cu spirt feţele bătute de vînt şi între timp glumesc, cum îndeobşte fac toţi bărbierii, fapt cunoscut şi de cei care n-au apucat să se radă măcar o singură dată la frizerie cu briciul, ca să pot afla cum văd ei „regimul", legile, conducerea satului; în timp ce ei aşteaptă poantele, pronosticurile, bîrfa, căci au auzit că toţi bărbierii sînt buni de gură, glumeţi şi specialişti într-ale fotbalului, iar pe chestia asta — şi pe banii lor — au dreptul să creadă că şi eu (bărbierul lor!) sînt *la fel.*

Aveam să trec mai tîrziu prin toate astea, dar am priceput încă de pe atunci că Szikszai voia să mă aibă la mînă cu chestia cu porcul ras, care s-ar fi auzit „peste şapte văi", ca să facă din mine un turnător, iar asta mi-a umplut sufletul de teamă şi mîhnire. O clipă mi-a trecut prin minte să mă întorc totuşi în oraş ca hornar şi să o iau pe urmele

unchiului Ádám. Am vrut să mă apuc de. „treabă” — nu era să ascut briciul la nesfîrşit! —, cînd de lîngă uşă am auzit vorbind pe cineva. O fi cel care a intrat adineauri, mi-am zis, fără Sa întorc capul.

„Ce se petrece aici? — am auzit vocea atît de cunoscută de undeva, cu tot accentul ei străin. Scoateţi porcul de aici, daţi-i jos spuma. Aţi căpiat?! Iar dumitale, domnule Hutera, îţi urez bun venit în satul asta uitat de Dumnezeu!” Străinul s-a apropiat de mine, am rămas ca paralizat, nu eram în stare să schiţez nici un gest, simţeam colonia întinsă pe obrazul proaspăt ras, i-am dat mîna ca prin vis. Nu l-am recunoscut de la bun început, ci numai după ce s-a luat la harţă cu Szikszai. I-am strîns mîna fără un cuvînt, plin de recunoştinţă, nu mă mai băga în sperieţi cîrîitul lui Szikszai.

.,Aha, tovarăşu profesor! Îi luăm partea va să zică acestui netrebnic, acestei lepădături fasciste? Las’ că ţi-arăt eu cine-i şef în sat!”

„De ce ar fi Hutera mai fascist decît noi? — i-a rîs omul, dezvelindu-şi dantura albă, sănătoasă. N-a făcut aceeaşi armată ca Veres Pista ori ca tine, tovarăşe Szikszai? Decît că pe voi v-au prins ruşii, iar pe el, dacă nu mă înşel, americanii.”

„Nu despre asta-i vorba! — răcni Szikszai roşu ca racul. Ştii bine, tovarăşe Vlad, că eu am sabotat din interior trupele lui Horthy. Destul, la mine nu ţin calomniile tale!”

„Care calomnii? — l-a privit lung bărbatul. Ce ai, rogu-te, tovarăşe Szikszai, ai căpiat şi tu? Ce-i mascarada asta cuporcul?!”

„Inadmisibil — urlă Szikszai —, mă înfrunţi întotdeauna, Vlad Rădescu! Mă tratezi de fiecare dată ca pe un nimic, mă înjoseşti în ochii satului!” „Lasă, tovarăşe Szikszai — a rîs străinul —, să nu exagerăm, *de fiecare dată*!” „Ce vor crede oamenii — se mai domoli şi Szikszai —, ce va crede lumea despre mine, spune-mi, tovarăşe Vlad, ce gîndeşte despre mine dacă tu eşti cel care hotărăşte mereu şi *tot* ce ai stricat acum doar ca să ai din nou dreptate, află că toată chestia ar fi fost o mare dezvăluire. O adevărată demonstraţie. Cum că duşmanul de clasă se află printre noi — m-a arătat el acuzator. El poate fi demascat doar dacă sîntem vigilenţi. Iar tu ai împiedicat acest act, deoarece (de-a drep-

tul suspect), te scalzi în aceleaşi ape *cu acest frizer fascist,* trimis aici tocmai pentru testarea vigilenţei, a maturităţii noastre politice. Îl pusesem să radă pentru început un porc, astfel încît să se dumirească şi lumea *cum arată* fasciştii acţionînd din umbră, gata *de orice,* gata să execute orice ordin; în stare să radă şi un porc, deşi nu s-a văzut încă una ca asta de cînd e lumea. Ar fi fost ceva nemaipomenit. Şi cînd colo, apari tu, tovarăşe Rădescu, dar în loc să-mi scoţi în evidenţă această idee şi să o susţii, aşa mai zic şi eu, tovarăşe Szikszai, pe mine nu m-a dus capul la una ca asta, demascăm şi batjocorim fascismul şi pe plan local, sătesc şi în loc să aştepţi deznodămîntul pentru a-i lămuri apoi pe oameni, că doar eşti şcolit, dai din gură mai bine decît mine, că n-am decît două clase primare, cît de monstruos e fascismul şi să puţ în lumină esenţialul, tu îi pui pe goană cu porc cu tot şi-l mai şi iei în braţe pe făţarnicul ăsta de spion american, iar pe urmă îmi dai mie lecţii că ce-i puterea, care — mă acuzi tu — nu trebuie folosită abuziv împotriva oamenilor! Iar căzătura asta de spion trimis aici de către tovarăşi spre a fi sancţionat şi pe de altă parte spre testarea vigilenţei noastre, îşi rîde în barba că a ieşit basma curată; un nevinovat care — după spusele tale! — mai e şi victima unui abuz de putere. Nu ştiu ce părere îşi vor face despre harababura asta tovarăşii de la raion-, dar eu voi raporta chiar azi cele întîmplate!"

„Era de aşteptat din partea ta, József — zise Vlad Rădescu ridicînd tonul. Dar află' că el n-a fost trimis aici nici disciplinar, nici pentru testarea vigilenţei tale." „Dar de ce atunci? — zbieră Szikszai. Ce motive aveau să ni-l trimită aici?" „Ca să rămînă acolo un post liber. Pentru vreo cunoştinţă a vreunui tovarăş sus-pus. Da?" „Minciună! — spumegă Szikszai. Calomnie ordinară. Între noi există, totuşi, o mică diferenţă, Vlad Rădescu, pe care tu nicicum nu vrei s-o observi. Căci tu, chiar dacă ai fost de stînga, sau simpatizant, cum vi se zice vouă, ai fost şi domn în acelaşi timp, te ştiu eu, intelectual, profesor, şcolit; iar în vremea asta eu şi bătrînul Pellé István, pe care tocmai l-ai dat, afară cu porc cu tot, ca pe un mucos, mîncam zilnic bătaie de la iş panul baronului, care ne biciuia cînd avea el chef. Şi, slavă Domnului, avea mereu chef, că era un sadic împuţit. Iar acum îl dai afară pe amărîtul ăsta, ca nu cumva să simtă

aici şi acum că regimul e de partea lui. Nu, să nu simtă una ca asta, să nu creadă că pot veni şi asemenea vremuri. Să nu fie decît zdreanţa altora, pe vremuri a işpanului, iar acum a ta, mult iubite tovarăşe Rădescu. Iar eu, Szikszai, să te aplaud. Aşa să stea lucrurile, da?! Ce spui tu e literă de evanghelie, neprihana faptelor tale e mai presus de orice îndoială. Văd că iar nu eşti de acord cu mine — deveni pe neaşteptate batjocoritor Szikszai —, îţi citesc asta în ochi şi ţi-o spun în faţă, cu neabătută sinceritate proletară, nu-ţi lua nasul la purtare, că s-ar putea să-ţi pară rău!"

„Mă ameninţi? — rămase Vlad Rădescu surprins. Aici am ajuns?!" „Da, te ameninţ — spuse Szikszai cu o răceală neaşteptată. Dacă vrei s-o iei drept o ameninţare. Ştiu multe lucruri despre tine, Vlad Rădescu, foarte multe lucruri. Mai multe decît crezi tu. E un vechi proverb care zice că cine are unt pe creştet mai bine să stea la umbră."

Cîtă vreme a vorbit — a vorbit? a făcut spume la gură, împroşcînd stropi mărunţi de salivă laolaltă cu calomniile — plimbîndu-se prin salon, în ciuda celor spuse faţa i-a păstrat aparenţa de calm a unui pescar. Asta m-a deranjat, căci într-un fel îi contrazicea cuvintele. Ia stai puţin, nene Szikszai, că aici e ceva putred! Tu nu eşti sincer pe cît vrei să pari, amice. Oricum, mi-am împachetat sculele, am spălat briciul şi pămătuful grijuliu de tot. „Ieşi!", îmi zise brusc Veres Pista, care se cufundase într-o tăcere adîncă atunci cînd a văzut că-s gata şi stau lîngă ladă.

Veres se postase în acest timp la fereastră şi privise grădina udată de ploaie. Pesemne că aşteptase vreo minune, sa se despice tavanul şi să înceapă să plouă şi înăuntru ploaia de apoi care să ne spele de toate amintirile, de toate ocările, să ne spele de greşeli şi de păcate, ca să pornim curaţi într-o viaţă nouă.

Dar nu s-a petrecut nici o minune.

Prin urmare, Veres şi-a părăsit postul şi s-a apropiat de mine. „Béla, te aşteaptă Piroska", mi-a şoptit el cu o căldură poate un pic exagerată. Văzîndu-mă uluit a chicotit. I-am simţit răsuflarea duhnind a mahorcă şi m-am tras înapoi. „Ştii tu, micuţa aia chelnăriţă căreia îi trăgeai tu clopotele înainte de armată." „Da, ştiu", am bînguit eu, deşi n-aveam habar cum de aflase chestia asta. „Deocamdată vei sta la ea — mi-a explicat el —, în gazdă la alde Balogh, mai au

o cameră liberă în spate. E a băiatului lui nenea Balogh, dar acum Attila e la facultate, o să iasă medic. Du-te, Béla!" M-a bătut pe spate şi m-a condus pînă la uşă cu braţul petrecut pe după umărul meu.

Miliţianul s-a dat la o parte din uşă respectuos, de parcă nu tot el m-ar fi lovit mai devreme, iar eu, cînd să ies mi-am dat seama că, „întîmplător", uitasem să iau lada. M-am întors după ea. Curiozitatea îmi învinsese treptat teama. Păzitorul ordinii publice din Tabăra mă privea nepăsător, ochii lui verzui spălăciţi se holbară la mine, îşi linse buzele crăpate, mutra lui nu prevestea nimic bun. Şi, ştiu că e o prostie, aveam senzaţia că vede prin mine. Vînează nişte iepuraşi care se ascund în mine, iar acum i-a luat la ochi. „Lada — am îngăimat. Mi-am uitat lada înăuntru." „Ia-o", a mîrîit el şi a început să-şi cureţe unghiile cu o pană pe care o scosese din buzunar. Am orbecăit pînă în salon, mi-am luat lada şi m-am grăbit spre ieşire, dar am alunecat; am călcat pe o urmă de noroi ce nu fusese lăsată de bocancii mei şi am căzut. Pe cînd mă ridicam, s-a întors şi Vlad Rădescu spre mine. „Totul n-a fost decît o glumă, dragă Hutera — mi-a spus el serios. Tovarăşul Szikszai a glumit." I-am privit picioarele, purta pantofi bine lustruiţi. Deci nu el lăsase urmele de noroi. Am reţinut cu satisfacţie, mai era cineva, în afară de noi, care nu se temea acolo şi ăsta era un semn bun.

— Rîzi de mine că m-am socotit printre cei cărora nu le era teamă de Szikszai? Dar de ce? Reiese din povestirea mea că şi eu m-aş fi temut? Înseamnă că undeva am greşit. Cu toate că şi atunci Szikszai a ţipat iarăşi la mine, doar ca să-l contrazică pe Vlad Rădescu. „Dracu' a glumit, nu eu! Vezi-ţi de glumele tale, dom' profesor, cît îţi mai arde de glume. Iar tu, Hutera, şterge-o — mi-a făcut el semn. Dacă te-apuci şi pe-aici de pozne şi giumbuşlucuri, ţi-arăt eu ţie!

„Bună seara", le-am întors eu spatele şi am plecat. Miliţianul nu mai era la uşă, se topise. Am mai întors capul o dată, ca de rămas bun, prin uşă i-am văzut pe toţi trei. Acum la fereastră stătea Vlad Rădescu, privind îngîndurat grădina udată de ploaie. Szikszai se aşezase la loc, în spatele biroului masiv, cu înscrustaţii şi scria. Normal mi s-ar fi părut să-l văd scriind pe Vlad Rădescu, lui îi stătea mai

bine cu condeiul în mînă, oricum era mai pregătit, mi-am zis. Veres Pista era cu faţa la perete, privea ceva. Să fi numărat oare punctele negre lăsate de muşte?

„În sfîrşit, iată-te?", mi s-a agăţat de gît Piri, aştepta de mult şi, ca să nu se mureze în ploaie, intrase în holul pustiu. M-a cuprins tulburarea, aveam impresia că mă priveşte *cel de pe perete,* am dat-o la o parte, am tras după mine uşa care scîrţîia. Am apucat să-l mai aud pe Szikszai clocotind de ură, „ia uite la el cum păşeşte protejatul vostru, cum îşi mai tîrăşte piciorul, păi ăsta-i mers de om normal, tovarăşi? Nu, îndrăznesc să afirm că nu aşa merge unul normal. Ba o face chiar intenţionat. Vrea să-şi bată joc de regim cu orice preţ. De ce îşi..." „Ei, hai, tovarăşe Szikszai — a rîs Rădescu —, hai..." „Spune-mi atunci, dom' profesor — croncăni Szikszai —, de ce îşi trage tîlharul ăsta tocmai piciorul stîng!?

— *Unde era Balló Ferenc pe atunci?*

„Ce fel de sat e acesta?", am întrebat-o pe Piri, iar ea m-a luat îndată de braţ, silindu-se să-şi potrivească mersul după al meu; şi nu-i era deloc uşor, fiindcă, în emoţia ce mă cuprinsese, şchiopătam tot mai rău. Cînd am ajuns pe uliţa mare, Piri a deschis o umbrelă roşie, iar răpăitul ploii, culoarea umbrelei şi prezenţa lui Piri m-au liniştit cu încetul. Mă simţeam ca în copilărie, în vila noastră de la Slănic. Mama mă culca devreme, şedeam în pat şi priveam stelele prin fereastra deschisă, cînd cerul era senin, sau panglicile albe ale fulgerelor brăzdînd cerul cînd tuna şi se isca furtuna. Auzeam geamătul pomilor înfrînţi, ploaia bătînd darabana pe acoperişul de ardezie al vilei noastre, ca acum pe umbrela roşie a lui Piri, purtată cu atîta spirit de sacrificiu deasupra mea, în drum spre casa ei, la sfîrşitul primei zile petrecute în Tabăra. „Ce fel de sat e acesta?", am întrebat-o încă o dată acasă. Piri încuie uşa şi numai după aceea aprinse lampa de gaz. La lumina palidă a lămpii nu vedeam nici mărimea camerei, lucrurile se profilau ostile în penumbră, m-a înspăimîntat dulapul mare ce mă pîndea viclean, m-am prăbuşit într-un pat neaşteptat de mare, acoperit cu cergi; am descoperit şi un lighean vechi, mîncat de rugină, lîngă el două vedre mari şi o sobă uriaşă de gătit. Treptat m-am obişnuit cu întunericul. Am zărit şi coşul de lemne de lîngă.

sobă. „Fă şi tu focul! — mi-a poruncit Piri. Nu mai căscai gura!” Am zărit şi nişte poze pe pereţi, dar n-am avut timp să le privesc, am despicat cu o toporişcă nişte surcele pentru foc. Între timp Piri a acoperit fereastra cea mare, dublă, cu pături. Atunci am priceput că nu putea fi o casă ţărănească, mi-am amintit că nu ne întîmpinase nici un dulău şi nu auzisem nici lătrături. Am încercat să mi-l închipui pe băiatul gazdei, care era la medicină şi în a cărui cameră aveam să locuiesc. M-am ghemuit lîngă sobă, am luat dintr-un maldăr de ziare un *Romániai Magyar Szó* vechi de o săptămînă, l-am făcut ghemotoc, articolul de fond era semnat de Erdélyi László, vezi, am reţinut şi numele ăsta, i-am făcut vînt în sobă între doi butuci, apoi am pus surcele în cruciş, iască şi am aprins focul. „Ce fel de sat e acesta, Piri?”, am întrebat-o eu pentru a treia oară, iar la flacăra chibritului îmi păru descumpănită, dar nu mi-a răspuns nici de data aceasta. În sobă ardea focul. A pus apa la încălzit în două cazane, apoi s-a întors la mine. Ochii i se umplură de lacrimi.

„Să vezi ce cald o să fie”, i-am şoptit eu şi am vrut s-o mîngîi pe obraz, ca s-o mai liniştesc. S-a ferit de mine scîrbită, ceea ce a căzut ca un trăsnet în gesturile noastre şi, în general, în raporturile dintre noi. „Mi-e frică”, mi-a zis ea printre sughiţuri, lăsîndu-şi capul pe umărul meu şi făcîndu-mă să-i iert gestul dinainte. S-a lăsat tăcerea. Simţeam colonia ieftină ce-i emana din părul spălăcit, dar nici asta nu mă mai mişca şi nu i-am mai promis colonie franţuzească, aşa cum obişnuiam înainte de război. Nu i-am promis nimic, aşteptam s-o văd plîngînd, i-am mîngîiat părul cu un gest reflex, dar n-a plîns, nu se auzeau decît lemnele trosnind în sobă, în timp ce limbile de foc dansau în jurul fotografiilor de pe pereţi. Nu m-aş fi mirat să-şi facă apariţia tatăl meu cel cartofor şi mare vînător, să-mi facă umbre chinezeşti pe perete: cîinele Pluto lătrînd la pisoii pe care-i fugăreşte, elefanţi, cămile, corăbii, arabi cu burnusuri — dar nu s-a întîmplat aşa ceva. Iar Piri nu era dispusă să-mi spună de ce se temea. Mult mai tîrziu aveam să înţeleg de ce privise Vlad Rădescu grădina udată de ploaie, în timp ce Veres Pista mă conducea prietenos către uşă, iar Szikszai, tot mai încurcat, se apucase de scris. Doar peste cîţiva ani mi-a dat mîna să rîd de halul în care ţinuse creionul în

mîinile lui obişnuite cu sapa şi lopata şi cu furca de bălegar. Pe-atunci, însă, nu mai era în sat, avea să fie mutat; ca şi Vlad Rădescu, trimis alături de bunicul tău ştii tu unde, măcar că nu chiar de bună voie. Atunci ajunsese Balló Feri cel mai mare în Tabăra.

Vorbeşte-mi despre el! Ce fel de om era?

Nici în car, nici în căruţă şi într-o stare de spirit gen „marea trist'a lumii clocoteşte"* Nu l-am înţeles nici pe el. Multe şi pe mulţi nu i-am înţeles eu atunci. Nu pricepusem de ce amuţea Vlad Rădescu în toiul disputelor, cedîndu-i cuvîntul şi terenul lui Szikszai, tăcerea lor sugerînd că, oricît ar fi el de pregătit, dreptatea tot nu va fi de partea lui, căci, iată „şi un ţăran provenit de jos" — cum îndeobşte se autointitula Szikszai plin de înflăcărare —, şi un „ţăran răzeş" poate distinge „binele de rău", le poate pune pe hîrtie şi „conştientiza la oameni".

Şi n-am înţeles (nu înţeleg nici acum!) primirea făcută mie de Piri ca unui salvator, cînd de fapt era ,,boarfa" şi confidenta tuturor, iar a doua zi avea să-mi spună, fără a mă privi în ochi, „dragul meu Bélus, ce-a fost trebuie să rămînă o amintire frumoasă şi atît, de azi înainte totul s-a terminat între noi!" şi n-avea niciodată să mai vină la mine, în odaia din spate.

În cele din urmă gazda, nenea Balogh cel fudul de urechi, mi-a arătat camera. Am descoperit destul de repede că pe băiatul lui îl cheamă József şi că nici nu purta numele lui, ci pe al maică-si, că era divorţat. Nici vorbă de vreun băiat cu numele de Attila. Pe atunci divorţul era ceva ieşit din comun la ţară, dar nu l-am întrebat ce şi cum, m-am întins în pat, camera era de altfel acceptabilă şi am privit leii şi iepuraşii al căror contur apărea desenat de crăpăturile de pe tavan.

La ce mă gîndeam? Bineînţeles că la viaţa mea ratată, tu la ce te-ai fi gîndit? Dimineaţă mi s-a adus la cunoştinţă că voi fi frizer, că mi se va repartiza temporar una din încăperile mai mici de la castel, pînă se va aranja o prăvălie ca lumea în casa vreunui chiabur. M-am şi apucat de treabă, am tuns şi am bărbierit pînă la prînz, stăteau toţi ţepeni ca

* Vers din poezia *Către unguri* de Berzsenyi Daniel, poet neoclasic maghiar (1776—1836).

la înmormîntare pe scaunele în stil baroc, nu îndrăzneau să scoată o vorbă şi nici eu n-am discutat cu ei, se auzea doar ţăcănitul foarfecilor, fiindcă pe atunci n-aveam încă maşină de tuns, nu mai zic de electrică, nu se introdusese lumina la Tabăra. Să respectăm totuşi ordinea întîmplărilor. Rămăsesem cu cîteva ore înainte de a fi renegat de Piri.

Dimineaţa ne-am despărţit ca doi îndrăgostiţi — deşi era unsă cu toate alifiile, surprinzător, mi s-a dăruit nu glumă, am aţipit de-abia către zori —, mi-a servit micul dejun la pat: pîine prăjită cu unt, slănină afumată şi ceai. În ceai turnase palincă, pe cînd eu visasem că voi avea parte de lapte proaspăt muls care să îmi amintească de daneză.

„Fii cuminte!", şi-a lipit ea faţa înlăcrimată de obrazul meu. Şi, cu toate astea, după masă a fost neînduplecată, n-a vrut să-mi dea nici o explicaţie. „Între noi s-a terminat totul", se tot afecta ea de zor ocolindu-mi privirile. Pesemne că la asta m-am gîndit stînd întins în camera mea, ori poate că la altceva; spre seară m-a trezit un foşnet la uşă, am sărit din pat uşurat. S-o fi răzgîndit Piri? Dar nu ea era, ci bătrînul Balogh. „V-am adus un strop de palincă, meştere", mi-a spus el sfios şi a pus pe masă o sticlă albă pîntecoasă. I-a scos dopul cu dinţii şi, ca prin farmec, îi apăruseră două pahare din buzunar, turnă. „E iute ca focul — a bîiguit el ridicînd paharul. Noroc!" „Noroc", am zis şi eu cu jumate gură. „V-aş ruga ceva — m-a fixat el cu ochii lui albaştri, curaţi, înecaţi în lacrimi, pe cînd sorbea din palincă. Domnul să vorbească ceva mai tare — mi-a zis roşind —, că nu mai aud ca pe vremuri." M-am aşezat pe scaun: „Noroc", am răcnit. „Hai noroc, nepoate", a îngăimat recunoscător bătrînul şi, liniştindu-se, a dat paharul peste cap. Astfel a trecut cea de-a doua zi petrecută de mine în Tabăra.

Şi aşa mi s-a scurs şi viaţa, parcă m-aş fi aflat mereu într-un carusel; timpul nu trecea întruna ci cînd mai repede, cînd mai încet şi nu o dată m-am gîndit că aş fi putut evita *toate astea* dacă îl ascultam pe colonel şi mă duceam în America. Aş fi avut parte de o altă viaţă, nu ajungeam la treizeci de ani faţa în faţă cu un bătrîn fudul de ureche, ci ascultam un jazz-band dintr-un bar de noapte, căscam gura la femeile superbe, cu mişcări languroase şi ştiam că o

puteam avea pe oricare pentru zece—cinşpe—douăzeci sau poate chiar o sută de dolari.

Începusă să plouă, însă dacă m-am îmbătat repede de vină trebuie să fi fost şi mîhnirea şi disperarea mea. Ce mult mă iubise daneza. Ne-am fi descurcat de minune. Era pedantă, harnică, cinstită. În zece ani ne-am fi putut cumpăra şi un vapor, să pornim în jurul pămîntului doar noi doi, ca să ne iubim de-a pururi, din zori şi pînă la asfinţit. Odaia începuse să se învîrtă cu mine. „Pe Attila nici nu-l cheamă Attila, ci Jóska", am răcnit în urechea bătrînului, la care el a dat din cap, „da, da, se face doctor la Tîrgu Mureş", apoi a scos o batistă şi, ştergîndu-şi ochii înecaţi în lacrimi, m-a întrebat pe nepusă masă: „Vă e rău de la palincă, meştere? E vina mea, n-ar fi trebuit..."

„Lasă, nu fi scîrţar — am răcnit, bătînd cu pumnul în masă ca un apucat — şi toarnă aici. Mă descurc eu cu băutura, doar că acum sînt necăjit. Pricepi?" „Nu merită pentru o muiere — m-a apucat bătrînul de braţ. Credeţi-l pe un moşneag trecut prin atîtea şi-atîtea încercări. Zău că nu merită." „Dar pentru ce merită? — am bombănit. Asta să-mi spui tu mie, bătrîne nătăfleţ isteţ!", chiar aşa i-am zis, iar discuţia rimată din senin m-a înveselit. „Pentru multe lucruri — a dat grav din cap bătrînul şi mi-a turnat iar în pahar. Pentru patrie, pentru viaţă, pentru moşie". „Ajunge", am răcnit din nou şi, ducînd paharul la gură cu mîna tremurătoare, m-am sculat:

Pălărie mi-a rămas albastrul cer,
şi-un singur prieten m-a ştiut, doar ceaţa.
Printre merinde mi-a fost dat să pier,

„Cum de nu mi-a dat prin minte că v-o fi foame? — s-a ridicat bătrînul. Ei, ia să pregătim noi ceva de-ale gurii". A pornit spre uşă, dar i-am făcut un semn, poruncitor, cum îi făcea medicul-şef maică-mi:

şi lîngă sobă bocnă mi-s ca gheaţa.*

* Versuri de François Villon, parafrazate de Faludi György, autor al unor traduceri minore care, puse pe note, au cunoscut o mare popularitate. (N. trad.)

„N-ar strica şi nişte lemne — a dat din cap bătrînul. În octombrie e rece la Tabăra, sîntem în aer!”

„Nu mi-e foame”, am întors-o eu, convins că, întorcîndu-i spatele, îmi va apărea litoralul californian, cu un jazz-band îmbrăcat în negru cîntînd despre patrie şi libertate, cu blonde superbe cu umerii goi, ţinînd în mîini trandafiri albi şi dansînd pe nisip. Nu-mi ardea acum de asta, „las-o naibii de haleală”, i-am zis bătrînului Balogh, „ci fii atent, că acum discutăm ca de la om la om, mă poţi înţelege, că ai şi mata un băiat, trebuie să mă asculţi.” Asta l-a făcut să rîdă. „Îi înţeleg eu şi pe tineri, meştere”, a dat el din cap. I-am turnat, am golit paharele, l-am împins la locul, lui, pe scaun.

Lăcaşuri se surpau în calea mea,
iar glodu-mi năboia pînă la gît,
în drumu-mi trandafirul se-ofilea
şi-al verii plai părea mai mohorît.

Aici am făcut o pauză şi am mai tras o duşcă. „Şi-al’ meu vine la mine cu chestii din astea, numai că el nu bea”, s-a apărat bătrînul şi şi-a făcut vînt cu batista. Nu se vedea, că ar fi băut, dar se îmbujora din ce în ce mai mult.

Mă minunam că încă mai trăiesc

am continuat şi, brusc, în aşa hal m-a cuprins mila de sine-încît din ochi mi s-au rostogolit primele lacrimi. „Dracu’ s-o pieptene — s-a sculat bătrînul şi a început să se învîrtă pe loc —, ia nu mai puneţi la suflet, că zău nu merită pentru o ştoarfă. Las’ că ştiu eu ce-i poate pielea.” La început nu mi-am dat seama despre cine-i vorba şi mi-am văzut decîntat, deşi sărisem, ce-i drept, un rînd care nu-mi mai venea, în minte.

eu ce prin lumea larg’am colindat,
sfinţind şi suduitul la orice pas.

„Dracu’ s-o pieptene — suduia bătrînul, bătînd cu pumnul în masă. Nu trebuia s-o lăsaţi, meştere:, să vă calce în picioare în halul ăsta!”

„Şi-s mulţi care vin noaptea la Piri?, l-am întrebat mai încolo chipurile indiferent; eram deja bine făcuţi, băteam în masă şi cîntam. „Vin ei şi ziua — mi-a tras bătrînul cu ochiul. E o stricată, zău aşa, hai meştere, nu vă mai faceţi inimă rea, că om găsi pe aici o fată din aia de...” „De care?”, l-am ironizat pe dată, ceea ce îl făcu să se oţărască. Se apucă să mă zgîlţîie. Să nu mă iau de satul lor, eu, un căcăcios de bărbier de la oraş, a răcnit el, că sînt şi la ţară destule fete ca ştoarfele de la oraş, că la o adică ştiu să-şi desfacă şi ele picioarele. Ştoarfe, la atîta se reduceau concepţiile bătrînului cu privire la femei. Ştoarfe! — bîjbîiam prin curte braţ la braţ, borînd întruna. Era întuneric la Piri, nu ştiam pe unde umbla, am borît din nou după ce mi-am tras sufletul.

Aici s-a rupt filmul cu mine, nu ţin minte cum am ajuns în pat. Dimineaţa m-a trezit bătrînul. Mi-a adus o cana mare cu lapte. „E de bivoliţă — mi-a tras el din nou cu ochiul —, beţi, că v-o fi arzînd focul iadului pe dinăuntru.” I-am mulţumit, deşi abia mai puteam vorbi, atît de tare mi se uscase gura. „Nu vă supăraţi pe mine”, a dat din umeri nenea Balogh. L-am privit lung. „Poate v-am jignit cu ceva — a roşit el. Că la beţie fac urît, de aia m-a lăsat şi muierea. De atunci mă chinuiesc aşa, singur.” „Lăsaţi”, am dat din mînă şi am băut laptele, care însă nu mi-a mai amintit de daneză.

Din ziua aceea n-am mai dat de un om mai de treabă în sat ca bătrînul.

IV

— L-am cunoscut şi eu pe bătrînul Balogh — apăru Balló de după paravan. Îşi turnă apă într-un pahar, bău însetat. Era buhăit, cu ochi bulbucaţi. Pe chelie i se zăreau două muşcături straşnice de ţînţar. Făcu cîteva mişcări de dezmorţire pînă osteni, căscă. — A fost un om cumsecade bătrînul, odihnească-se în pace.

— Te-ai trezit, frumosule — rîse H.B. Bei un şpriţ?

Balló se întinse după pahar, îl goli dintr-o suflare şi începu să-şi scarpine chelia.

— Cît îţi datorez? — îşi luă el geanta de lîngă scaunul frizerului.

— O viaţă de om — se înclină H.B. cu un gest teatral, burzuluindu-se. Şi tu ai o parte din vină că mi-am ratat viaţa!

— Vezi-ţi de arie, Figaro — rîse Balló, scoţîndu-şi portofelul din buzunarul interior, puse apoi pe masă o hîrtie foşnitoare de douăzeci şi cinci de lei. Aşa ţi-aş putea depăna şi eu ponoasele pe care le-am tras din greşelile tinereţilor. Şi poate va veni ziua cînd am s-o fac. La revedere. — Plecă, dar după doi paşi se întoarse din drum. — Ce-i fericirea, Béla? — întrebă el rece. Te-ai întrebat vreodată ce-i fericirea? Şi aşa ai înclinaţii către meditaţie. Către poezie. Te pricepi de minune să-ţi descoperi eul..., — vru să mai zică ceva, dar se abţinu, dădu din mînă şi fu înghiţit de întuneric, pentru că între timp afară se întunecase.

Şedeai pe un taburet în mijlocul frizeriei, în oglindă i-ai mai zărit încă silueta înaltă, uşor adusă de spate, croindu-şi drum printre maşinile care împroşcau noroiul şi deodată ţi-ai dat seama că nici nu ţi-ar părea rău dacă l-ar călca vreo maşină sau nu.

— Mi-ai putea face rost de un telejoc? — se apropie H.B. şi îşi lăsă mîna pe umărul tău.

— De *cale*? — ai întrebat făcînd-o pe pelticul şi te-ai întors spre el. N-avea sens să mai fixezi oglinda, Balló dispăruse de mult, se topise în mulţime, doar maşinile continuau să gonească prin glod, dar ele nu te interesau.

— E un punct alb care ţopăie de colo-colo — îţi arăta H.B. prin aer traiectoria acestuia. Abia se mai ţinea pe picioare. — Cum naiba îi zice? Am uitat.

— Telepong — ai căscat tu obosit. Sînt şi din alea cu ecran separat, dar şi unele care pot fi conectate la ecranul televizorului. Se joacă în doi, îţi testează reflexele. Fii atent, punctul trebuie introdus în terenul adversarului. Ai doi jucători: unul în prima linie, celălalt în linia a doua, îi deplasezi; adversarul face acelaşi lucru cu ai lui; dacă mingea e mai rapidă decît jucătorul, atunci primeşti gol, iar aparatul ţine automat scorul. Se termină la cincisprezece. Cîştigă cel cu reflexele mai bune şi cu o mai mare capacitate de concentrare.

— Şi cum o să se termine? — îşi duse H.B. năuc mîna la frunte. — Cît trăieşti, nimic nu se termină. O accepţi ca pe o povaţă? Şi-aşa n-ai altele! Fă-mi rost totuşi de un telepong din ăsta, îţi dau două mii pe el, fiindcă vreau să ţin pasul cu timpul. Fie şi pînă la cincisprezece dacă mai mult de atît nu se poate. Îmi faci rost?!

V

Se mai auzea doar scîrţîitul uşii deschise, izbite de vînt, nu mai rămăsese nimeni în frizerie. Pînă să-şi lase Hutera mîinile în jos şi să privească împrejur ca un derviş rătăcitor la capătul ritualului, dispăruseră toţi din jurul lui. — Ce-i fericirea? — urlă el, dar nu primi nici un răspuns. — Ce-i fericirea? — repetă el şi mai tulburat întrebarea şi chicoti înfrigurat.

LA CIRC

Iată-vă la circ, în circul cel mare al capitalei, sus la cucurigu, între două femei cu batic maro, în nări te înţeapă mirosul persistent de naftalină al paltoanelor, ţi-ar plăcea să strănuţi, priveşti cu capul în palme arena care a fost măturată, părul oxigenat al femeilor din loja de dedesubt sclipeşte monocrom în lumina orbitoare a reflectoarelor; bărbatul de lîngă tine se apleacă şi el înainte, îşi lasă mîna grea pe genunchiul tău, pe inelar i se vede suspect de bine urma verighetei, în plus, îţi zici dezgustat, n-ar strica să-şi mai şi taie ghearele astea îndoliate, să-şi cureţe din cînd în cînd jegul de sub unghii, să zicem cu briceagul, în pauza unei consfătuiri sau în timp ce-i dictează dactilografei vre-unul din rapoartele lui atît de neînsemnate. Te uiţi din nou spre arenă: e pustie. Din difuzoare se revarsă o muzică populară domoală, femeia din dreapta voastră fredonează şi ea cîntecul cu o voce stinsă, guturală; băieţii care stau pe locurile din faţa voastră fas ssst, însă, văzîndu-vă pe voi, întorc capul urgent, cască gura la arena care a fost mătu-

rată şi la părul oxigenat al femeilor din loja de dedesubt; or fi crezînd ca sînteţi cu femeile, faceţi pe belferii, eventual mai şi plătiţi cu vîrf şi îndesat jignirile ce li s-ar putea aduce. — La mîna lui te uiţi? — te întreabă bărbatul pocnind din degete. — Păi da, e clar că nu-i mînă de gigolo. — De ce tocmai de gigolo? — pufneşti tu în rîs. Difuzoarele amuţesc. Un bărbat îşi croieşte drum prin dreptul vostru, simţi din nou mirosul pătrunzător de naftalină al paltoanelor. — N-aveţi cumva un program? — se întoarce bărbatul spre voi, o figură tipic balcanică, măslinie, cu mustaţă gălbejită de nicotină, ochi verzui, spălăciţi, privire bănuitoare, bască. — N-are nimeni aici — îi spune cealaltă femeie cu batic maro. — Eventual aruncaţi-vă pînă jos, în loja patru, pe stînga şi încercaţi-vă norocul cu frumoasele alea — se opreşte prima din fredonat. — Nu, că eşti bine — trece omul mai departe rîzînd pe înfundate. Puştanii întorc iar capul: — Salut, nea Fănică. Difuzorul pîrîie, se-aude o voce numărînd, probă de microfon. — Nu-mi spui şi mie cum de ţi-au evocat tocmai un gigolo unghiile alea? — Bărbatul tace, priveşte arena goală, figuri închipuite de el şi de tine ar putea popula arena pustie, însă prin difuzor se anunţă că peste cinci minute va începe reprezentaţia, spectacolul secolului, apoi din nou muzică, băieţii din faţa voastră se leagănă în ritmul muzicii. N-ar vrea să facă schimb de locuri cu ea?, i-ar fi recunoscătoare — îl roagă femeia cu batic maro pe bărbat. — Ca să stau lîngă cumnată-mea, mă-nţelegi! — I-ar fi foarte recunoscătoare pentru asta. — Sînteţi cumnate? — se saltă greoi bărbatul. — A, da, ea e nevasta lui Mitică — se scoală şi femeia cu batic maro, fac schimb de locuri, mirosul de naftalină continuă să te irite, ai vrea să strănuţi, dar nu-ţi vine. — Da' Mitică n-a venit? — întreabă curios bărbatul, la care cealaltă femeie se porneşte să plîngă aşa, din senin. — Dar ce-aţi păţit, stimată doamnă? — îi pune bărbatul mîna pe spate. — Mitică e mort — zice cu compasiune cea care nu plînge. — N-ar fi trebuit s-aduceţi vorba despre Mitică, morţii nu trebuie pomeniţi, ce rost are să vorbim despre morţi?! — După uvertură, la difuzor urmează o melodie lentă a anilor şaizeci, băieţii de sub voi nu mai freamătă, aşteaptă resemnaţi începerea spectacolului. Bărbatul îşi ocupă în sfîrşit locul de lîngă tine. — Zău că n-am vrut să vă

jignesc, zău că nu — se mai întoarce el încă o dată către femei, cerîndu-şi scuze. — Terminaţi odată — îi spune cea cu care şi-a schimbat locul. — Să nu credeţi că în schimbul unui serviciu mărunt, gata, de-acu aveţi dreptul să vorbiţi despre Mitică. — Nici prin gînd nu-mi trece una ca asta — se apără bărbatul resemnat. Departe de mine gîndul ăsta, *doamnă** — se jură, de dragul artei, cu mîna de astă dată pe piept, nu, nici prin minte nu i-ar trece lui aşa ceva; brusc, faţa arsă de soare i se înroşeşte toată, chiar că nu i-a dat prin minte una ca asta, el a întrebat doar aşa, într-o doară, nici nu mai ştie de ce, ce naiba l-o fi pus să întrebe şi le asigură pe doamne că regretă cele întîmplate, că doar morţii, nu-i aşa, trebuie lăsaţi în pace. Continuă să se roşească la faţă, cele două femei privesc indignate arena, nu spun nimic, amuţeşte şi bărbatul, nici tu nu zici nimic, ţi-ar plăcea să strănuţi, dar nu-ţi vine, iar asta te irită tot mai tare.

— „Marina, Marina, Marina" — se aude o voce sîsîită în difuzor, restul textului devine confuz, îl acoperă trosnetul difuzorului, fireşte, normal ar fi să-ţi aminteşti chiar şi mai multe strofe ale şlagărului atît de îndrăgit odinioară, într-o vreme ai ascultat de nenumărate ori melodia asta, o cîntai la unison cu ceilalţi copii în timp ce vă bălăceaţi în pîrîul din spatele cinematografului sătesc şi vă împroşcaţi cu apă, iar Hutera şedea sub copac în chiloţi de baie, jucînd cărţi cu bărbatul aşezat acum lîngă tine, pe atunci şi el cu douăzeci de chile şi de ani mai slab şi mai tînăr, pete mari de năduşeală îi năclăiau cămaşa, fiindcă rămînea îmbrăcat, mai mult chiar, se congestiona mai rău ca adineauri, cînd, fără să vrea, le jignise pe femei: berea era pusă la rece, într-o găleată mare, la picioare, vouă vă revenea sarcina de a schimba gheaţa la fiecare jumătate de oră, iar Hutera vă răsplătea cu bani, „după faptă, şi răsplată — zicea el rîzînd — serviciile se plătesc" şi vă dădea bani de îngheţată, bani pierduţi la jocul de „douăzeci şi unu" de Balló Ferenc, bărbatul de lîngă tine, pe atunci cu douăzeci de ani şi chile mai mic. Din motive neelucidate, Balló nu se dezbrăca niciodată, nu se bălăcea niciodată laolaltă cu voi în apa pîrîului, spre deosebire de cîştigătorul atît de plin de sine, Hutera

* În româneşte în original (n. trad.)

Béla. Hutera intra în apă în medie cam la o jumătate de oră şi de fiecare dată vă împroşca cu ameninţări, fiindcă, în joaca voastră, vrînd-nevrînd, îl stropeaţi şi voi pe el, iar el se temea să nu-i intre apă în ochi, că n-o să mai vadă bine şi o să confunde, să zicem, şeptarul de ghindă cu optul de tobă şi n-o să mai cîştige bani la „douăzeci şi unu" de la partenerul său în chip atît de misterios îmbrăcat, ca să vă trimită după bere şi după gheaţă proaspătă şi să vă răsplătească serviciile cu bani de îngheţată; curios, era în interesul vostru să nu-l stropiţi şi eraţi conştienţi de asta, dar cu toate astea îl împroşcaţi cu apă tot într-o voioşie. De fapt, mereu tînjise după circ, începe Balló, toată viaţa şi-a dorit să meargă la circ, „în oraşul evacuat afişele erau încă intacte" şi pomeneşte un oraş, scena adeseori evocată a unor întîmplări din al doilea război mondial, cu o seară în urmă (prin urmare, înaintea sosirii lor, înainte de sosirea trupelor ce se retrăgeau) localnicii fuseseră încă la circ; îi amuzaseră clovnii, acrobaţii, căţeii-matematicieni, elefanţii în două picioare, amazoanele şi oamenii de fier; pe urmă, întîi a plecat circul, apoi oamenii, pînă să sosească ei n-au mai rămas în întîmpinarea lor decît afişele mohorîte şi singuratice, afişele anunţînd sosirea circului celebru în întreaga lume, se pare că pe atunci fiecare circ — care mai ţinea cît de cît spectacole — era celebru în întreaga lume, însă şi ei au trebuit să-şi continue retragerea, inamicul era doar pe urmele lor, trebuiau să-şi continue marşul pe urmele circului şi ale localnicilor, părea ciudat că în cîteva ore soldaţii ruşi vor silabisi aceste afişe, frecîndu-şi cu palma chipurile ţepoase, înnegrite de praful de puşcă şi-şi vor imagina elefanţii răgînd, jonglerii, clovnii făcînd tumbe ori figura tristă a omului de fier urmărind-o cu privirea pe acrobata de la trapez... Atunci el s-a revoltat, continuă Balló, şi a început să smulgă afişele de pe pereţi. Ce l-a apucat? — l-a întrebat plutonierul cu voce tăioasă, descumpănit, iar el i-a explicat că afişele nu mai aveau nici un sens, că asemenea afişe — a arătat de jur împrejur cu ţeava automatului — au dreptul la existenţă doar atîta timp cît există şi lucrul pe care îl popularizează, în cazul de faţă circul, iar circul nu mai există, aşa cum ştiu sau ar trebui s-o ştie cu toţii, a luat-o din loc încă de ieri. „Eşti nebun de legat, băiete" — a conchis plutonierul scăpîndu-i un dos de palmă straşnic.

„'Ţeles, dom' plotoner" — a zis el continuînd să smulgă afişele (ţi-apare dinaintea ochilor chipul iui înfierbîntat şi cămaşa albă năclăită, juca şi atunci cînd pierdea şi nu se întrevedeau deloc, şanse să cîştige prea curînd, continua să joace cu stoicism, executînd parcă un ordin). Ofiţerul se afla în spatele lor: „are dreptate — a urlat el la plutonier —, smulge-le şi tu, momîio!", „bine, dar" — a început plutonierul, însă ofiţerul şi-a îndreptat pistolul către pieptul plutonierului, „ai înţeles? — i-a vorbit el cu o blîndeţe de rău augur — ai înţeles sau n-ai înţeles?!? vezi undeva vreun circ?", „nu văd" — şi-a lăsat plutonierul capul în piept. „Atunci afişele sînt de prisos, trebuiesc smulse, trebuiesc lichidate, trebuiesc distruse!" Iar compania se apucă să smulgă afişele, în timp ce deasupra ei vuiau avioanele, iar lătratul inconfundabil al tunurilor ruseşti se auzea tot mai aproape, unii, cuprinşi de zel, îşi lepădaseră şi centurile, „limbişti au existat întotdeauna, nu?", şi îşi lepădaseră şi puştile, ca să poată lupta mai împăcaţi şi mai cu spor împotriva afişelor, împotriva cleiului german care ţinea hîrtiile, nu le dădea drumul, şi s-au oprit cuprinşi de tulburare cînd ofiţerul — prelungindu-le parcă mişcările — a început să-şi smulgă pielea feţei şi nu l-au mai putut împiedica să-şi tragă un glonţ în tîmplă, ori poate că nici n-au avut de gînd s-o facă... — Şi? — îl întrebi tu. — În orice caz, cîteva afişe nu s-au dat bătute — încheie Balló. — S-or fi desfătat şi ruşii cu cîteva afişe şi cine ştie dacă de atunci n-o fi tînjit după circ, asemeni lui, şi vreun soldat rus şi dacă prin voia destinului nu i s-a împlinit nici acelui soldat această dorinţă şi din oarecare pricină n-a ajuns nici el la circ. — Şi? — îl întrebi. În orice caz el s-a gîndit de multe ori la afişe şi de atunci încoace îţi şoptesc la ureche, s-a gîndit la ele ca la nişte dorinţe neîmplinite, de pildă, şi atunci cînd a tulit-o spre casă din biroul colectivei sărind pîrleazul prin spate, fiindcă nişte „binevoitori" îl preveniseră că îl pîndesc chiaburii în poartă şi cînd „pe considerente umane, nu-i aşa" nu-i mai trebuia nimic afară de circ, tot la amazoane s-a gîndit, le vedea călărind în picioare într-un bikini fosforescent, galopînd în jurul arenei, iar după răpăitul tobelor, urcată la trapez, prinţesa circului sufla într-o trîmbiţă de aur; pe urmă, în timp ce se furişa prin grădini cufundate

în ceaţă, i-a apărut dinaintea ochilor şi patul, patul amazoanei, nu mai avea pe ea bikiniul fosforescent din lumina reflectoarelor, era întinsă pe pat, goală, cu un bărbos lîngă ea, se zvîrcolea şi rîdea în hohote, fiindcă bărbosul îi gîdila sfîrcurile cu limba. — îţi dai seama că în situaţia aceea mi-am alungat nălucirile astea neruşinate şi bune de nimic, la urma urmei parcă îmi ardea mie, noului preşedinte al colectivei din Tabăra, în timp ce mă tupilam prin grădinile oamenilor, de viaţa sexuală a unei amazoane de circ, în schimb circul mi-a tot reapărut, aş zice cu încăpăţînare, înaintea ochilor, fiindcă în faţa visurilor noastre sîntem neputincioşi, prietene! — Bărbatul oftează adînc, roşeaţa din obraji i-a mai trecut. — Am văzut şi clovnii făcînd tumbe prin rumeguş, acrobaţii executîndu-şi săriturile, iluzioniştii scoţînd iepuri şi porumbei din joben, echilibristul ţinînd pe nas o prăjină cu o blondă numai în bikini în vîrf, saltimbancul de pe frînghie, cuprins de ameţeală doar în aparenţă, fiindcă în realitate nu ameţeşte niciodată, trompetiştii din loja orchestrei cîntau de mama focului *Avanti popolo,* la fel ca Gherman, tractoristul cu faţa plină de coşuri. — Nu ştiu, îţi mai aminteşti de Gherman? — te întreabă el cu sufletul la gură şi înaintea ochilor îţi apare din nou malul rîului şi interminabilele meciuri de fotbal, care ţineau pînă seara tîrziu, îţi răsună în urechi şi *Avanti popolo,* cîntecul pe care micuţii fobalişti îl învăţau de la Gherman. — îmi amintesc — i-ai răspuns, la care el ţi-a explicat că nu-i pasă cum îşi amintesc alţii de acele vremuri, nici de amintirile tale nu-i pasă, nu-i păsa lui de amintirile şi închipuirile altora nici pe vremea aia, nici chiar atunci cînd se tupila cu mintea rătăcită prin grădinile oamenilor, în ceaţă, ascunzîndu-se de nişte urmăritori imaginari sau reali, chiar şi atunci nu făcea decît ce voia, ce-i dictau propriile convingeri. — Şi ceea ce *vi* se spunea — adaugi tu maliţios, dar nu se supără, ci dă din cap. — Eu am intrat în partid în Valea Jiului, era în douăzeci şi nouă, pe cînd aveam optişpe ani, am respectat mereu disciplina de partid, dar de multe ori s-a întîmplat să mă gîndesc la circ şi în pauzele şedinţelor — cade el pe gînduri, treptat chipul i se transpune într-o vară de demult. „Douăşunu" — strigă Hutera aruncîndu-şi cei doi aşi. Balló bombăne adîncit în gînduri: „Iar ai cîştigat, tartorule!" „Iar? — rîde

Hutera obosit. Vrei să zici ca eu cîştig mereu!" „Zece sticle de bere?" — îl întrebi tu plin de elan. „Şi gheaţă!" — aruncă Hutera, iar din difuzorul cinematografului sătesc se revarsă vocea peltică a solistului: „Marina, Marina, Marina".

Difuzorul amuţeşte din nou, se pare că de data asta definitiv, fiindcă vizavi, în loja cea mare, se pune în mişcare orchestra cu muzicanţi în fracuri negre. Este interpretat fortissimo marşul nupţial al lui Mendelssohn. — Începe — îţi apucă Balló braţul. — Slavă Domnului, am apucat şi ziua asta. — Mai bine v-aţi bucura că avem şi-un circ de stat — te împotriveşti tu —, că au strîns la un loc toţi acrobaţii, iluzioniştii, clovnii, călăreţele şi atleţii şi i-au selecţionat pe cei mai buni, pentru ca în acest circ amazoanele, acrobaţii şi clovnii cei mai buni să-i distreze pe oamenii muncii. — Bărbatul dă din cap, ar vrea să ştie, reflectează, de unde anume ni se trage cinismul ăsta profund, de parcă am fi outsideri, de parcă nicicînd n-ar fi vorba despre noi, din interior vorbim de parcă ne-am afla tot mereu în afara contextului, nu ne mulţumeşte niciodată nimic, rîdem de toţi şi de toate de parcă am avea praf de gîdilat pe sub gulere. — Deşi nici gulere nu avem — zîmbeşti tu. — Nu asta contează! — se aprinde Balló, ştie el ce spune, da — da, chiar că ne comportăm ca nişte outsideri, parcă n-am avea nici un Dumnezeu, parcă n-am avea nimic de-a face cu ce se-ntîmplă în ţara asta... — Lucrurile nu stau deloc aşa — îi răspunzi tu cam arţăgos şi, în sfîrşit, strănuţi de mama focului —, chestia e că ţie unul nu-ţi place să accepţi, mai ales în mod necritic, căciulindu-te în faţa autorităţii sau a argumentelor de autoritate invocate, frazele acceptate şi invocate de dimineaţă şi pînă seara de unii care din coada steagului se apucă să cioplească linguri de lemn sau, să zicem, rachete de tenis. — Despre mine-i vorba? — se interesează Balló posomorît. — Nu neapărat, dai tu din mînă, nu vrei să jigneşti pe nimeni, mai degrabă oferi un exemplu în speranţa că vei fi mai bine înţeles, că doar speranţa ne-a mai rămas că ne-am mai putea înţelege, că trebuie să ne înţelegem unii pe alţii. Nu, după părerea ta jignirile nu-şi au rostul, ai vrea doar să arăţi că şi Marx a subliniat legat de critica relaţiilor existente pe atunci că... — Da' Marx a trăit în capitalism! — jubilează bărbatul —,

cîtă vreme tu şi isteţii ăştia grozavi de teapa ta trăiţi în socialismul pe care vi l-am edificat noi la Salva-Vişeu şi la Bumbeşti-Livezeni. — Nimeni nu-i răspunzător cînd şi în ce se naşte — te burzuluieşti tu însă Balló continuă să rîdă. Curios, la fel rîdea şi atunci cînd Hutera, beat de atîta bere amestecată cu cîte o cinzeacă de rom, îl lua în tărbacă, pentru cîţiva gologani, nu mulţi, l-ar învăţa să joace cărţi, ba, dacă ar voi, l-ar duce şi la femei. „Nu-ntinde coarda, Figaro — îi zicea el atunci —, n-o întinde, că te trimit să tai stuf şi, să fiu în locul tău, n-aş da cîştigul de azi de la cărţi pe stufărişul de mîine de pe Dunăre". Şi rîdea, rîdea cu aceeaşi mutră tembelă, inaccesibilă şi de nepătruns ca şi acum; nu puteai şti niciodată ce ascunde rîsul lui, nu puteai şti de ce se complăcea să joace cărţi din moment ce tot n-avea noroc, de ce pierdea şi de ce îi tolera aghesmuitului de Hutera toate mojiciile alea, cînd el avea tot satul la picioarele lui, cum vă explica într-o bună zi bărbierul cel înspăimîntat ducîndu-şi mîna la buzunarul sacoului său pepit cu gulerul destrămat, „îl are în buzunar, da-da, în buzunar", iar Balló, continuîndu-i parcă gestul, îşi duce mîna la buzunar. În arenă se iveşte un clovn pe o tricicletă uriaşă, ceilalţi îl urmează pedalînd în şir indian şi fredonînd fals şi strident marşul nupţial, intră un întreg pluton, un nas borcănat zboară către orchestră reducînd-o la tăcere, prinţesa circului (cum o fi ajuns pe trapez să fi fost acolo de la bun început? văzută doar de privirile iniţiaţilor?) suflă în trîmbiţa galben-aurie, iar, în faţa acestei minuni, clovni descumpăniţi se prăvălesc de pe triciclete. — Iar noi rîdem atunci cînd clovnii plîng! — comentează Balló pe loc, îi turuie gura ca unui profet căzut în transă şi cu mintea rătăcită. — Şi — continuă el —, nu numai cînd îi paşte vreo nenorocire! Femeia care fredonase mai înainte se întoarce spre voi, o şuviţă de păr îi scapă din strînsoarea baticului maro, sobru, întinerindu-i chipul, pe care se citeşte curiozitatea. Femeia îl priveşte lung pe bărbat, dar Balló nu o bagă în seamă, nu-i face jocul, îşi reia povestirea; iar e soldat, împreună cu ceilalţi camarazi, smulge afişe de pe zidurile dintr-un orăşel german, afişele anunţînd spectacolele circului celebru în întreaga lume nu se lasă smulse cu una cu două de pe zidurile germane, cîţiva tovarăşi de arme îşi leapădă şi centura şi puşca, se năpustesc cu ghearele

asupra afişelor ce rezistă la nesfirşit în hărmălaia tot mai apropiată a katiuşelor, se aude apoi o detunătură şi retina fiecăruia reţine imaginea căpitanului ungur, chipul brăzdat de şiroaiele de sînge, cu rana de pe tîmpla dreaptă, pe unde a intrat glonţul ca un punct la capătul unei fraze neterminate. Revolverul alunecă din mîna sleită a ofiţerului şi poposeşte în noroi printre resturi de afişe; ieri, poate exact în acelaşi loc, o gospodină nemţoaică se mai săruta cu un clovn sau cu un soldat şi-i lăsa într-un tîrziu mîinile pofticioase sub fustă, fără să se mai gîndească la bărbatul ei, care undeva, nu prea departe, lupta pentru viitorul Germaniei, ea tot spre viitor privea. „Încetarea!" — răcneşte plutonierul cu voce de stentor. „Încetarea, oameni buni!" — preiau caporalii ordinul, rezemîndu-se epuizaţi de ziduri, dar katiuşele latră în continuare, şuieră în continuare şi sirenele vestind aviaţia inamică, Balló se dă cu capul de pereţi tăvălindu-se de rîs, are un rîs diabolic chiar şi după ce plutonierul alb ca varul i se furişează pe la spate şi-l ia de ceafă ca pe un pisoi înecat, spunîndu-i părinteşte: „Linişteşte-te, băiete!" în clipa aceea unul dintre soldaţi deschide focul, nu se ştie prea bine ce-o fi văzînd el pe strada pustie, plutonierul îi face discret semn unui caporal, care se strecoară în spatele soldatului şi îl doboară cu o karată după ceafă. Soldatul se lăţeşte pe jos, în dreptul unui afiş, îndîrjit la nesfîrşit. — Iar pe mine, băiete, iar m-a umflat rîsul — oftează Balló cu o grimasă ciudată, după care îşi pescuieşte batista şi îşi tamponează fruntea, apoi, fără a-şi întoarce privirile spre femeie, o întreabă: — De ce mă priveşti, scumpă doamnă, n-ai mai văzut bărbaţi care să-şi depene amintirile din anii războiului? — dar, fără a mai aştepta răspunsul, reia povestirea cu o voce frîntă, copleşit de amintiri. Te sileşti să-l asculţi, dar cuvintele nu-i răzbat pînă la tine, priveşti arena, cam cu aceeaşi fermitate cu care îl priveai pe Balló în adolescenţă la înmormîntarea lui Veres Pista, fostul preşedinte al gospodăriei, pe Balló care păşea exagerat de mîhnit la procesiunea funerară, în calitatea lui de succesor al prietenului şi camaradului său bolnăvicios şi-n cele din urmă răposat, adierea primăvăratică dezmierda giulgiul cel roşu de pe sicriu şi reverenda cea neagră a preotului, care n-ar fi avut ce căuta acolo, asemeni curentului de aer legănînd acum tronul pustiu al

prinţesei circului (cînd o fi dispărut artista? sau o fi, totuşi, acolo, vizibilă doar pentru iniţiaţi?) şi şfichiuind şalvarii roşii, galbeni, maro şi portocalii ai clovnilor, te trage şi la urechi şi ştii că dacă de undeva de sus, de pe tronul în balans, ai lansa avioane de hîrtie, ar plana în cercuri minunate către nasurile borcănate şi măştile japoneze din rumeguşul arenei.

La ce vă gîndeaţi în timpul înmormîntării lui Veres Pista? — îl întrebi pe bărbat fără să-l priveşti, de asta nici nu înţelegi ce-o fi găsit de rîs. — Stai — îţi zice privind arena înfrigurat, apoi se-ntoarce către tine şi-şi şterge cu batista lacrimile de rîs. — Au zis ăştia un banc — te lămureşte —, de-aia am rîs. — Ce banc? — îl priveşti tu năuc continuînd să revezi cortegiul funerar, Veres Pista a fost înmormîntat într-o zi însorită, cu boare, ca de aprilie. — De ce au elefanţii ochii roşii? — îşi şterge bărbatul ochii. — Păi, ca să se ascundă în cireş. Şi, totuşi, de ce nu vezi niciodată elefanţi în cireş? — De ce? — te uiţi iar uluit la Balló. — Fiindcă se ascund bine! — îţi zice el, de data asta fără să mai rîdă. — Stai puţin, cînd zici că a fost înmormîntarea? Nu-mi amintesc anul, era pe la începutul anilor cincizeci, ţin minte doar anotimpul, în aprilie. Ai fost şi tu de faţă? — Da, eram în spatele dumitale — zici, iar umerii laţi ai lui Balló îţi reapar legănîndu-se dinaintea ta, sacoul negru, mai mult ca sigur de împrumut, plesneşte pe el, cusătura albă i se destramă într-un loc, în lumina scînteietoare a soarelui ajuns la zenit apare ca o rană din ce în ce mai largă. Taraful cîntă bocete secuieşti, lacrimile primaşului se preling pe arcuş, ultima dorinţă a lui Veres Pista (lăsată cu gură de moarte lui Balló, Szikszai, dar, discret, şi părintelui!) a fost să aibă parte de o înmormîntare comunistă, însă pe ultimul drum să fie însoţit şi de un preot, iar de faţă să fie şi prietenii lui, ţiganii, să-l bocească, să cînte numai şi numai bocete secuieşti ca, de pildă, *Purced, purced la un drum lung* sau *Plecai de-acasă,* eventual pe acela care începea cu „Mi-s pe după munţi şi văi”. — Stranie dorinţă a mai avut — zice Balló, parcă citindu-ţi gîndurile —, sincer să fiu, tovarăşul Szikszai n-a agreat-o deloc, la început nici n-a vrut s-audă de aşa ceva, „nu se poate, Feri” — mi-a zis el privindu-mă părinteşte

drept în ochi. „De ce nu se poate?” ,— mi-a sărit mie muştarul, el însă a ţinut-o pe a lui: „Nu se poate, înţelege şi tu că nu se poate.” „Dar asta e ultima lui dorinţă, domnule Szikszai — i-a zis părintele —, iar dorinţa de pe urmă a răposatului e lucru sfînt şi se cuvine s-o respectăm!” „Aşa-i — i-am ţinut isonul reprezentantului local al reacţiunii clericale — trebuie s-o respectăm!” Szikszai turnase deja palinca în pahare, ne-a făcut semn să apucăm cîte unul, „Hai noroc” — ne-a zis. „Hai noroc” — am zis şi eu. „Lăudat fie Domnu’” — a zis părintele Antal codindu-se şi am dat palinca pe gît. „Nu-i vorba că e într-adevăr ultima lui dorinţă — a dat Szikszai glas gîndurilor sale —, însă ce-o să se zică la raion? Va fi o înmormîntare comunistă, cu camion şi giulgiu roşu, ohne* dric, dar cu preot şi cu cioroii ăia janghinoşi şi acordurile lor reacţionare?” „Bocete secuieşti” — şi-a ridicat dojenitor arătătorul părintele Antal. „Lasă, părinte — a zis Szikszai nervos —, nu-i vorba acolo despre Ardeal?” „Unde?” — a făcut popa ochi mari. „Păi, în ăla cu Plecai de-acasă — îi fredonă Szikszai. Ştiţi voi prea bine unde!”

— Şi dumneata — îl întrebi —, dumneata n-ai avut nimic de zis, domnule Balló? Chiar nimic? — Pe plutonier — zice el absolut aiurea — l-a împuşcat în plină stradă un ofiţer german, înţepenise, dar nici ceilalţi nu îndrăzneau să mai mişte. După moartea căpitanului, plutonierul îi ordonase caporalului Fehér să-i alinieze, le spusese că venise vremea să dispară fiecare şi, pentru a le sluji de exemplu, pornise cu fruntea sus, ei îl urmaseră ca hipnotizaţi, tocmai dădeau s-o apuce pe o stradă lăturalnică atunci cînd din senin, ca din pămînt a răsărit un camion german, a frînat, iar din el a coborît un ofiţer german cu o caschetă bombată în cap. Ofiţerul i-a bălmăjit ceva plutonierului, acesta nu înţelegea o iotă nemţeşte, a dus mîna spre tocul pistolului luat de la căpitanul său, însă neamţul a fost mai iute şi a slobozit o rafală întreagă în el, apoi i-a aliniat şi le-a explicat cum că ei trebuie să apere oraşul. — Pe atunci gîndeam cam greoi; cei doi morţi, bombardamentele, aviaţia inamică, bubuitul tunurilor, răpăitul armelor ne scoseseră din minţi, însă cinci minute mai tîrziu, la o nouă alarmă

* Fără (lb. germană). (N. trad.)

antiaeriană, cînd nemţii au dat buzna într-un beci, caporalul Fehér la îmbrîncit pe ofiţerul neamţ şi, cînd acesta s-a lungit pe jos, l-a ţintuit cu baioneta de pămînt. „O făcurăm şi pe-asta” mi-am zis eu continuînd să rîd, deasupra noastră zburau avioanele americane, vedeam trapele deschise prin care curgeau bombele, simpaticele colete în care era ascunsă moartea. „Dacă scăpăm şi acum — şi-a tras caporalul baioneta din spinarea ofiţerului neamţ, ştergînd-o grijuliu de veston —, te pomeneşti că nu ne mai paşte moartea în viaţa asta căcăcioasă.” „Păzea!” — a strigat celălalt caporal văzîndu-i pe nemţi în uşa beciului, ne-am trîntit pe burtă, care cu puştile, care cu automatele îndreptate asupra lor, Au ridicat mîinile sus pe loc, iar unul dintre ei a scuipat. „Plecaţ camerad ungur” — s-a schimonosit el, „vine, ruski vine” — a turuit cel de lîngă el. „Ăştia s-au ţicnit” — a zis caporalul şi i-a aliniat la zid, cu mîinile la ceafă. Aş fi preferat să mă pună şi pe mine la zid, într-atîta mă sleise ziua aceea, iar viitorul îmi apărea în culori sumbre. — Pesemne că ai suferit tare mult — mîngîie mîna lui Balló femeia cu batic maro —, şi eu, care te-am bănuit că expre’ ai adus în discuţie numele bietului meu Mitică, fie-i ţărîna uşoară, ca să-ţi faci lipitura la mine! — Băieţii întorc iar capul, ssst, Balló îşi pironeşte privirea asupra lor, întorc capul urgent, cert e că tot mai mulţi se mută de lîngă voi în rîndurile de mai jos. — Eu am făcut armata împreună cu Veres — zice Balló trecîndu-şi braţul pe după umărul femeii, o trage mai aproape, îi mîngîie mîinile, femeia se ghemuieşte sub aripa lui protectoare, pe obraz i se preling lacrimi, cealaltă femeie se face că nu observă nimic, priveşte cu indiferenţă clovnii care se poticnesc şi se împiedică la tot pasul şi acrobaţii care-şi execută numărul cu o precizie de metronom. — Veres Pista a fost şi el în oraşul ăla german? — Da îţi zice Balló cu o mutră flască —, dar nu cu noi. Cînd i-am pus pe nemţi la zid şi am aşteptat următoarea alarmă antiaeriană ca s-o tulim pe-o stradă lăturalnică, după ce, fireşte, le luasem în prealabil armele, nu care cumva să tragă după noi, am simţit că nu mă mai leagă nimic de ceilalţi. Nişte schije au ricoşat spre o clădire din apropiere, în praful şi în hărmălaia aia nu ştiu cum se face că m-am pierdut de camarazi şi-n timp ce mă furişam pe sub ziduri, cu piedica trasă la automat, mergînd spre cen-

tru, priveliştea străzilor apăsător de pustii m-a mai liniştit. Cu Veres m-am întîlnit întîmplător, la un colţ de stradă; se furişa şi el cu piedica trasă la armă, se pierduse de restul companiei, iar acum încerca să dea de ea. N-am prea avut timp la dispoziţie să serbăm evenimentul, Veres era şi acolo cel mai descurcăreţ, am coborît într-o pivniţă, nu era nimeni acasă, pesemne ai casei se refugiaseră odată cu circul, să se amuze pe mai departe la spectacol. În cămară n-am găsit nimic afară de un borcan de mazăre verde, l-am deschis şi am aşteptat sosirea „muştelor", aşa le ziceam eu, îi plăcea şi lui Veres, deşi el îi numea „rusnaci". Prima oară mi-am reamintit toate astea în patruzeci şi nouă într-un sătuc de munte, făceam agitaţie pe teren şi fuseserăm găzduiţi în odaia fără sobă a unei case ţărăneşti, pe-acolo habar n-avea lumea ce-i aia chiabur, gazda n-avea nici un motiv să fie curtenitor cu noi, cu toate astea, ne-a poftit la cină, am băut vin, nevastă-sa ne-a făcut şi o omletă cu jumări, ne-a apucat miezul nopţii cînd ne-am culcat în odaia cea curată, pe lîngă cergi am primit şi două şube, era octombrie, în aer plutea miros de ninsoare. „Să nu cumva să îngheţaţi aici pe capul nostru" — a rîs provocator tînăra muiere, aruncîndu-ne priviri deocheate, însă asta nu-l mai deranja pe ţăran, era deja pulbere, bătea cu pumnul în masă şi o ţinea una şi bună, că la noi şi-aşa nu se poate face colhoz, că nu e în firea secuiului una ca asta. Stînd întinşi pe spate ca în patruzeci şi cinci în pivniţa aceea germană şi aşteptîndu-l pe moş Ene cu aceeaşi hotărîre cu care aşteptasem glorioasa armată sovietică, îl aud pe Veres spunîndu-mi: „Măi, Feri, nu aşa stăteam şi acu' vreo cinci ani?" „Patru jumate" — i-am zis uitîndu-mă la geamul ce se desluşea în întuneric, pe un scaun din dreptul ferestrei femeia aşezase pernele brodate de pe pat şi de vreo două ori mi s-a părut că mormanul de perne stă să se prăvălească peste mine. Am aşteptat să văd ce mai zice Veres, dar n-a mai zis nimic şi-atunci, într-un tîrziu, am adormit şi eu, însă am dormit prost, m-am zvîrcolit în somn, a trebuit să ies să fac pipi, cînd colo curtea era aşternută cu omăt care lumina. Cîinele gazdei s-a năpustit la mine, m-a mirosit, mi-a lins nădragii, pe urmă s-a tăvălit prin zăpada groasă de un deget, era o noapte de basm. „Ce vreme de vînătoare e" — l-am auzit pe Veres în spatele meu, nu observasem că ieşise şi el afară,

ne-am uşurat mahmuri lîngă gard. „Ne-ar trebui o puşcă” — am zis. „Mda — a dat el din cap. În pivniţa aia aveam puşti, da’ n-aveam zăpadă” — a continuat sugîndu-şi dinţii, nu ştiam încotro bate, am aşteptat. „Ba n-ai zăpadă, ba n-ai puşcă” — a zis pe un ton misterios, aş fi îndrăznit să jur că voise să spună altceva, dar se răzgîndise. „Măcar sîntem acasă” — i-am zis, n-aveam de gînd să mă las, m-am întors înăuntru, iar el a rămas în mijlocul ogrăzii şi am văzut-o apărînd lîngă el, înfofolită într-o bundă, pe nevasta gazdei, apoi cele două umbre, contopindu-se într-una singură, s-au furişat spre gard. Ăsta nu e întreg la cap, am dat din mînă posac, dacă-i prinde gazda, îl omoară, oamenii de la munte nu ştiu de glumă. Nu mi-am mai bătut capul multă vreme, m-am culcat îndată, am şi adormit, am visat că-s cu Veres pe cîmp şi vînam iepuri cu două automate nemţeşti nou-nouţe, zăpada ne venea pînă la glezne, dulăul cel alb al gazdei hăituia şoldanii lătrînd, pe urmă Veres m-a somat cu automatul. „Acum, Ferenc, o să mori — mi-a zis el —, ţi-a sunat ceasul!” „Nu te prosti!” — l-am somat şi eu, de-abia atunci am observat că aveam încărcătorul gol, am aruncat puşca şi am dus mîinile sus. A tras o rafală, am simţit gloanţele ciuruindu-mă, am deschis ochii, stătea lîngă pat cu o mutră misterioasă şi scanda fără nici o urmă de zîmbet pe faţă: „Scoală-te, scoală-te, puturosule!” „Ce vesel eşti!” — i-am strecurat printre dinţi, m-am săltat în fund, mi-am frecat ochii, l-am auzit zicînd că a sosit şi Szikszai cu un consătean de-al nostru şi că omul, după doua pahare de răchie, şi-a dat drumul la gură cum că l-au dat jos pe Vlad Rădescu, poate rămîne în sat ca învăţător, dar de azi înainte secretar va fi Szikszai. Treaba asta nu ne-a bucurat pestemăsură, nu-l prea agream, dacă oi avea timpul şi prilejul, o să-ţi spun din ce cauză.

— Ce-mi place mie la voi, la unguri, e că ştiţi să fiţi drăguţi cu noi, cu femeile — zice femeia ghemuindu-se la pieptul lui Balló, tu tuşeşti încurcat, duci mîna la gură, orchestra începe să interpreteze încă un marş ritmat, în arenă doi clovni se urmăresc şi aruncînd unul după altul cu obiecte practic inexistente, care, atingînd însă pămîntul, bufnesc şi zornăie îngrozitor. Cei doi clovni o zbughesc rîzînd pe o uşă ascunsă, din partea opusă a arenei, pesemne o batantă, iată-i şi pe acrobaţi defilînd în şir indian: patru băr-

baţi şi trei femei. Bărbaţii în tricouri albe şi pantaloni negri supraelastici, mulaţi pe picioare, femeile în bikiniuri fosforescente presărate cu pulbere sclipitoare. Se aliniază în semicerc cu spatele la orchestră (prin urmare, cu faţa la voi), salută publicul în tăcere, reflectoarele poposesc asupra lor, orchestra mai intonează cîteva acorduri, oamenii de serviciu cară înăuntru recuzita acrobatică, barele fixe, caii, paralelele, saltelele. Unul din clovni reapare bălăbănindu-se pe o tricicletă, anunţînd în microfonul cu paraziţii, coborît din tavan, numele acrobaţilor, se află printre ei şi doi foşti campioni naţionali de gimnastică, unul din ei roşeşte cînd i se pomeneşte titlul de campion naţional, pare neverosimil de roşu în luminile rampei, te-ar tenta să afli cum şi de ce campioni cu cariere încununate de succes sfîrşesc la circ şi ţi-ar mai plăcea să ştii dacă participă la spectacol în calitate de invitaţi sau dacă sînt angajaţi permanenţi ai circului, însă Balló se-ntoarce iarăşi către tine. — Nu mi-a fost deloc uşor după înmormîntare. Adevărul e că pe Veres oamenii îl iubiseră, a lăsat un gol de neumplut în urma lui, eu unul mi-am văzut de treabă, ştiam că pe la spate sînt comparat cu Veres, căruia după moarte tot satul îi zicea Pista, ba chiar Pista al nostru, cu posesivul. Pista al nostru n-ar fi făcut una ca asta, i-am auzit nu o dată în pauzele şedinţelor, dar, cum mă apropiam de cîte o bisericuţă de fumători, amuţeau pe loc şi o întorceau; toţi aveau microbul fotbalului, mulţi ţineau cu CCA, încă şi mai mulţi cu textiliştii arădeni, la care pe atunci încă mai juca cea mai mare vedetă a fotbalului nostru de după război, care a fost, indiscutabil, veteranul Iosif Petschovschi şi l-am admirat şi eu de multe ori în partidele jucate la Bucureşti, cînd se întîmpla să am drum într-acolo. Pe atunci arădenii încă aveau în capitală o uriaşă galerie, uneori erau susţinuţi atît de frenetic încît mai că se credeau jucînd pe stadionul din oraşul lor natal. În pauza unui meci — fuseserăm la o consfătuire în Bucureşti şi, neavînd după-amiază altă treabă, ne-am dus la meci — Szikszai îmi zice la ureche, confidenţial, ceea ce m-a făcut să-i simt duhoarea, că băuse deja nişte vin acru: „Nu e bine aşa, tovarăşe Balló!” Pe atunci încă era secretar, deşi bunică-tu şi cu Vlad Rădescu se întorseseră de la canal, iar în sat se zvonea că va fi în curînd dat jos şi, cum după gurile rele tot n-are decît două clase, ca trenurile în socialism (că doar

în capitalism aveau trei, nu?), n-are decît să se angajeze paznic de noapte la colectivă, cu condiţia să primească votul colectiviştilor. Cu toate astea, părea inconştient de ce se-ntîmpla în jurul lui. M-am tras uşor înapoi, dar nu s-a potolit cu una cu două, mi-a repetat oftînd din greu: „Nu e bine aşa, tovarăşe Balló!" „Ce anume?" — l-am întrebat chipurile cu indiferenţă, pe atunci nu prea mai aveam ce discuta cu el, singurul cu care mai discutase confidenţial, în spatele uşilor închise, fusese Veres Pista, de la moartea lui Szikszai rămăsese izolat de toţi ceilalţi. „Nu e bine aşa" — mi-a repetat el cu încăpăţînare. „Ce nu-i bine, tovarăşe Szikszai?" — l-am privit lung, chiar că nu pricepeam nimic. Juca UTA cu Rapid, scorul era încă alb, dar celebrul Bonyhádi trăsese deja o bară de era să rupă transversala.

„Păi cu situaţia ta — mi-a zis el —, orice-ai face, oamenii zic: tovarăşul Veres altfel ar fi procedat." „Ce-i de făcut? — l-am întrebat, întorcîndu-mă spre el. Să-l înviem pe tovarăşul Veres? Aranjez chiar mîine cu părintele Antal, poate aşa izbutim să punem la cale un vacs de înviere." „N-ar strica să fii mai serios, tovarăşe Balló" — i s-a înăsprit lui Szikszai vocea. „De ce? — l-am privit eu lung. N-ar face o treabă bună propagandă mişcării? N-ar aduce satului renume? A doua zi, pe prima pagină a ziarelor ar scrie despre preşedintele cel iubit la nebunie al gospodăriei din Tabăra, care a înviat şi şi-a luat în primire funcţia, factor decisiv în obţinerea recoltei de cartofi." „Eu doar te-am prevenit prieteneşte — mi-a zis impasibil —, că oamenii sînt tare porniţi împotriva ta." Atunci i le-am zis şi eu toate cîte le strînsesem în mine de ani de zile: „Şi împotriva ta, mult iubite tovarăşe Szikszai, nu sînt porniţi? Dacă nu ştiai, află că pe tine te bîrfeşte Hutera întruna, ai ajuns ţinta ironiilor lui, iar Bélus nu riscă niciodată mai mult decît trebuie, ştie el ce vorbeşte, a mirosit el că nu prea mai ai proptele, în plus, cei pe care i-ai trimis la pregătire fizică şi care între timp — demonstrînd prin chiar destinul lor că toate-s trecătoare — s-au întors acasă nu te înghit deloc. Păi nu observi că tuturor le e scîrbă de tine?! Observi tu — începusem să mă bîlbîi de enervare —, cum sa nu observi?, chiar dacă nu zici nimic. Ai curajul să mai ieşi

pe strada cînd se întunecă? Nu te-ai clinti din casă, amice, zăvoreşti poarta, slobozeşti cîinii şi naiba ştie ce faci în dosul jaluzelelor, la lumina veiozei. Chiar, tovarăşe Szikszai, spune-i ultimului tău prieten credincios: cu ce îţi petreci tu serile?" „Am vrut doar să te previn prieteneşte, tovarăşe Balló!" — s-a sculat Szikszai în picioare mai palid ca de obicei, fără să priceapă vînzoleala suporterilor de lîngă el. Tocmai înscrisese UTA, luînd astfel conducerea, n-am văzut cine fusese autorul golului, fiindcă textiliştii erau adunaţi grămadă la centrul terenului, pe atunci fotbaliştii se bucurau pentru fiecare gol, nu ca în ziua de azi, ehe, ăla fotbal. „În orice caz — a continuat Szikszai boţindu-şi pălăria neagră — eu unul te-am raportat, tovarăşe Balló! Eşti un vechi membru de partid, însă prea eşti îngăduitor cu oamenii, nu înţelegi şi văd că nici nu vrei să înţelegi imperativele epocii pe care o trăim. Ai impresia că eşti în Valea Jiului, că organizezi greve, că participi la activităţi ilegaliste?! Pe-atunci, nu zic, se mai putea tolera pînă la un punct amabilitatea asta exagerată, trăncăneala asta băbească, să nu-i zic pe nume, indulgenţa asta sufletistă. Dar astăzi, prietene şi tovarăşe, în epoca ascuţirii luptei de clasă, nu mai merge aşa! Tu nu vrei să înţelegi unde trăieşti! Nu urmezi directivele cu fermitate neabătută!" Ei bine, în clipa aceea mi-a sărit ţandăra, i-am spus-o de la obraz: „Mă ajuţi şi pe mine într-o chestiune, tovarăşe Szikszai?" S-a holbat la mine, îi revăd şi-acum chipul palid, ochii spălăciţi, verzui, măsurîndu-mă bănuitor: „Pupă-mă-n cur!" Careva de sus a strigat să-mi ţin fleanca. Asta ne-a mai calmat oarecum, am vizionat meciul cot la cot, ca doi prieteni sau ca doi străini, alte goluri nu s-au mai marcat. Mai tîrziu aveam să aflu că autorul unicului gol fusese Bonyhádi, legendarul atacant de aproape o sută de kilograme, trăsese din lovitură liberă de la douăzeci şi cinci de metri o ghiulea în stînga, la păianjen.

Priveşti acrobaţii, ai gura uscată, pleoapa stîngă ţi se zbate vizibil (de enervare? din pricina curentului?), campionul naţional strînge din dinţi cadrul metalic al trapezului pe care se balansează femeia, n-au plasă de protecţie. — Unora — zice femeia de lîngă Balló — chiar le face plăcere să sfideze primejdiile! — Greşeşti, dragă — zice tovarăşa ei trăgîndu-se mai aproape de tine, s-o protejezi parcă (dar

de cine i-o fi teamă?) — pentru ei *asta* nu e nici o primejdie, execută nişte figuri îndelung exersate, le-ar putea face şi cu ochii închişi, ba... — Orişicît — o întrerupi tu enervat —, hai să nu vedem dracul mai negru decît e! — Ce drac, tinere! — te întreabă aproape într-un glas femeile cu batic maro, în timp ce acrobata zboară prin aer la celălalt partener, bineînţeles că-i reuşeşte şi saltul mortal. — Salturile mortale — zici tu uşurat, îmbrăţişînd umerii femeii — reuşesc aproape întotdeauna la circ, procentul mic de cazuri mortale accidentale nu face decît să confirme regula.

— Era tare dezumflat Szikszai — îşi continuă Balló povestirea —, am încercat să mă despart de el de vreo două ori, însă el s-a ţinut scai de mine, amărît, într-o stare de spirit à la „marea tristă a lumii clocoteşte"*, sub un felinar s-a sprijinit de braţul meu, m-au trecut fiori, cu greu m-am stăpînit să nu-mi smucesc braţul. „Te rog iartă-mă, tovarăşe Balló — a început —, mi-am pierdut capul niţel. Ştii, îs obosit, de ani de zile n-am somn, mă frămînt întruna, nu-s convins dacă-i bine ceea ce fac, dar de-acu' nu mai pot face cale-ntoarsă. Iartă-mă, ca de la to'a'ăş la to'a'ăş, am vorbit aiurea." „Eu unul te iert — i-am zis eu pasămite cu nepăsare, deşi mă surprinsese tonul ăsta, de ani de zile nu mai vorbise aşa nimănui —, însă Vlad Rădescu şi mulţi alţii te-ar jupui de viu, nu văd cum te-ar ierta!" I-am zis-o de la obraz, era de datoria mea, nu? Ne-am băgat într-o mică bodegă, mai aveam două ore jumate pînă la tren. „Nu mi-e mie de ei — s-a liniştit Szikszai —, nu de ei mă doare capul". Mînca mititeii clefăind, mai trăgea cîte o duşcă din acritura de Coteşti. „Şi de ce nu ţi-e de ei, mă rog?" — l-am întrebat pe cînd ciocneam. „Fiindcă-s nişte turnători" — mi-a zis Szikszai golindu-şi paharul. „Pe cine, cînd şi unde au turnat?" — m-am înfuriat. „Altă treabă n-am decît să-ţi ţin ţie o prelegere pe tema asta!" — mi-a rînjit Szikszai în nas, scrutînd cîrciuma, însă nu era nimeni atent la noi, fiecare-şi vedea de treaba lui, de amicii şi de paharele lui. Asta l-a liniştit în chip vădit. „Tovarăşii n-ascultă de turnători" — şi-a ridicat el paharul. L-am ridicat şi eu, de data asta, însă, n-am mai ciocnit. Trebuie să recunosc

* Vezi nota de la pag. 178. (N. trad.)

că aroganţa lui m-a tulburat oleacă, mi se urcase şi vinul la cap; prea multe se întîmplaseră în anii aceia, eram mereu năuciţi de viitoarea evenimentelor; n-aveam o clipă de tihnă, trăiam într-o atmosferă de nesiguranţă şi de neîncredere. S-a lăsat tăcerea, ne-am turnat în pahare, am băut, ne-am turnat iar, am băut, pînă s-a-nvîrtit cu mine locanta cu duşumea unsuroasă. „Să mergem" — s-a sculat în fine Szikszai. A lăsat banii pe masă şi a ieşit împleticindu-se. Am bîjbîit şi eu pe urmele lui, n-aveam de ales. Pe atunci în capitală era încă risipă de lumină, în staţia de autobuz mi-a bolborosit că tovarăşul B (unul din corifeii de la raion) ţine mult de tot la el, ultima oară i-a vorbit tot atît de amabil, ca de la tovarăş la tovarăş, că tovarăşul B, a repetat el cu ochii umeziţi, de parcă mi-ar fi vorbit despre iubita lui, tovarăşul B, în ciuda aparenţelor, ţine la el, tare mult îl mai apreciază, are încredere în el, ştie că pe el, pe Szikszai, poate conta mereu. E la datorie zi şi noapte. N-am zis nimic, aveam ameţeli, capul mă durea să-mi plesnească. Autobuzul ne-a lăsat în faţa gării, înaintea noastră a coborît o precupeaţă cu peşte, îşi căra coşul gîfîind, peştii abia prinşi se mai zbăteau încă în coş. Mai aveam mirosul de peşte în nări cînd ne-am înghesuit în cîrciumioara de lîngă gară, am comandat două pahare cu vin, iar Szikszai şi-a luat o sticlă şi la drum. „N-am avut de ales — mi-a zis bulbucîndu-şi ochii verzui, spălăciţi —, a trebuit să te sacrific tovarăşe Balló, zău că a trebuit să te sacrific, te rog. iartă-mă." M-a luat în braţe, m-a pupat, duhoarea lui acră mai că m-a făcut să vomit. „Şi de ce, totuşi, de ce a trebuit să mă sacrifici?" — l-am întrebat în tren cu prefăcută indiferenţă. „Pentru ca tovarăşii să vadă că mi-s în stare de orice. Să-mi sacrific pînă şi prietenii pentru cauza partidului!" Am vrut să-l întreb de cînd sîntem noi doi prieteni, dar m-am abţinut la timp. „Nu înţeleg — l-am fixat eu prefăcîndu-mă mai beat decît eram în realitate —, cu ce aş putea prejudicia cauza partidului eu, un simplu preşedinte de gospodărie? Sînt membru de partid de un sfert de veac, cel mai vechi din raion, mai vechi şi decît tovarăşul B, şi decît tovarăşul K, şi decît tine". „Asta nu e un merit — s-a înroşit Szikszai —, tu înainte de eliberare ai lucrat într-un loc unde..." „Fireşte că nu e un merit — am dat eu din mînă —, dar e un fapt. Şi-l pot dovedi." „Dar

eu n-am zis, Ferike, că tu te-ai opune liniei trasate de partid, cauzei partidului." Şi-a lăsat din nou mîna pe umărul meu, s-a aplecat spre mine, mi s-a făcut părul măciucă. „Să nu te fi înţeles eu corect?" „Probabil — a pufnit Szikszai în rîs trăgîndu-şi mîna înapoi. În rîsul lui (ăsta era lucrul cel mai groaznic) nu simţeam nici o undă de prefăcătorie, am devenit iarăşi nesigur şi mărturisesc că începusem să-mi fie frică de el. „Chestia e că tu eşti un to'a'ăş de treabă, da' tocmai de-aia nu eşti în stare să-ţi îndeplineşti sarcinile în mod corespunzător, nu, nu mă-ntrerupe, nu-i vorba de plan, de activitatea depusă în cadrul colectivei..." „Dar despre ce anume — l-am întrebat făcînd pe naivul — ar mai fi vorba în cazul meu?" „Despre Tabăra — mi-a trîntit-o Szikszai, gîlgîind apoi vinul, căruia tocmai se căznise să-i împingă dopul pe gîtul sticlei. Despre Tabăra-i vorba, tovarăşe Balló!" Trenul a mai redus din viteză, pesemne urma Ploieştiul. „Tabăra-i un loc cu totul special, ar putea fi numit chiar una din ultimele redute ale duşmanului de clasă de la noi din raion." Mi-a pasat sticla, îi tremura mîna ca vai de ea, mi-am recăpătat încrederea. „E satul nostru natal, asta o ştim amîndoi." Iar n-am zis nimic, nu i-am trîntit-o de la obraz că el, care-i pe jumătate ţigan, nu s-a născut la Tabăra; îl ascultam ostenit, sfîrşit, înaintea ochilor îmi apăruse prinţesa circului (la fel ca în timpul rătăcirii mele în ceaţă, prin grădini, din faţa presupuşilor mei asasini, văzînd în fiecare pom cîte un atentator), stătea goală în cadă, cu braţele întinse spre mine. „Te cunosc prea bine oamenii, Ferike, şi tu îi cunoşti pe ei şi eşti prea îngăduitor cu ei..." „Şi?" — l-am întrebat fără cea mai mică urmă de împotrivire, însă el s-a înfuriat subit: „Şi lista de chiaburi e aproape goală — a zbierat —, deşi potrivit ordinelor de sus ar trebui să mai existe nişte nume pe lista aia..." „Ştii şi tu care e situaţia — i-am răspuns liniştit. N-o să mă apuc să fabric eu chiaburi dacă ei nu există." „Eu te-am raportat deja" — s-a închis el în sine. Trenul s-a oprit brusc, ne-am ciocnit cap în cap. Pe fereastră a pătruns zarva din gară. „Cum aşa?" „Am scris că ţi-ai putea valorifica capacitatea ta cu adevărat ieşită din comun în alte domenii de activitate, dar în fruntea colectivei, unde toată lumea îţi compară activitatea cu cea depusă de regretatul to'a'ăş Veres, dispărut nu demult în împrejurări tragice,

nu eşti în stare să te desfăşori fie şi numai din cauză ca tovarăşul Veres e mort, iar faptele lui, la fel de contestate la vremea lor ca şi ale tale în prezent, devin în chip necesar mai frumoase în amintire, se metamorfozează, se umanizează într-un chip de-a dreptul de necrezut. Iar cu stafiile nu te poţi pune, Ferike. Şi nici nu merită să-ţi iroseşti energia pe-aşa ceva, oamenii tot n-au de ales, se supun orbeşte. Că la urma urmei doar în interesul lor acţionăm, mereu şi-n orice împrejurare."

Mda, aşa vedea Szikszai József mersul lucrurilor, iar eu dădeam din cap, îi dădeam dreptate fiindcă eram beat şi obosit, dădeam din cap fiindcă mi se făcuse frică şi n-aveam tăria să mă împotrivesc. Şi-a pus din nou prieteneşte mîna pe umărul meu, iar eu m-am tras înapoi, priveam impasibil în ochii pe care şi-i rotea bănuitor şi am intrat în panică fără veste, mi-era groază şi spaimă totodată. Mă simţeam la cheremul lui, îmi venea să urlu, să-l strîng de gît sau să mă arunc din tren. Nu ştiu ce s-ar fi întîmplat, mai mult ca sigur ceva ireparabil dacă în compartiment n-ar fi intrat un bărbat cu aspect sobru, de preot. Am tăcut amîndoi. Szikszai mi-a întins sticla fără o vorbă, apoi a ieşit pe culoar să fumeze, iar eu am adormit. M-am visat în frizeria lui Hutera, Bélus îmi săpunea obrajii, zicîndu-mi: „Szikszai ăsta nici nu-i om, la sigur nu-i om, măi Ferenc", şi atunci din oglindă a apărut Szikszai ameninţîndu-ne, însă pe Hutera l-a pufnit rîsul şi mi-a arătat picioarele lui Szikszai, m-am uitat şi am văzut că avea copite; m-am trezit lac de sudoare, eram singur în compartiment, Szikszai dispăruse, iar bărbatul cu faţă de popă s-o fi dat jos la Sinaia. — Nu mai vorbiţi aşa de tare — vă şopteşte femeia, dezlipindu-se de Balló. Mai bine priviţi spectacolul. — Toată lumea se uită la noi — spune cealaltă femeie lipindu-se pe cît posibil şi mai strîns de tine, apoi îşi scoate oglinjoara din poşetă şi se pudrează. Nici n-ai observat cînd au ieşit acrobaţii din scenă, clovnii distrează din nou onoratul public, se ciocnesc cu tricicletele lor uriaşe, zboară peste triciclete, e clar că nu pot, poate nici nu vor să-şi păstreze „echilibrul atît de delicat", hohotesc, scot chiote, se prăvălesc în rumeguş, fac tumbe, se rostogolesc. Se amestecă de-a valma nasuri roşii aidoma căpăţînilor de zahăr, măşti hiottoko, şalvari albaştri, roşii, portocalii, maro. Unul din clovni se opreşte în mijlocul

arenei, brusc toate reflectoarele îl caută doar pe el. Clipeşte orbit de lumină, spune ceva confuz, continuă să-şi bată gura, orchestra mai interpretează cîteva acorduri în descrescendo pînă amuţeşte, se aude ca muzica de promenadă a unui aparat de radio scos din priză. Clovnul bate din palme, „hocus-pocus!" — strigă el făcînd mişcări de vrăjitor, parodiind parcă vrăjitoria. În dreptul lui se lasă în jos un microfon uriaş. Îţi ridici privirea, tronul prinţesei se balansează de unul singur în înălţimi, e ceva înfiorător în tot ce se întîmplă aici. Eşti depăşit de situaţie, te apleci înainte, cuprins de o emoţie nejustificată simţi cum ţi se usucă gura. — O să vorbească — se găseşte femeia cealaltă să şoptească, lipindu-se strîns de Balló; acum par o pereche de îndrăgostiţi. Ca şi voi, de altfel. Căci acum şezi aşa de aproape de femeie încît chipul ţi se zăreşte în oglinjoara rotundă tot mai aproape de al ei. Acum tace, îşi vede de machiat aruncînd cîte o privire ironică partenerei sale, nimic nu pare s-o impresioneze, îi admiri gesturile şi te îmbărbătezi în sinea ta: „nu e chiar aşa de bătrînă." Privirile vi se întîlnesc în oglindă, o fi observat de mult că te uiţi la ea?, îţi trece prin cap, însă acum n-ai timp de asta deoarece clovnul scoate pieptul înainte, se bate cu pumnii în piept şi dă să vorbească, însă în aceeaşi clipă microfonul, parcă în băşcălie, parcă pentru a-l incita, o ia din loc şi suie. Orchestra mai intonează cîteva acorduri, muzica îndrăcită, dominată de vacarmul tobelor, îi acoperă cuvintele; clovnul face eforturi disperate, nu se dă bătut, deşi lumea n-are cum să-l înţeleagă în condiţiile astea, îşi smulge masca lăsînd să i se vadă chipul congestionat, spune ceva cu disperare, arătîndu-se cu degetul. Situaţia devine tot mai confuză. În arenă dă buzna un bărbat în costum negru, cu joben. „Încetează!" — îi citeşti tu spusele de pe buze. Îi îmbrînceşte pe clovni croindu-şi drum spre vorbitorul din mijlocul arenei, înconjurat de tovarăşii lui uimiţi. Rebelul continuă să dea din gură sub microfonul care ba apare, ba dispare, vocea nu i se aude pînă la voi, doar din mişcarea buzelor poţi deduce că-şi continuă potopul bizar de cuvinte la acelaşi debit verbal. Omul cu joben scapă din strînsoarea clovnilor, „gura!" — răcnetul i se aude clar de tot, fiindcă orchestra amuţeşte iar brusc, ca mai înainte. Se joacă şi muzicanţii în felul lor, îţi trece prin minte, le faci semne cu mîna, simpatizezi cu ei spontan.

Într-o tăcere de mormînt, întinzîndu-se după microfon pentru cine ştie a cîta oară, clovnul conchide: „va săruta în praf / aripile artei sale căzute.”* Apoi cade în nas cu braţele desfăcute, publicul nu mai pricepe nimic, o parte rîde, orchestra mai intonează cîteva acorduri, toată lumea e de părere că tocmai a avut loc un număr de atracţie, în schimb tu eşti convins că nici vorbă nu poate fi de aşa ceva, bănuieşti că nici muzicanţii nu înţeleg ce se petrece jos în arenă, habar n-au ce l-o fi apucat pe clovn, de ce s-ar fi răzvrătit, însă ar dori să-l ajute şi ei cumva. — A fost o clovnerie — cugetă Balló, iar tot mai mulţi spectatori nedumeriţi se alătură celor care rîd, cel mult ar bătea la ochi felul în care bărbatul cu joben şi oamenii de serviciu apăruţi între timp cară de sub microfon pe clovnul cel revoltat şi pe cei cîţiva tovarăşi ai săi, care le opun rezistenţă, dînd din mîini şi din picioare. Dar n-are nimeni timp să reflecteze ce şi cum, iată că îşi fac apariţia lătrînd voios cîinii aritmeticieni. Înconjoară arena în fugă, salută publicul în răstimpuri lătrînd ridicaţi în două lăbuţe, lătratul inundă circul şi iat-o intrînd pe femeia de statură măruntă, cu păr alb, e domnişoara Angelica, la braţ cu un imens dog danez care merge în două labe.

— Doamnelor şi domnilor — începe omul cu joben potrivindu-şi microfonul care pluteşte în legea lui, dar coboară docil cînd omul se-ncruntă, apoi răsuflă uşurat de-l aude toată lumea, îşi îndreaptă cravata ce i-a alunecat într-o parte. — Doamnelor şi domnilor — reîncepe el —, ne cerem scuze pentru acest incident regretabil, fără precedent... Însă atunci iar se petrece un lucru de neînţeles, microfonul o ia din nou în sus, o zbugheşte din dreptul gurii directoriale şi dispare în înălţimile de nepătruns, pline de mistere, ale circului. Îţi ridici privirea, trapezul continuă să se balanseze de unul singur, prinţesa iar a dispărut undeva. Omul cu joben negru e mai caraghios, mult mai caraghios decît, să zicem, clovnul rebel de adineauri, a rămas tablou, cu mîinile întinse, dar microfonul nu mai apare, omul cu joben o rupe la fugă, îl latră cîinii, cîţiva oameni de serviciu se iau după el, se năpustesc şi cîinii după ei pînă la ieşire, se întorc doar la comanda Angelicăi. Între timp oamenii de

* Versuri din poezia *Vine circul* de Petre Stoica. (N. trad.)

serviciu aduc un fotoliu, un podium şi cîteva cuburi uriaşe. Aşază fotoliul pe podium, femeia cea măruntă bate din palme, ia loc surîzătoare, dogul danez îi rămîne la picioare şi mîrîie supus la ceilalţi cîini care-şi caută locurile adulmecînd cuburile şi se aliniază într-o linişte desăvîrşită. — Ce-o fi păţit sărmanul clovn? — se-ntoarce femeia cu faţa la tine, e atît de aproape că-i simţi răsuflarea cu mireasmă de mentă. Ţi se face pielea de găină. Îţi surîde şi-şi pune oglinda în poşetă. — Nu te speria, băieţaş — îţi şopteşte la ureche. Că nu te mănînc. Întorci tulburat capul, Balló îşi îmbrăţişează din nou partenera, îi spune ceva. Femeia rîde fericită. — Habar n-am — zici tu. Păcat că nu şi-a terminat poezia. — Care poezie? — te priveşte lung partenera lui Balló. — Ce, a spus o poezie? Nu se ştie — i se alătură Balló. — Nenorociţilor li se urcă circul la cap. Iar noi rîdem atunci cînd clovnii plîng. — Deşi lor li se urcă circul la cap — îl imită femeia de lîngă tine. — Cum am păţit şi noi cu războiul sau cu colectivizarea. — Dar dacă aşa a fost să fie! — îşi ţuguie buzele cealaltă femeie, geloasă că Balló se-nţelege aşa de bine cu prietena ei. Răsufli uşurat. Cîinii care n-au mai încăput pe cuburi s-au aliniat în semicerc în jurul dogului danez şi o privesc cu gîturile sucite pe Angelica. Iar femeia mărunţică îi priveşte cu duioşie, orchestra interpretează un şlagăr sentimental din timpul războiului. — Unde s-au dus florile? — fredonează Balló întorcîndu-se spre tine. Ţii minte, melodia asta o cînta o mare artistă. Cum o chema? — Marlene Dietrich — îi zici. Omul cu joben reintră pe uşa batantă răvăşit la faţă. Reflectoarele îl iau din nou în primire, însă cei doi clovni care intră după el îl apucă de braţe, îi zic ceva, pesemne îl domolesc şi-l tîrăsc afară. — A înnebunit şi ăsta — rîde femeia aplecîndu-se spre tine. Răsuflarea ei îţi gîdilă ceafa. Reflectoarele poposesc din nou asupra Angelicăi şi cîinilor ei, e clar că angajaţii circului, unindu-şi eforturile, au pus capăt încurcăturii (dacă o fi fost vreo încurcătură), spectacolul continuă, lumea şi-a plătit biletul, la urma urmei spectatorii n-au nici o vină, spectatorul nu e niciodată vinovat de nimic, mai ales de faptul că unui clovn sau unui director de circ li s-a urcat la cap arta sau menirea lor; pentru banii oamenilor trebuie să te produci cu ceva, prin

urmare cîinii, javrele lătrătoare se pun pe treabă: defilează în două picioare printre cuburi, dansează bot în bot, pe urmă se apucă să numere, adică la cinci bătăi din palme mută din loc cinci cuburi, dogul danez îi urmăreşte fixindu-i din ochi, nu înghite debandada, femeia cea pitică pare mulţumită de învăţăceii cei mîrîicioşi, lătrători, doi căţeluşi se pun acum faţă-n faţă, la oglindă, un al treilea stă în două lăbuţe. Doamne, îţi trece prin minte şi nu-ţi mai poţi dezlipi privirea de Angelica şi de dogul danez prosternat la picioarele ei. Femeia îşi mişcă buzele, deduci că le dă drăguţilor ei indicaţii mărunte, dar însemnate. „Ce isteţi sînt drăguţii mei — zice ea mai tîrziu în microfonul cel misterios, care coboară din nou —, sînt cei mai isteţi şi cei mai scumpi cuţuluşi din lume, doar că n-au grai!” Femeia de lîngă tine te priveşte misterios, cu coada ochiului, e limpede că se plictiseşte. Balló şuşoteşte cu partenera lui strîngînd-o în braţe, femeia de lîngă tine îţi mai aruncă o privire (bănuitoare? plină de dorinţe?), simţi că, dacă ai avea chef, acum ar fi momentul prielnic, e drept că are cu vreo zece ani şi mai bine nai mult decît tine, dar ce contează? În clipa asta nu mai contează deloc: te uiţi la ea, nici nu-i aşa bătrînă, te consolezi tu urmărindu-i ridurile tendenţioase şi necruţătoare din jurul ochilor, priveşti apoi cîinii care numără şi dansează în arenă şi redevii nesigur pe tine; ai bea, ai mînca ceva, te-ai plimba pe ninsoare, ţi-ar place să te plimbi pe ninsoare cu femeia asta cu batic maro, îmbătrînind în mod inevitabil, dar care tocmai prin asta te excită (nu, nu din compasiune), însă afară (ciudat contrast) se porneşte din nou ploaia, se aude muzica pe cupola circului (aduce cu tropotul estompat al cailor sau cu răpăitul automatelor). — Ce fierbinte eşti — se lipeşte femeia de tine zîmbindu-ţi drăguţ. Ei, hai, nu mai fi aşa bosumflat. Doar nu ţi-e teamă de mine? — Nu, nu mi-e — îi zîmbeşti şi o strîngi în braţe. Se lipeşte docilă de tine, tremură toată. Îi atingi pulpa ca din greşeală, îi simţi pielea aspră, catifelată, moale. Ameţeşti. — Ai putea fi băiatul meu — rîde femeia roşind, dar nu-ţi respinge mîna care ţi se mişcă exact ca la ea acasă, ci, ca din întîmplare, îşi trage paltonul pe genunchi, apoi scoţîndu-şi oglinda fermecată începe să-şi picteze ochii cu mîini neexersate. Mîna îţi capătă tot mai multă libertate, îţi dai seama de penibilul situaţiei, însă nu mai ai puterea

să i te opul, te prăbuşeşti, totuşi în treacăt reuşeşti să te descătuşezi — cînd, după o uşoară ezitare, mîna pipăie curburile coapsei fremătînd sub degetele tale, căutînd frenetic rotunjimile atît de familiare ei —, te afli în arenă, printre cîini, stai în două labe, faci sluj, dansezi, saluţi publicul, latri la a noua bătaie din palme a Angelicăi, domniţa cîinilor, e ca-n basme, e miraculos.

— Nu-mi răpiţi prietenul! — rîde Balló. Încă n-am terminat discursul şi îşi schimbă locul cu femeia de lîngă el, care pînă acum îi stătuse ghemuită la piept. Mîna nu ţi-o mai poţi retrage, te-ar vedea cu toţii, îţi simţi degetele din ce în ce mai rigide, realizezi încă o dată penibilul situaţiei, însă Balló, care habar n-are de nimic, te bate pe umăr: — Ce-i, ţi s-au înecat corăbiile?

Acum în interior şedeţi voi, iar în părţi cele două femei cu batic maro, mîna ta se află în continuare sub fustă, deşi ai bate discret în retragere, dar aştepţi momentul prielnic, tuşeşti enervat. Asta să fie formula definitivă, sau o să vă mai schimbaţi locurile în timpul spectacolului? Balló te apucă de braţ: — Fii atent — îţi zice pe un ton autoritar —, nu-mi puteam da seama unde mă aflu, unde se topise Szikszai? Eram buimac, beat-criţă, mă durea capul, nu recunoşteam peisajul ce se pierdea în beznă, îmi stătuse pînă şi ceasul. Am scos capul pe coridorul pustiu, nu ştiam ce să mă fac, era ceva nefast şi de neînţeles în toată treaba asta. — Fiindcă voi, bărbaţii, intraţi aşa uşor în panică — zice femeia de lîngă tine roşind. Nu ţi se împotriveşte cînd îţi tragi mîna discret, ca nu cumva să te vadă prietena ei sau Balló. — Şi să nu crezi că numai matale eşti aşa — se bagă şi femeia cea melancolică de lîngă Balló —, aşa era şi Mitică. — Deodată aud paşi pe coridor — continuă Balló fără să-i pese de ea —, am scos iar capul, cînd colo era conductorul cu doi miliţieni în uniformă; era clar, căutau pe cineva, deşi lumina era aprinsă şi în cuşete şi pe coridor, ţinea lanterna în mînă. Mi-am zis: slavă Domnului că Szikszai fusese prevăzător şi, după ce luase biletele, pe-al meu mi-l dăduse: „Nu se ştie niciodată, pune-l bine!” — rîsese el. Acum l-am scos şi l-am întins conductorului, acesta însă nici nu s-a uitat la el, a dat din cap, pe faţă i s-a aşternut un zîmbet, am continuat să mă prostesc, poftiţi, perforaţi-l ca la carte! S-a încruntat, a dat din mînă, miliţienii

au dat şi ei din cap, m-am încurcat şi mai şi. „Unde sîntem?” — i-am întrebat. „În drum spre Predeal” — a zis unul din miliţieni. „Căutaţi pe cineva?” — i-am întrebat eu complet aiurea, nu mi-au răspuns, au dat doar din cap, zîmbind îngăduitor şi aranjîndu-şi centurile cu mişcări identice, au făcut stînga-împrejur şi şi-au continuat cercetările, conductorul era de mult sătul de mine, le-o luase înainte deja cu două cuşete. Mai tîrziu a apărut şi Szikszai, îl apucase pîntecăraia de cît băuse şi se chircise în closet copleşit de repetatele accese de diaree, privea neputincios duşumeaua, din cîte mi-a zis, la picioare erau două Kenturi fumate pe jumătate, cu urme de ruj pe ele, le privise şi nu-şi putuse imagina cine le-o fi lăsat acolo, cui i-o fi ars să fumeze Kent pînă şi-n murdăria şi putoarea aia? „Păi nu prea i-o fi ars” — am izbucnit eu în rîs. „De ce?” — s-a holbat el crucindu-se. „Păi n-ai zis că nu erau fumate nici pînă la jumătate?” „O fi fost vreo cucoană sătulă de viaţă” — a reflectat Szikszai pe mai departe, de parcă altă treabă n-aveam decît să descoperim cui îi ardea să fumeze Kent. „Mai sînt şi la noi în ţară cucoane sătule de viaţă” — l-am privit întrebător şi n-am mai crezut o iotă din toată povestea, pîntecăraia, mucurile de Kent, urmele de ruj, cucoanele blazate. Nu ştiu de ce, aveam senzaţia că miliţienii şi conductorul îl căutaseră chiar pe Szikszai, conducătorul satului nostru, atunci, aproape de miezul nopţii, în acceleratul de Bucureşti—Sighetul Marmaţiei. Deşi bănuiala mi-era neîntemeiată, scrutîndu-i faţa am fost tot mai convins că lucrurile aşa stau. „De ce te ascunzi, tovarăşe Szikszai? — l-am întrebat exagerat de ironic. Se cade să facă una ca asta un cadru de conducere din ziua de azi?” Eram convins că se ascunsese intenţionat, pentru a nu da ochii cu reprezentanţii ordinii publice cine ştie din ce pricină, iar acum, că tot i-o spusesem pe şleau, îi savuram buimăceala, se holba la mine roşu ca racul, avea privirea tulbure. „Ai înnebunit, Ferike — mi-a zis ridicîndu-se în picioare. Tu chiar ai sticleţi în cap, ştii că n-ar trebui să pui strop de alcool în gură?! Mi-a zis şi Veres că nu eşti întreg la minte, dar nu l-am crezut.” Astea fiind zise, s-a apropiat de geam şi l-a deschis. În cuşetă a năvălit aerul proaspăt al nopţii amestecat cu oxid de carbon, am strîmbat din nas, nu ştiam dacă ar fi înţelept să o ţin tot aşa, bănuiala pe care o avusesem mi

s-a părut şi mie ridicolă, neputînd inventa ceva mai inteligent i-am sugerat s-o căutăm pe cucoana care lăsase la closet mucurile rujate de Kent. „Poate că miliţienii tot pe ea o caută" — am bombănit eu cu jumătate gură, la care a pufnit în rîs. „Care va să zică la miliţieni îţi umblă mintea — m-a zgîlţîit —, nenorocitule, ah, cum de nu mi-am dat seama de la bun început?" Rîdea cu gura pînă la urechi, i-am cerut să se explice. „Bine, dar m-au deranjat şi pe mine la budă — mi-a zis —, credeai că n-o să bată la uşile budelor ocupate? Judecă şi tu cu capul tău, Feri, nu fi tîmpit, le-a trecut şi lor prin minte că individul cel suspect, duşmanul de clasă căutat de ei, ar putea sta ghemuit pe tron. Cînd m-au văzut pe mine mi-au urat «spor la treabă» şi au plecat rîzînd." „Sigur — l-am contrazis —, că te şi cunoşteau!" „Pe mine nu — s-a oprit Szikszai —, dar pe cel pe care-l căutau, da. Şi-au dat seama pe loc că nu eu sînt ăla!" Curentul îi ciufulea părul rar, iar eu m-am pierdut cu firea, n-am îndrăznit să-l întreb dacă ştie amănunte, pe cine anume căutaseră totuşi miliţienii în timp ce el stătuse pe vine la closet, studiind mucurile rujate de pe podea. Dacă lucrurile chiar aşa stau, îţi trece ţie prin minte şi chicoteşti pe-nfundate. Femeia se lasă pe umărul tău, te priveşte cu coada ochiului, dar n-o priveşti înapoi, nici mîna nu-ţi mai porneşte în explorare de noi teritorii, fixezi arena şi percepi doar pe jumătate zîmbetul indulgent, matern, al femeii. În arena goală galopează acum călăreţi, se-aud pocnete de pistoale, plesnete de bici, o vioară solo interpretează o bucată nostalgică, prinţesa circului (poate chiar femeia visată de Balló mai întîi rătăcind prin ceaţă, fugind de urmăritorii ei, iar mai apoi în pauzele şedinţelor) călăreşte în picioare cu cîte un pistol în fiecare mînă, părul blond, lung, îi flutură la lumina reflectoarelor, bikiniul îi sclipeşte fosforescent, acum e rîndul femeii să pornească şovăind la atac, îi simţi mîna întîrziindu-ţi pe coapsă, vîntul zburleşte tarlaua de grîu, ciufuleşte vîntul blondele îngenunchiate undeva pe un aeroport; încerci să n-o priveşti, să nu-ţi conştientizezi mişcările femeii, prinţesa circului trage cu pistoalele în stînga şi în dreapta, bărbaţii călări se prăbuşesc unul cîte unul, orchestra interpretează un aprig tango spaniol, auzi pocnetul inconfundabil al castanietelor, aceste castaniete să fie cele care te reproiectează în trecut?

Sau chipul, după cum pretinde Balló, cadaveric al lui Szikszai holbîndu-se la Balló stînd proptit cu spatele la geam, cu vîntul ce flutură şi apoi smulge pe fereastră perdeaua şi-i stîrneşte părul rar. Indiscutabil, amintirile revin la suprafaţă cu acuitatea unei pelicule de film: e o după-amiază de vară, mireasma izmei pune stăpînire pe aerul încins, partenera ta, neprimind nici un răspuns, după ce te mai pipăie o vreme bate jignită în retragere, dar nu-ţi mai pasă de ea, stai pe malul rîului printre puştani de vîrsta ta şi-ţi clănţăne dinţii, pesemne că ai stat prea mult în apă. — Ce-o fi cu ăştia, nu ştiţi? — arată femeia spre arenă şi-l priveşte pe Balló ca să-şi ascundă tulburarea. Difuzorul cinematografului împrăştie o muzică molatecă, în ton cu momentul calendaristic al anului, Balló şi Hutera, ca de obicei, joacă cărţi pe mal, la o masă şubredă (din magazia cinematografului). Hutera în chiloţi de baie, Balló, ca de obicei, în cămaşă albă, cu pete de sudoare cît pumnul. Cu totul întîmplător (?) cîştigă Balló. E atît de neobişnuit acest fapt, atît de deosebit încît pînă şi voi îl găsiţi bătător la ochi, vă strîngeţi încet-încet în jurul lor, îi urmăriţi fără să afişaţi vreun interes deosebit, un puşti cîrn, cu părul de culoarea spicului (numele i se pierde undeva în copilăria de mult îngropată) cuvîntă: „Iar — zice el uluit —, iar e as.” „Zît, chibiţule!” — răcneşte Hutera trîntindu-şi cartea pe masă şi rotindu-şi ochii furios. „Ce-ai Béla, de ce eşti nervos?” — îl întreabă Balló ironic, adunînd cărţile, apoi le bate. Hutera e posomorît, priveşte lung masa, roşeşte văzînd cu ochii, însă zadarnic are el nouăşpe, Balló are douăzeci, degeaba are douăzeci şi unu, că Balló are şi el doi aşi, întîmplător (?) ţine el şi banca şi e clar că în situaţiile astea bancherul e cel care cîştigă etc. Nici nu observă, nici voi nu băgaţi de seamă cînd răsare lîngă masă Szikszai, vă treziţi cu el pe capul vostru, deşi-s vreo treizeci şi cinci de grade la umbră îşi poartă costumul negru încheiat ca la carte, cămaşa cu gulerul sclipitor de alb, iar cravata cea roşie nici măcar din întîmplare nu-i lunecă într-o parte. „Jucăm cărţi, jucăm cărţi, va să zică? — se interesează el, dînd un bobîrnac unui fir de praf inexistent de pe sacou. Jucăm cărţi? — întreabă şi a treia oară (sincer? prefăcut? oricum incontestabil) binevoitor. Hutera se holbează la el, sare în sus, îşi reia locul, îşi scarpină încurcat nasul, se vede

cît de colo că ar înghiţi cu dragă inimă şi cărţile şi banii (corpuri delicte în jocul de noroc), Balló în schimb a înmărmurit, deşi el e cel care ar avea mai mult de pierdut stă neclintit, aidoma cavalerului micuţei femei de adineauri, dogului danez ce-şi supraveghea impasibil tovarăşii, roşeşte încet-încet. Szikszai îi priveşte, e alb ca varul, se uită lung la doiul de tobă, apoi la asul de ghindă, pare un martir în costumul lui cel negru. În acelaşi timp însă năduşeşte, de aceea suferinţa lui pute, ceea ce scade mult din prestanţa celor rostite, dacă nu chiar totul. „Treci mîine pe la mine, tovarăşe Balló — zice el dur, sever, ca un adevărat conducător cu pumnul de fier. Vreau să stăm de vorbă." Vă întoarce spatele. Pleacă. Pînă să dispară cu totul, pînă să se strecoare printre scîndurile negeluite trosnind de căldură, printre aşchiile şi nodurile cu diferite contururi, se mai întoarce o dată brusc. „Continuaţi fără grijă, domnilor!" — rîde el. Rîsul lui ascunde ceva nefiresc de înfiorător. Tocmai de aceea nu-l uiţi. În orice caz, vei înţelege doar peste ani şi ani ce anume era *nefiresc* şi totodată înfiorător în acest rîs. De-acuma ştii că totul s-a petrecut exact cînd, contrar obiceiului, se întîmplă să cîştige tocmai Balló. Asta nu se mai întîmplase niciodată, nici înainte, nici după aceea, deşi au jucat şi după aceea mult, ba poate chiar prea mult. Bănuielile ţi s-au trezit mai tîrziu: din cine ştie ce pricină Hutera era la mîna lui Szikszai şi fusese autorul unei înscenări; fuseseră simulate pînă şi accesele lui de furie, pierzînd intenţionat nu s-ar fi putut înfuria de-adevăratelea, se prefăcea doar de dragul veridicităţii. Prin urmare nici apariţia lui Szikszai nu fusese întîmplătoare. Prea bătea la ochi faptul că grămada de bani se afla tocmai în faţa lui Balló, deoarece cîteva luni mai tîrziu, „jocul de cărţi", „acest condamnabil joc de noroc", a fost una dintre acuzaţiile lui Szikszai la adresa lui Balló. Şedinţa în care Szikszai l-a acuzat pe Balló de „practicarea jocurilor de noroc" şi „jecmănirea amărîtului ăluia de Hutera" a avut loc la cîţiva ani buni după discuţia lor din capitală, după meci, şpriţuială şi aşteptarea trenului, or mai fi fost, totuşi, unii care să-şi aducă aminte de senzaţionalul şut al lui Bonyhádi (doar toată gospodăria plecată la consfătuirea de la Bucureşti fusese la meciul de pe stadionul Giuleşti). „Am văzut-o doar la

păianjen — povestise Balló —, se înfipsese în stînga, la vinclu, era să rupă plasa, a ridicat întreg stadionul în picioare." Îşi vor fi amintit şi călătoria, două compartimente se dovediseră neîncăpătoare pentru toată trupa, erau bine dispuşi, mîncaseră şi băuseră în acceleratul de Bucureşti—Sighetul Marmaţiei, pe cînd Szikszai, şeful lor, se chircise în toaletă luptîndu-se cu diareea (îşi stricase în prealabil stomacul, deşi zile-ntregi mîncase aceleaşi lucruri ca şi el!), privind două mucuri de Kent cu urme de ruj pe ele. Îşi vor fi amintit şi de cei doi miliţieni, deşi a rămas pentru totdeauna un mister, căutaseră oare vreun evadat, ce rost avusese razia aceea neobişnuit de serioasă? Kenturile — fusese de părere Balló — erau născocirea lui Szikszai, doar fusese şi el la closet şi nu văzuse nici un fel de mucuri rujate şi apoi cine ar fi putut fuma Kent la începutul anilor cinzeci?!

Trebuie să existe o ordine în toate, îţi trece prin minte acum, la circ. — Totuşi — te previne Balló — adunarea generală nu i-a mai dat dreptate lui Szikszai. Lumea vedea în acuzaţiile lui o răzbunare personală, doar ştiau că „amărîtul ăla de Hutera" mă jecmăneşte sistematic, iar victoria mea trebuie să fi fost o înscenare bine lucrată, aşa că n-au mai prea avut valoare. Szikszai se enerva tot mai tare, cerea excluderea lui Balló, îl împroşca cu acuzări, vocifera, îl înfuria şi faptul că oamenii nu sînt de acord cu el, că i-au scăpat din mînă, simţind că autoritatea i se clatină a jucat totul pe o carte. „Ce fel de preşedinte de gospodărie este acela care joacă cărţi pe bani?" — a întrebat el provocator. „Mai jucăm şi noi cîteodată — s-a auzit din spate (ce-i drept, cu capul între umeri, grăbindu-se să se facă mic în spatele cumetrilor laţi în spate) bătrînul Pelle István —, ce-i drept, nu întotdeauna pe bani, că avem bani puţini." „Tovarăşii pe ce joacă?" — s-a străduit să salveze printr-o glumă situaţia înveninată delegatul de raion cu privire aspră, în costum pepit. „Noi, pe bîze" — a roşit bătrînul Pellé István şi toată lumea a izbucnit în rîs. N-a fost nici vorbă de excluderea sau înlocuirea lui Balló, Szikszai cel rănit de moarte a plecat în concediu medical (pe atunci pentru o perioadă imprevizibilă) şi (după cum s-a descoperit în cele din urmă) avea să pice dintre conducătorii obştii, nu mai tremura nimeni de frica lui ca în acei ani nespus de lungi.

„S-au dus anii de tremurici” — zisese Hutera la cîrciumă cu un patos profund. Îl luau în tărbacă şi-l batjocoreau. Mai ales de cînd descoperiseră că nu ştia să şi piardă Szikszai, cel care nu discutase niciodată cu nimeni, cel care le explica necăjiţilor cu ochii înotînd în lacrimi, ce-i cereau o audienţă în bufetul cooperaţiei meşteşugăreşti, că pentru ei îşi mîncase tinereţea, să vadă cum îi mai tremură mîna, că e cu nervii la pămînt. Întindea mîna şi se vedea cît-colo cum îi tremura paharul de palincă în ea, dar ciudat lucru, fără să se verse nici un strop.

— Dacă stăm să ne gîndim — cugetă Balló —, şi Szikszai şi-a pierdut prestigiul în chip neobişnuit. Neobişnuit de înfiorător, enervant şi problematic. După cum remarcase şi Hutera, bărbierul cel mîndru de cultura lui: sic transit gloria mundi şi, cum nu ştia latineşte nici unul dintre sătenii ce-şi aşteptau rîndul la tuns şi ras, a repetat traducînd: aşa se duce gloria lumii. — Nu crezi în superstiţii — îi zici tu —, dar e ciudat că şi nevastă-sa, Gruber Jolán, tot pe-atunci a întins-o de-acasă cu sanitarul. — Mult mai tîrziu — rîde Balló. Rămas de unul singur, Szikszai şi-a dat curînd seama că oamenii care nu de mult îi ştiau încă de frică acum îl privesc de sus, îl evită, îl dispreţuiesc ori rîd de el, indiferent de temperamentul cu care-s dăruiţi, aşa că a început să caute tot mai mult compania părintelui Antal. Balló se-ntoarce cu faţa către tine. Îi faci semn că ar fi de prisos să-ţi povestească tocmai ţie cine a fost Gruber Jolán. Ştii totul. Dacă nu tu, atunci cine să ştie? Din negura vremii îţi reapare grădina de salată a unchieşului tău beţivan, dar atît de drag ţie, care moare subit în cinzeci şi nouă. În grădina asta face dragoste Gruber Jolán, pe atunci — cronologic vorbind — încă a treia soţie a unchiului Gyula, cu Hutera Béla, coaforul dulce la grai ca mierea, cu o viaţă aventuroasă, cu apucături de intrigant, ulterior frizerul căzut în dizgraţie din Tabăra şi din nou coafor. Unchiul tău o priveşte din prisacă pe nevastă-sa cum îl călăreşte icnind pe abjectul de Hutera, care geme întins pe spate. Tu stai pe burtă pe acoperişul pavilionului de vară şi priveşti cînd chipul încruntat al unchiului, cînd perechea care se tăvăleşte de zor. Nici nu s-ar putea zice că pe unchiul Gyula nu-l interesează încornorarea care se petrece sub ochii lui. Cu binoclul, gîndeşti tu cuprins de invidie, ai putea vedea pînă şi pielea

argăsită de pe călcîiele lui Hutera şi-n lumina orbitoare a soarelui de după-amiază ţi-ar apărea pentru o clipă şi sînii galbeni ca mierea, familiari unchieşului, sînii lui Jolán în timp ce se rostogoleşte în căutarea celei mai bune poziţii. Oricum, unchiul Gyula oftează luîndu-şi binoclul de la ochi şi le întoarce spatele. Afacerea asta nu-l dărîmă cine ştie ce, divorţează în chip „firesc" şi o pune pe liber pe „boarfă", însă primeşte fără a sta mult pe gînduri litra de vin cu care-l cinsteşte Hutera la „Trei Trandafiri" şi ascultă rugăminţile neruşinate de iertare ale acestuia. „Crede-mă, dragă Gyula, e mai bine că s-a-ntîmplat aşa — îl consolează coaforul. Noroc că s-a-ntîmplat cu mine, că altfel te putea înşela şi cu o mie de străini." „Mare noroc, Béla — ciocneşte unchieşul cu Hutera zîmbind amar. Ştiam eu că am avut şi ceva noroc la afacerea asta, dar n-am ştiut unde-mi stătea." Oricum, a patra oară nu se însoară, în schimb primeşte ca „menajeră" o fată voinică, zdravănă, de la ţară. Ibolya are cosiţe bălane, grele, după-amiezele se plimbă în jupon prin ogradă şi dă de mîncare găinilor ce se îmbulzesc în jurul ei. Cu atîta ai mai rămas din convieţuirea lor. Rămîne însă de neînţeles faptul că Gruber Jolán cea rănită de moarte (cu care „în chip firesc", „din solidaritate cu prietenul său", o rupe şi craiul de coafor) reapare tocmai în Tabăra, într-un loc uitat de Dumnezeu, cînd se putea foarte bine stabili cu fiica ei din prima căsătorie, măritată la Reşiţa. Iat-o însă ivindu-se cu paşi mărunţi pe Strada Mare, intrînd la bufet, cerînd un pahar cu lichior de portocale. „Lichior n-avem" — latră plictisit cîrciumarul. „Atunci, daţi-mi un coniac." „Nici coniac n-avem — lasă cîrciumarul ziarul din mînă. Avem doar vin de şapte lei şi palincă tare." „Atunci o sută de palincă" — se adaptează Jolán la împrejurările din Tabăra. „Cu sirop?" — se-ndulceşte şi cîrciumarul, privind neaşteptatul client din faţa lui. „Cu sirop" — îi întoarce Jolán privirea, aranjîndu-şi părul şi surîde. După două zile în curtea cîrciumarului opreşte un camion şi, la indicaţiile acestuia beţivii casei, trîndăvind veşnic pe lîngă tejghea, cară valizele şi corturile spre locuinţa de vară. În sat nimeni nu pricepe nimic, se zvoneşte că nea Béni, cîrciumarul, nici n-ar fi bărbat, mereu le dă tîrcoale băieţandrilor şi, cînd-colo, na că-şi aduce în casă o femeie. Ziua cîrciumarul nu prea se întîlneşte cu Jolán, doar seara se duce în locuinţa din

spate, aşa zic femeile care-l pîndesc, dar nu stă niciodată mai mult de cinci minute. Iar Jolán va face curînd cunoştinţa cu Szikszai, care-i pe zi ce trece mai ofensat, mai deşirat, cu mutra lui de popă. — Şi imprevizibilul îşi are logica sa — zici tu, iar Balló zîmbeşte aprobator. — S-au întîlnit, în sfîrşit — ar zice bătrînul lor prieten şi partizan care-i părintele Antal cel burduhănos şi asaltat de prejudecăţi —, două suflete mîhnite şi însingurate. „Sufletele înrudite lesne se recunosc între ele, căci îndrăgostiţii rînduiţi unul altuia sînt fiecare oglinda celuilalt" — zice bătrînul popă dînd pe gît un pahar de vin în sănătatea lor. La părintele Antal — fiindcă Jolán îşi dă curînd seama că trebuie să şi trăiască din ceva, mutîndu-se în consecinţă din locuinţa de vară a cîrciumarului în bucătăria părintelui Antal ca menajeră cu leafă lunară — se simte bine, dar se cam înmulţesc şi întîlnirile. Szikszai stă tot mai mult pe la bucătărie. Deşi se bucură sincer, din inimă, „de dragostea înfiripată" sub ochii lui, bătrînul popă recunoaşte oftînd că şi el are planuri ascunse cu Gruber Jolán cea curată, pedantă şi, nu în ultimul rînd, excelentă bucătăreasă. Szikszai o fi mirosind şi el ceva, fiindcă îngroapă grabnic visurile ultimului său prieten, cerîndu-i mîna „doamnei Jolán" înaintea — sau altfel spus — dinaintea lui. Suspinînd, popa renunţă „la bucătăreasa lui nepereche", iar Jolán se mărită pentru a treia oară şi tot pentru a treia oară se şi mută în timpul scurtei ei şederi de data asta în casa acum goală a lui Szikszai. Gătitul ei, plimbările lor, timpul petrecut împreună, discuţiile lor, ciorbele de salată, supele aurii de carne (ce ştiţi voi despre şofran?!), ciorbele de fasole cu salată verde, sărmăluţele umplute cu carne de porc, fripturile, ştrudelurile — nu-şi au echivalentul în cuvinte. Sătencele pufnesc în rîs de fiecare dată cînd îi văd ieşind la plimbare în serile de vară. Jolán păşeşte maiestuos în rochia ei albă, lungă, cu care mătură colbul uliţelor. Szikszai o însoţeşte cu o figură dîrză, cu umbrela în mînă. Din cînd în cînd mai trece prin sat şi Hutera, care, întîlnindu-i, duce mîna la pălărie nu fără oarecare graţie, se înclină adînc cu „grandezza"-i inimitabilă (cum îi zice Jolán părintelui Antal), o salută pe „scumpa doamnă Szikszai şi pe scumpul ei soţ, tovarăşul Szikszai, prietenul căruia-i nutreşte o stimă deosebită". Szikszai dă din cap, priveşte într-o parte înciudat, Jolán se aprinde

toată şi-n adîncul sufletului se gîndeşte la anul petrecut cu el în grădina de salată. De neînţeles, se gîndeşte ea, Gyula a lăsat totul cum era, salatele uscate, gălbejite, mai trădau şi după cîteva săptămîni urma trupurilor. Gyula ăsta n-a fost tocmai zdravăn la cap, grăbeşte Jolán pasul după soţul ei cel dur, care a luat-o mai repejor, îi mai aruncă o privire cochetă lui Hutera, pe atunci deja iarăşi coafor. Cel mai mult îi vor fi lipsit lui Szikszai prînzurile gătite de Jolán, fiindcă nu prea avusese parte de-o alimentaţie ca lumea în viaţa lui năpăstuită şi, din cîte i-a zis părintelui Antal după cîteva pahare de vin roşu, păcătoasă: venea „de undeva de departe", „încă din copilărie a cunoscut mizeria proletariatului agrar de la ţară". „De-aia m-am făcut şi eu popă — i-a dat surprinzător dreptate bătrînul cu un început de parkinson şi cu ochii veşnic înlăcrimaţi, —, zi şi tu, fiule, ce viitor mi-ar fi oferit lumea de-atunci, ce putea să se aleagă de mine, al treilea copil al unei moaşe?" — se opreşte el brusc. „Ce era să se aleagă? — întreabă Szikszai nedumerit, la care bătrînul se aprinde: „Ucenic pantofar. Sau în cel mai bun caz portar la un gimnaziu." Da, da, dă Szikszai zelos din cap, îl înţelege sincer, a simţit şi el de mic pe pielea lui nedreptăţile capitalismului, de aia a şi intrat în rîndurile „luptătorilor pentru noua orînduire", ca să pună capăt nedreptăţilor strigătoare la cer. „Şi-ai izbutit? Ţi-ai cîştigat liniştea sufletească în rîndurile agitatorilor, fiule?" — îl întreabă bătrînul popă, ţinîndu-şi ochii închişi. „Asta da — îşi toarnă Szikszai din vinul rubiniu —, însă pe vremea aia agitatorii erau ospătaţi în cel mai bun caz cu slană sau nici măcar cu atîta după şedinţele care ţineau pînă seara tîrziu, de cîte ori nu mi-au ghiorăit maţele pe cînd mă zvîrcoleam pe o masă şi mai ziceam bogdaproste dacă vreun paznic de noapte îmi oferea şuba lui, că altminteri puteam dîrdîi pînă-n zori, ascultînd cocoşii fără de astîmpăr şi javrele ce se ciorovăiau cu luna. Cînd mă gîndesc cum gătea Jolán..." „Aşa e — surîde fericit părintele Antal —, ca ea nu gătea nimeni. O să vezi c-o să se întoarcă ea la noi." Szikszai priveşte în goi şi nu-l deranjează nici pluralul folosit în mod nejustificat.

— Eşti negru-n cerul gurii, tinere — bate în retragere simţindu-se ofensată femeia de lîngă tine şi-şi aranjează port-jartierul cu o mişcare impudică. Femeia de lîngă Balló

îi ţine subit isonul: — Eu una o înţeleg pe Jolán asta a voastră. Trebuia să fie nebună de legat ca să rabde toată viaţa lîngă un prostănac de teapa lui Szikszai ăsta al vostru. — Jolán? — îl pufneşte rîsul pe Balló —, a şters-o cu un sanitar. Sanitarul, un oarecare Patkó Gyuszi, venise în sat cu jumătate de an înaintea ei. Lui Jolán îi plăcuse pînă şi numele lui de botez, fiindcă pe primii ei doi bărbaţi îi chemase tot Gyula, iar ea îşi făcuse un obicei din a-şi da părul pe spate cu un gest princiar zicînd cu o voce groasă ca marea actriţă Karády Katalin): „Iar acum sărută-mi piciorul, Gyula. Ce-aştepţi? Să-ţi bat din palme?" — Ah, voi bărbaţii — roşeşte brusc şi cealaltă femeie, trăgîndu-se iarăşi mai aproape de tine. — Ce fel de om era sanitarul? — întreabă femeia de lîngă Balló, vădit interesată de viaţa dezmăţată a lui Gruber Jolán, pe care o simpatizează şi pe care încearcă să şi-o imagineze, deşi nici ţie nu-ţi mai apare imagineaei concretă, nu-ţi mai răsare înaintea ochilor decît urma conservată în grădina de salată, urma ancestralei bestii androgine. Te ia cu ameţeală. Ţi-ai putea desfăta privirile şi cu acrobaţiile uluitoare ale amazoanelor, dar ţi se face silă de cîte ori priveşti arena, cel 'mai mult ţi-ar plăcea să fii acum într-un bar de noapte unde s-o asculţi pe Edith Piaf de pe un magnetofon derulîndu-se monoton. — Un tip înalt, brunet — îşi aminteşte Balló. Şi ce ştim despre sanitari? Că sînt plicticoşi, guralivi. Se adaptează condiţiilor. Iarna se furişează prin sat în bocanci de schi, într-un cojoc pus peste halatul lor cel alb, parcă ar umbla veşnic incognito, toamna şi primăvara în loc de bocanci de schi îşi poartă cizmele de cauciuc cu carîmbii largi, iar în loc de cojoc o pelerină maro. Carîmbii largi le scot în relief picioarele ca scobitorile, iar fîşul serviabilitatea lor. Pesemne că vor să-şi atragă compătimirea, doar-doar o da Domnu' să se îndure vreo jupîniţă şi să-i invite la masă, să-i pună la îngrăşat, pe cînd bărbatul ei, să zicem, defrişează păduri întregi sus în munţi. Însă planul acesta ticălos arareori are sorţi de izbîndă, jupîniţele neînfrînate mai curînd culcîndu-se în fînul din grajd, la chemarea gîtuită a vecinului. De aia-s primăvara sanitarii neputincioşi şi stingheri. — Iar vara? — întreabă femeile în acelaşi timp, afişînd un zîmbet stas. Surîsul le acoperă ca o mască sentimentele, nu ştii ce le-o fi trecînd prin cap şi asta te deranjează.

Pinţesa circului sare de pe cal pe o scară de frînghie desfăşurată de sus, calul iese în galop, nechezînd, femeia se caţără cu agilitatea unei maimuţe în acordurile binecunoscute ale *Boleroului*.

— Vara — continuă Balló — domnii sanitari se plimbă prin sat fluierînd, punîndu-şi tenişi în picioarele lor veşnic opărite. Sub halatul alb nu poartă cămaşă, şi-l pun direct pe piele. — Probabil lui Jolan i-a stîrnit imaginaţia şi aşa. bogată tocmai părul lui încărunţit pe pieptul gol — improvizezi şi tu. — Probabil — rîde Balló. — Sau s-o fi gîndit — te însufleţeşti —, c-o să-i cumpere cămăşi colorate, cu mîneci scurte, „bietul sanitar”? — Nu fi cinic, tinere — dă din mînă femeia de lîngă tine. — Dar gîndiţi-vă, numai, doamnă — hohoteşte şi Balló —, Jolán trăia deja de cîteva luni bune cu posedatul ăla, sau mai degrabă cu cadavrul ăla viu de Szikszai, iar bărba'-su nu-şi dădea jos costumul negru care-i dădea prestanţa de popă şi pantofii negrii întotdeauna lustruiţi lună nici în clipele lor cele mai intime. O poseda pe Jolán în antreu, îmbrăcat, doar cu şliţul descheiat, proptind-o de perete, înjurînd între timp ca un birjar. În schimb în pat era bîtă. Într-o noapte (din cîte-mi povesteşte peste ani aşteptînd în staţia de autobuz ca văduvă a celui de-al patrulea ei bărbat, care-i unul şi acelaşi cu sanitarul pe nume Gyula) Jolán avea să descopere că bărbatu-său avea pielea de un roz cum e burtica sugarilor sau a purceilor. Szikszai adoarme epuizat, *Scînteia* pe care o studiază seară de seară silitor, strîngînd din dinţi, îi alunecă peste nas, apoi cade jos din pat pe blana de urs. Jolán îşi dezveleşte bărbatul, îi descheie nasturele de sus de la pijamaua bordo cu o aversiune pe cît de neobişnuită pe atît de nejustificată. Bărbatul mîrîie în vis, se mişcă, Jolán îi descheie pe îndelete al doilea şi al treilea nasture, face ochi mari văzînd pielea albicioasă a bărbatului ei, urma roşie lăsată de nasturi şi fără să ştie nici ea de ce, îi dau lacrimile. Iese din cameră cuprinsă de greaţă.

— Ei, hai, dumneata prea le exagerezi pe toate, dragă Balló — zice indispusă femeia cu batic maro, trăgîndu-se de lîngă tine. Îşi scoate din nou oglinjoara din poşetă, se-apucă să-şi studieze faţa cu o sîrguinţă imprevizibilă. — Dar, gîndiţi-vă — te pufneşte pe tine rîsul —, vara sanitarul nu

poartă cămaşă, toată lumea care trece pe lîngă el sau pe lîngă care trece el îi poate admira pieptul păros, ca al lui Hemingway), şi-aşa are primii doi nasturi de sus rupţi de secole. Şi asta colac peste pupăză, am putea zice. La urma urmei nu ştim ce semnal magic captează interesul unei femei plictisite de (a treia ei) căsătorie şi o impulsionează decisiv în executarea grabnică a unei hotărîri de mult clocite. Cine nu se-mpacă cu ideea părului încărunţit de pe piept n-are decît să întoarcă capul, fapt e că sanitarul va continua să existe şi slab cum e, aidoma lui Crist, e *altfel* decît ceilalţi bărbaţi tangibili din Tabăra. Atributul de Crist îl poate impune barba roşcată, rară, a lui Patkó Gyuszi. Ştiut fiind faptul că barba are efecte magice asupra unora dintre femeile dornice de aventuri. Prin urmare sanitarul e altfel de om decît suferindul de Szikszai al lui Jolán. Pe chipul fostului conducător abia dacă mijesc cîţiva perişori, pe care şi-i rade în fiecare luni dintr-o obişnuinţă îndrăzneaţă. Pe cînd făcea parte dintre oficialităţi se rădea grijuliu şi înaintea şedinţelor, însă, cum bine ştim, la data celor povestite vremurile acelea apuseseră de mult. Prin urmare sanitarul e altfel, stimate doamne. E bărbos, are pieptul păros şi se strecoară prin sat cu o figură visătoare, cel puţin aşa i se pare lui Jolán, în a cărei inimă s-a şi aprins vîlvătaia noii iubiri, chiar dacă încă nu şi-o conştientizează, îl priveşte tot mai bucuroasă pe sanitarul care se apropie şi se oferă să-i coase nasturii cine ştie de cînd căzuţi. — Nu zău? — rîde cu simpatie sinceră femeia de lîngă Balló —, chiar că e păcat să te-ndrăgosteşti de un bărbat numai pentru atîta lucru. Rîde şi cealaltă, dar asta nu te mai preocupă, îl vezi pe Szikszai plimbîndu-se prin sat la braţ cu Gruber Jolán. O după-amiază tîrzie de vară, decoraţiile sclipind pe pieptul lui Szikszai în bătaia soarelui. Tot dorinţa lui Jolán e şi asta. Pe un ton ce nu suportă replică îi comunică morocănosului ei de soţ că nu de-aia a primit decoraţiile, ca să zacă în dulap. „Te rog să le porţi.” Gîştele tăvălite prin colb aproape că îşi par sieşi oglinzi în lumina toropitoare a soarelui. Rochia cea lungă a lui Jolán a stîrnit o ilaritate totală în cercul cumetrelor din Tabăra. Cu atît mai mult cu cît le ignorează, iar pentru ea, zice cu îndărătnicie, dîndu-şi capul pe spate, nu există nimic din ceea ce nu prezintă interes pentru propria sa persoană. Să zică cine ce-o vrea, ea de cînd se ştie o dată

n-a minţit. N-o să se coboare ea, o doamnă, pînă la nişte gîsculiţe de la ţară. Şi cum îşi manifestă antipatia, Jolán va deveni ţinta permanentă a bîrfelii sătencelor. O vreme e privită chiorîş şi o tînără învăţătoare, însă în scurt timp se descoperă că, totuşi, nu va avea un copil din flori, doar se îmbracă mai gros din cauza iernii timpurii şi puloverul de schi purtat pentru orice eventualitate pe sub palton îi rotunjeşte trupul şi aşa durduliu. Şi în asta văd semnul incontestabil al începutului de sarcină muierile răuvoitoare, dar, tocmai de aceea, pedepsite de Domnu' cu miopia. În schimb Gruber Jolán e bîrfită întruna. Ea nu este cruţată. Este implicată şi decăderea indiscutabilă a autorităţii lui Szikszai. Ce-or fi făcînd toată ziua în casă? — cugetă aceste matroane cu carnea flască ori sfrijite precum coada măturii, altminteri harnice albine. Poarta zăvorîtă, jaluzelele trase le aţîţă curiozitatea. Ca şi misterul ce învăluie casa lui Szikszai. Şi liniştea le aţîţă curiozitatea. N-or face vorba-aia toată ziua, ţin ele sobor, nu e Szikszai „în stare", dar atunci cu ce s-or ocupa? Cugetă şi se holbează răutăcioase cînd îi văd plimbîndu-se seara pe stradă. Umbrele-s lungi, iar Szikszai cel nevricos, ţanţoş, în costumul lui cel negru, calcă întruna umbra nevesti-si. Asta o deranjează pe femeie, se gîndeşte tot mai mult la barba sanitarului, la pieptul lui păros, încărunţit şi la nasturii pe care cu siguranţă că îi va coase la halatul cel alb. Simte că nu se mai poate altfel. În sinea ei îşi alege şi nasturii, mda, să fie nasturi frumoşi, sidefii. Şi umbrela lui Szikszai stîrneşte ilaritate generală, nu chiar cît rochia cea lungă a lui Jolán, cu toate că muierile încă îi ştiu de frică fostului conducător al satului, arătîndu-l cu degetul doar pe la spate, stăpînindu-şi hohotele de rîs. În adîncul sufletului lor chiar suferă un pic, le-ar face şi lor plăcere ca bărbaţii, în loc să se beţivească toată ziua la cîrciumă cu ciracii lor cheflii, să le scoată şi pe ele în chip exemplar la plimbare şi să ţină umbrela în mîinile lor mari, înroşite, bătătorite de muncile cîmpului. Dar cine ştie ce se ascunde în capul unei femei de la ţară? Cine ştie ce se ascunde în capul orişicui?

— Pauză — anunţă triumfătoare doamna de lîngă tine şi, cu o mişcare neaşteptată, îşi dă jos baticul, îşi piaptănă părul foşnitor, neruşinat de roşu. Faci eforturi să nu priveşti într-acolo, deşi claia ei de păr roşu îţi atrage cu adevărat

privirile. Priveşti arena care între timp se goleşte, zilierii nivelează rumeguşul cu un tăvălug, îi priveşti, au feţele încordate de efort.

— Ăştia cică partea a doua începe cu leii. — Or să fie şi lei? — se interesează femeia întorcîndu-se către tine. — Am putea bea ceva — oftează Balló. Mi s-a făcut sete. — Unde? — îl întrebi. Aici n-au bufet. — N-au — zice femeia de lîngă Balló. Măcar aici nu trag bărbaţii la măsea. Am putea prinde un vînzător de dulciuri. De obicei au răcoritoare şi dacă avem noroc luăm pepsi.

Te ridici. Priveşti în jur. Se scoală şi cele două femei, apoi pornesc la braţ spre ieşire. (Or fi mergînd la toaletă? O fi avînd circul toaletă?) Acasă? Aşa, fără un cuvînt. Fără să-şi fi luat rămas bun? Balló zăreşte cuştile şi se agită. „O să fie şi animale sălbatice!" Oftează: — Asta mi-am dorit dintotdeauna. Dar nu-şi termină fraza, cealaltă jumătate a ei rămîne suspendată în aer aidoma unui podeţ frînt în două deasupra hăului. Ameţeşti. A doua jumătate a frazei poate fi înlocuită, dar nu te mai interesează nici asta. — Mi-e rău — te-ntorci tu către Balló. — De la radiaţiile solare ţi se trage — dă el din mînă. Nu-ţi fă griji. — Solare? — rămîi tu perplex, de data asta de-adevăratelea. Păi unde vezi aici soare, nene? — Atunci fireşte că nu de la radiaţiile solare — dă Balló din mînă. O fi de la metabolism, de un' să ştiu eu? Nu cumva ai hipertensiune? — Nu. — Nu-ţi fă griji, o să-ţi treacă. Mai bine ascultă aici. Vlad Rădescu s-a-ntors acasă în primăvara lui 1956. Balló vorbeşte în surdină, ar vrea să profite de absenţa doamnelor, pricepi asta din faptul că-ţi face cu ochiul fără jenă. — Nu-s ele marfă a-ntîia, ce-i drept, dar şi eu fac azi-mîine şaizeci de ani, aşa că nu e cazul să mai fac mofturi. Priveşti tăcut oamenii de serviciu care împing cuştile. Să mai spere Balló în reîntoarcerea femeilor cu batic maro? Şi chiar într-un program comun în continuare? Rămîi uluit. — Va să zică s-a-ntors acasă primăvara, liliacul era deja în floare, la marginea satului locuia bătrînul Pelle István, el a fost primul sătean care i-a ieşit în cale, i-a cerut o rămurică de liliac, ca şi cum nu s-ar fi despărţit decît ieri şi a intrat în sat slab ca o stafie, cu hainele largi pe el, fluierînd şi mirosind liliacul. — I-au dat drumul — îl corectezi tu un pic prea ţîfnos. — Mă rog, dacă ştii tu mai bine... — îţi întoarce el jignit spatele. Atunci

de ce n-a *venit* acasă mai devreme? — Nu ţipa aşa, ştii bine că nu putea veni. — Nu ţip, dar nu-mi plac textele astea evazive care înfrumuseţează totul. — Nu mă-nvăţa pe mine, nepoate — îşi lasă ditamai cazmaua pe genunchiul tău. — Nici mie nu-mi plac, crede-mă! Se destinde în această mişcare, te sileşte să-i zîmbeşti prosteşte. — Prea începeţi de tineri cu isteria asta bună de nimic. — Eu nu... — Stai să vezi sfîrşitul — îţi zîmbeşte şi el. La urma urmei sîntem doar la circ, nu? Ne distrăm, nu? Am cunoscut şi două doamne, nu? A fost circul dorinţa nerealizată (fiindcă e irealizabilă) a vieţii mele sau nu? Ţi-am spus şi asta, nu? Păi atunci ascultă-mă pe mine, dragă nepoate. Da? Nu te băga, ascultă-mă pînă la capăt. Muierile l-au zărit şi ele pe străin, au ieşit în stradă, cîteva mai îndrăzneţe s-au apropiat de el, i-au pipăit braţele, obrajii, cele mai apropiate l-au şi pupat, l-au invitat la o gustărică, au adus şi palincă, dar el le-a refuzat surîzînd blajin, „nu consum" — le-a zis posomorît şi n-a acceptat decît o felie de cozonac. „Săracu' don' profesor" — s-au pornit femeile să plîngă, interesîndu-se care de soţ, care de tatăl ori de copilul ei. Vlad Rădescu le răspundea îngăduitor, mestecînd cozonacul, iar liliacul alb îi ieşea din buzunarul de sus al sacoului. „S-au schimbat toate — a privit el în jur, apoi —, ce de case noi" — s-a uitat cu admiraţie la casele noi, încă netencuite. „Ehe, şi cîte-or să se mai construiască, don' profesor. Fiindcă acum toţi îşi fac casă!" După care una din femei, poate fiindcă se nimerise să se adune în poartă la ea, a fugit înăuntru şi a adus o cană cu lapte acru. „Dacă don' profesor nu serveşte palincă, să bea măcar puţin de lăptic!" i-a zis ea. Vlad Rădescu a dus cana la gură cu lăcomie, îi juca mărul lui Adam pe cînd îl bea pe nerăsuflate, cîteva picături i s-au prelins pe obraz, păreau petale de liliac lipite pe faţa lui. „Eh, a fost grozav — şi-a şters el gura, ţărăneşte, cu dosul palmei. Cred că au trecut şi broscuţe pe-aici" — i-a zîmbit femeii, iar aceasta s-a îmbujorat la faţă. „Vai, se poate una ca asta, don' profesor, cum o să treacă broaşte prin ea?" Şi-au rîs cu toţii din toată inima, cu uşurare. „V-aţi mai schimbat şi 'mneavoastră, don' profesor" — i-a zis femeia luîndu-i cana. „Am dat jos şaisprezece kilograme" — i-a răspuns Vlad Rădescu liniştit, apoi a mulţumit pentru cozonac şi lapte şi a pornit spre casă cu capul în piept.

— Nu numai el se schimbase — zici tu căzînd pe gînduri. În anii ăia totul se transforma, se construia, se readapta. — Lasă băşcălia — se supără brusc Balló, ridicînd tonul —, Vlad fusese pînă-n măduva oaselor omul obştii, asta n-o pricepeţi voi, voi n-aţi mai avut acest sentiment al apartenenţei, voi nicicînd n-aţi făcut parte dintr-o obşte adevărată, n-aţi simţit niciodată ce este solidaritatea, apartenenţa la ceva. — Şi n-am cîntat defilînd prin piaţă în coloane de cîte opt Hei, ne flutură drapelul în vînt strălucitor!

— N-aţi terminat încă — revin femeile şi se aşază una lîngă cealaltă ceva mai departe, sugerîndu-vă că ce-a fost a fost nu mai ţine. Cu baticurile pe cap, ghemuindu-se de frig, seamănă din nou foarte bine între ele. Sînt surorile triste dintr-o piesă neterminată.

Bate gongul, se sting luminile în sală, doar un fascicol puternic luminează intrarea protejată cu gratii. Iată că apar două leoaice, se aşază în fund şi-şi acoperă botul cu labele din faţă, pesemne că le bate lumina în ochi, apare apoi pocnind furioasa din bici şi dresoarea lor cea blondă, în cizme negre de lac, cu carîmbii pînă la jumătatea pulpelor, pantaloni albi şi o bluză albă străvezie.

— Nu suport să văd aceste biete animale umilite — îşi acoperă Balló ochii. Circul a fost visul meu dintotdeauna, dar, ştiţi, nu-mi plac exagerările. Locul leului nu e aici, e în junglă. —Aşa era şi Mitică — se sensibilizează femeia cu batic maro, trăgîndu-se iarăşi mai aproape de Balló. La fel de deschis, de sincer. Nu-nghiţea exagerările, nedreptatea. — Vai, chiar aşa? — se-ntoarce Balló către femeie şi-i mîngîie obrazul. Mîna uriaşă a lui Balló, apoi chipul evocînd vag, tainic, frumuseţea de altădată a femeii, iarăşi laba lui Balló, iar chipul femeii: în gros-plan; astfel se vede mai bine asemănarea ei cu o icoană, porii pielii ca nişte minicratere, chipul i se proiectează pe cer, leii rag, iar Balló, în mod cu totul incoerent, îl părăseşte pe Vlad Rădescu ajuns în faţa casei sale, acolo unde în poartă îi iese în întîmpinare nevastă-sa, care a aflat deja de sosirea lui, pentru a-şi diseca sentimentele sale vizavi de Veres Pista cu apatia şi stăpînirea de sine a unui medic legist. Îţi povesteşte că Veres anticipase de cînd lumea — în maniera lui veşnic aluzivă —, că, dacă o fi să-l dea jos, să-l omoare sau să sfîrşească „în pat, între perne”, prin urmare dacă o fi să i se întîmple

ceva, succesorul lui n-ar putea fi altul decît Balló Ferenc* tovarăşul său de joacă, iar mai apoi de arme, că doar nu erau numai prieteni, ci şi foşti colegi de clasă. — Dar uite că tocmai de aceea avea faţă de mine rezerve şi un dispreţ ascuns, pe care nu-l sesiza nimeni din anturajul nostru afară de mine, iar asta mă durea de două ori, fiindcă, dacă i-am înţeles antipatia (în măsura în care putem pomeni de antipatie sau simpatie la Pista al nostru), nu-i putem accepta în schimb pizma ce-o avea pe mine, succesorul pe care singur şi-l desemnase. Din moment ce el însuşi recunoscuse că doar eu îi puteam succeda şi nimeni altul, de ce mă dispreţuia, de ce mă şicana întruna cu şiretenie, intenţionat? Şi de ce mă ura, fiindcă mă ura, pe zi ce trecea mă ura mai mult şi nu-şi dădea ura pe faţă, alţii nici n-au băgat de seamă afară de mine, deşi lăsa să se întrevadă în permanenţă mici detalii, care căpătau însă un sens numai în ochii mei; îl cunoşteam ca pe mine însumi, dacă se poate spune una ca asta, dacă un om chiar poate fi cunoscut şi asta nu-i vreun sanchi sau, mai rău, amăgire de sine sau basm de adormit copiii. — E imposibil — spune cealaltă femeie (adineauri şedea lîngă tine şi te lăsa să-ţi vîri mîna pe sub paltonul tras peste genunchi, între pulpele-i desfăcute). După mine, e imposibil. O minciună gogonată — repetă ea cu sînge rece- — Minciună? — o priveşte Balló mirat, arcuindu-şi sprîncenele. — Aşa am păţit şi eu cu Mitică — roşeşte femeia şi dă din mînă a lehamite. Părul ei scapă iarăşi de sub batic, zulufii o fac să pară copilăroasă. Ţi-ai dori-o din nou. — Credeam că-l cunosc şi cînd colo... — Aşa am păţit şi noi — o corectează cealaltă şi-acum chiar că nu mai pricepi ce le-o fi cu Mitică asta, le e bărbat, amant, copil? E absurd. Leul (nici nu l-ai observat intrînd în arenă) sare graţios peste cercurile în flăcări, blonda îi gîngureşte ceva surîzînd şi pocneşte din bici spre leoaicele care se retrag într-un colţ rînjind pizmaşe. Mîrîie arătîndu-şi colţii uriaşi. — Şi, dacă stăm să ne gîndim — cugetă Balló în continuare —, avea dreptate Pista, simţea că e bolnav, că sclerodermia îi ajunsese într-un stadiu avansat, l-au şi internat la sanatoriu, dar s-a întors după numai două zile, nu-i tihnea lui acolo: „Toată viaţa am fost un om activ — mi-a explicat —, în fiecare dimineaţă m-am sculat cu gîndul la treabă...” —, pe

urmă a dat din mînă, mi-a întors spatele şi a ieşit din birou. S-o fi simţit tot mai subjugat de boala aceea incurabilă, o fi simţit moartea dîndu-i tîrcoale şi l-o fi agasat, de exemplu, pînă şi faptul că eu, „pretendentul la tron", plesneam de sănătate. —Asta cam aşa-i —se entuziasmează femeia. Eşti bărbat bine, *domnu'** Balló. — Bănuia că de-abia aştept să crape ca să-i ocup eu scaunul din birou, sub portretul tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej, de la masa acoperită cu pînză roşie în timpul şedinţelor, sau în pat la femei, fiindcă şi în ultimii ani de viaţă se dădea în vînt după femei, ca întotdeauna de altfel. Nu conta că-s fete sau neveste, dacă le vedea ochii lucind de dorinţă, le încăleca pe malul rîului, pe cîmp, în grajd, în şopron, în orice casă, pe laviţă, în patul făcut, pe masa de birou, nu conta locul. „Măi Pista — îi tot ziceam în glumă —, să vezi că, pînă să te vindeci, o să te-njunghie pe la spate vreun soţ gelos ori vreun tată setos de răzbunare" — dar el nu făcea decît să rîdă. „Nu mă mai vindec eu niciodată, Ferenc, nu-mi purta tu de grijă. Nu vezi că mă usuc pe zi ce trece?!" Vedeam că-l doare sfîrşitul implacabil, nu se putea împăca de fel cu ideea morţii (tot omul e egoist, iar, cu apropierea morţii — în funcţie de temperament —, şi-l manifestă în fel şi chip), eu ideea că-i voi succeda eu şi că ceea ce a însemnat el, Veres Pista (mai ales în anii din urmă), în sînul comunităţii, va fi distrus, şters, substituit de ceea ce însemn sau voi însemna eu, Balló Ferenc.

Absurdităţi. Cei trei lei stau docili la picioarele femeii şi ridică la comandă laba dreaptă. — Minunile dresurii — visează femeia lui Balló. — Am crezut — o contrează cealaltă, aruncîndu-ţi o privire cochetă —, că numai cîinii-s în stare să înveţe aşa ceva.

„Nu eu ţi-o spun, tovarăşe Balló" — m-a luat de braţ Szikszai în pauza unei consfătuiri, la cîţiva ani după înmormîntarea nefericitului meu prieten Veres. „Dar cine?" — l-am privit eu cu mirare. „Partidul" — m-a privit el fără să clipească din ochii lui spălăciţi ca zerul. Iar m-am simţit ca o păsărică faţă-n faţă cu un şarpe şi mi-era ruşine că mi se făcuse din nou frică. „Prin gura ta, fireşte" — i-am spus-o printre dinţi, silindu-mă să rîd. „Da — s-a îmbătoşat el —,

* În româneşte în original. (N. trad.)

fiindcă eu, prin încrederea investită în mine, am încetat să mai fiu o persoană particulară." „Care-i religia ta, tovarăşe Szikszai?" — l-am întrebat eu pe un ton familiar. M-a privit stupefiat: „Sînt ateist — mi-a zis —, puteai să ştii atîta lucru dacă ţineai ceva mai mult la viaţa ta, tovarăşe Balló." „Trebuia să te naşti predicator" — m-am umflat de rîs, ca să-l jignesc şi mai tare. „Dar ai întîrziat pe lumea asta cu cîteva secole." „Ce tot vorbeşti?" Am dat din mînă şi l-am lăsat în pace, am întors capul după cîţiva paşi, încă turuia întruna, nu observase c-o întinsesem, dădea din gură, în clipa aia mi s-a părut că aduce mult cu Veres Pista, m-a apucat ameţeala. Nu se înghiţiseră unul pe celălalt şi, deşi îşi ţinuseră în frîu antipatia în interesul comunităţii şi nu-şi dăduseră ura pe faţă în prezenţa oamenilor, antagonismul lor tot a ieşit în cele din urmă la iveală în împrejurări destul de bizare, înainte de moartea lui Veres. Pista tocmai se giugiulea cu o nevestică la el în birou cînd Szikszai a dat buzna peste ei fără să bată la uşă. Pista nu încuia uşa niciodată, n-avea timp de fleacuri. În loc să-şi ceară scuze, Szikszai l-a tras la răspundere pe Veres de faţă cu codana cea roşie ca racul, care dădea să-şi strîngă lenjeria de prim-prejur: „Ce-i asta — l-a privit el în faţă —, tovarăşe Veres, ai ajuns taurul satului?" „Ieşi afară!" — a răcnit Pista. „Ce-i cu tonul ăsta?" — s-a holbat Szikszai la el, la care Pista i-a pus o mînă-n piept şi l-a împins afară de-a şchiopătat Szikszai două săptămîni după aia, pesemne se lovise la picior. Treaba, fireşte, a răsuflat şi oamenii întrebau „ce-a păţit tovarăşul Szikszai la picior?" zîmbindu-şi pe furiş.

— Curat Mitică — suspină femeia lui Balló. La fel de bărbat, la fel de hotărît. Cînd îi veneau lui pandaliile, nu mai ştia de Dumnezeu, de mamă, de tată, nu mai ştia de nimic. — Aşa era — visează şi tovarăşa ei trecîndu-şi mîna peste frunte încet, cîrlionţul rebel îi scapă din nou de sub batic, pare o fetiţă visătoare. L-am întîlnit în vara lui 1945 într-un port. Şedea pe un ponton în vîntul şfichiuitor al dimineţii, îşi cufundase picioarele în apă, înfuleca seminţe de dovleac şi scuipa cojile în Dunăre, privea posomorît pescăruşii care în răstimpuri spintecau apa. Imediat mi-a sărit în ochi stăpînirea lui de sine ieşită din comun, îi văd şi-acum chipul surîzător, oleacă impertinent. Văzîndu-mă, a întors capul după mine şi m-a măsurat din cap pînă-n picioare în-

cet, temeinic. — Femeia lui Balló îşi continuă suspinînd povestirea. — Pe atunci aveam cincisprezece ani, dar eram foarte dezvoltată pentru vîrsta mea, vecinul nostru, un flăcău tomnatic, cizmar de meserie, mîncase deja două bătăi crunte de la fraţii mei mai mari, fiindcă se dăduse la mine şi-l ameninţaseră că, dacă o să-mi mai ţină calea, or să-l jugănească. Mitică mă privea ca şi cizmarul. Privirea lui mă săgeta de simţeam cum mi se-ntăresc sfîrcurile. M-am îmbujorat şi am luat-o la fugă. N-a venit după mine, deşi mă aşteptam să mă strige, să mă întrebe ce mai fac, să-mi laude fizicul, să-mi ceară o întîlnire, dar n-a zis nimic, a continuat să scuipe în Dunăre cojile seminţelor de dovleac cu o siguranţă cam obraznică. A întors totuşi capul după mine; ştiu fiindcă la colţ am întors şi eu capul. Mitică s-o fi aşteptat la una ca asta, fiindcă m-a salutat cu voioşie, pe urmă mi-a întors spatele, a continuat să privească pescăruşii spintecînd suprafaţa apei şi să scuipe cu hotărîre cojile în Dunăre, ca un pierde-vară. — Mie mi-a declarat pe loc că mă iubeşte — se bagă cealaltă privindu-te pe furiş. Dar pe loc. Arena se goleşte din nou, maşiniştii (sclavii cei nefericiţi ai circurilor dintotdeauna) scot cuştile, iar orchestra distrează onoratul public cu un vals de demult. După ăştia, înfulecarea dresorului de lei s-ar tot amîna la nesfîrşit. Dresoarea revine pentru o clipă, lumea o aplaudă cu însufleţire, fluieră, ţopăie, femeia se întoarce cu braţele desfăcute în lumină, i se descheie un nasture de la bluza albă străvezie, sînii plini îi tresaltă.

— Mătăluţă tot la Brăila l-ai întîlnit? — o întrebă Balló evaziv, îmbrăţişînd-o pe femeia de lîngă el, care se pune iar pe plîns. — Maria mă cheamă — răspunde provocator cea întrebată, uitîndu-se iarăşi la tine. Ştiu că e un nume preferat şi la voi, la unguri. — Ba chiar îndrăgit — răspundeţi aproape simultan. — Eu l-am întîlnit în Piaţa Chibrit, tocmai aşteptam tramvaiul spre piaţa de peşte. Eram nervoasă, fiindcă se lovise de mine o precupeaţă şi mi se dusese un fir la ciorap. Mitică a fost cel care mi-a atras atenţia, apoi s-a aplecat asupra mea, nici mirosul puternic de spirt de la frizer nu-i lua cu totul dampful de ceapă şi ţuică, dar asta nu m-a scîrbit, ba chiar mi-a căzut de-a dreptul bine, am simţit o furnicătură plăcută. „Îmi placi, fetiţo.” „Maria — i-am zis eu drăgălaş —, Maria. Fără fe-

tiţă.” Şi nu m-am ferit. Răsuflarea lui îmi ciufulea părul, am aşteptat să mă sărute, dar nu s-a întîmplat nimic, totuşi din noi doi mai tulburat părea el. „Vrei să-ţi iau ciorapi noi, Maria?” M-a pufnit rîsul, o fi luat asta drept o încurajare, m-a strîns în braţe. „Eşti frumoasă, tare frumoasă. Vrei?”. „Ce? — l-am privit în ochi — Să-mi cumperi ciorapi noi?” Am izbucnit eu în rîs şi am urcat în fugă în tramvaiul care tocmai sosea în staţie. „Dacă nu vrei, de ce ai roşit?” — m-a întrebat după ce s-a suit şi el. Şi-a aprins o ţigară. Eram la clasa a doua şi taxatoarea moţăia, nu-şi bătea capul cu noi. Şi-a aprins-o cu gesturile unui fumător înrăit; de meserie-i electrician — mi-a zis —, lucrează foarte mult sub cerul liber şi ţigara nu poate fi aprinsă decît aşa cum mi-a arătat el, ferind flacăra chibritului cu palma, ca să n-o stingă vîntul. — Era mîndru că izbutea mereu cu primul chibrit, oricît de tare ar fi bătut vîntul. — Cealaltă femeie se opreşte din plîns, se întoarce spre Balló smulgîndu-i-se din îmbrăţişare şi-i cere o batistă cu voce de fetiţă. — Noroc că nu-ţi pictezi ochii, coniţă — o curtează Balló într-o manieră desuetă, scoţîndu-şi din buzunarul interior al sacoului o uriaşă batistă ecosez. Într-un colţ are brodată o uriaşă literă B. — Asta mi-ar mai fi lipsit — se smiorcăie femeia —, îmi rupea cocoaşa Mitică. Deşi pe mine tare mult m-a iubit — săgetînd-o cu privirea pe Maria —, în aceeaşi seară a venit la mine: „Pleacă de la stăpîn, Victoriţa — mi-a zis el —, şi hai cu mine.” De-abia în patruzeci şi opt ne-am putut lua, cînd am făcut în sfîrşit optişpe ani. Eu în cinzeci aveam optişpe ani, cînd ne-am întîlnit prima oară — continuă să-şi depene amintirile Maria. Mitică, fireşte, m-a dus la piaţă, am cumpărat peştele, am tot ales, Mitică se tocmea ordinar cu precupeţele, după părerea lui viclene şi unse cu toate alifiile, el o ţinea tot pe-a lui, cîntărea în palmă peştii alunecoşi. Mi-a povestit că-i place tare mult să iasă în piaţă, să se ciorovăiască, piaţa îi aminteşte de copilărie, în adolescenţă trăgea mereu chiulul prin piaţă şi se tot uita prim-prejur, să vadă ce-ar mai putea ciordi. „— Victoriţo — îi ia vorba din gură cealaltă femeie —, Victoriţo, iubeşte-mă.” Aşa-mi zicea Mitică mereu şi-mi sufla în ceafă de mă-nfioram toată. „Fără tine aş fi singur ca luceafărul de pe cer şi ca firul de iarbă de pe imaş, Victoriţo, aşa de singur.” Da — vă priveşte triumfătoare —, ca un poet îmi vorbea Mi-

tică. — Mie îmi zicea că, dacă l-aş părăsi, n-ar mai putea trăi — continuă Maria aruncîndu-i o privire piezişă Victoriţei —, ştiţi, cu mine din motive lesne de înţeles — o nouă privire piezişă (atmosfera pare spintecată de şuierul unor pumnale otrăvite) —, putea sta mai puţin, pentru că pe atunci nu-î vorbise despre dragostea noastră nevesti-si, Victoriei (căreia, aveam să aflu, îi mai zicea şi Victoriţa), n-avusese tăria s-o facă. De altfel mi-a zis de la prima noastră împreunare că aduc cu nevastă-sa, de parcă aş fi soră-sa mai mică şi că mă iubeşte tare mult, ţine la mine mai mult decît la viaţa lui, dar că nu divorţează, să mă-mpac cu gîndul ăsta. Cu peştele nu ne-am dus acasă, am luat tramvaiul spre pădure, el şi-a întins vindiacul sub un copac uriaş, pe urmă m-a dezbrăcat de rochie. „Nu pot, Maricico, înţelege-mă că nu pot", mi-a zis el în seara următoare cînd m-a vizitat şi a pus pe masă un Murfatlar trei-sferturi ambalat în hîrtie de mătase. Fiindcă deja după prima împreunare i-am pus în vedere că atunci cînd vine în vizită să facă bine şi să bea vin, că nu-i suport mirosul de ţuică. Şi s-a ţinut de cuvînt, m-a numit floricica, iepuraşul lui, a doua lui mare iubire. „Nu pot, nu pot să-i spun" — îmi zicea cu privirile pironite în pămînt. „Ar muri, Mario, crede-mă că Victoriţa mea n-ar mai putea trăi să audă c-o înşel." Şi-a îngropat capul în poala mea şi s-a pornit să plîngă, îi simţeam lacrimile prelingîndu-mi-se pe pulpe, mi s-a făcut pielea de găină şi l-am iubit şi mai mult. Avocatul la care eram pe atunci slujnică a dat peste noi şi m-a întrebat cine-i omul ăsta. „Iubitul meu — i-am spus eu —, iubitu' meu, *domnu' avocat** şi, dacă vă deranjează prezenţa lui, mai bine plec şi eu." N-are el de gînd să renunţe la mine, a bîguit el de frica nevesti-si, *a cucoanei,*** însă stăpîna trebuie să fi auzit ceva din discuţia noastră, că a şi băgat capul pe uşă. „Las-o în pace pe fata aia, Titi — a strigat ea —, vrei să plece, păi unde mai găsesc eu o maramureşeancă aşa curată şi pedantă? Ţi-ai pierdut minţile, Titi? Las-o în pace!" „Aşa zic şi eu — s-a proptit Mitică în faţa avocatului cu două capete mai scund decît el —, lăsaţi-o în plata Domnului, că, dacă o mai molestaţi mult, mă duc la partid şi vă spun că jupuiţi lumea, că o exploataţi pe-această biată copilă."

* ** În româneşte în original (n. trad.)

Ai dori să te rupi iarăşi de aceste amintiri depănate monoton pe două voci — dar nu izbuteşti. Un jongler borţos în frac negru jonglează în arenă cu nişte pucuri şi ouă, e greu de numărat cu cîte lucrează, fiindcă ceea ce în clipa asta e în aer, în clipa următoare dispare, curînd totul ia forma unui cerc beat, oval, alcătuit din pucuri şi ouă, presîndu-ţi pleoapele cercul se dublează, parcă ar evolua doi jongleri, amîndoi în frac roşu, ca la carte. Prea mult nu poţi privi, ameţeşti, închizi ochii, ţi-l imaginezi pe Mitică, pe care nici nu l-ai cunoscut, electricianul sosit de pe teren cumpără un vin ambalat în hîrtie de mătase, îl strecoară în geantă, se duce la frizer, un tuns, un ras, ordonă el, discută despre campionat, păcat că Rapidul n-o să-l ia nici anul ăsta, frizerul îşi termină treaba, îi pomădează părul, îi freacă obrajii cu spirt. Îi face temenele. De aici Mitică se duce la baia de aburi să se cureţe. Îşi lasă hainele şi geanta la garderobă, o atenţionează cu un zîmbet pe garderobiera cea grăsană sa umble încet cu geanta, că are obiecte fragile în ea. Se dezbracă de tot, îşi leagă prosopul în jurul şoldurilor, intră la saună, doi grăsani stau în năbuşeala aia lac de asudaţi, cu un *Sportul popular* zdrenţuit la picioare. Tac. Tace şi Mitică. Îşi face apariţia un sfrijit. Se opreşte lîngă Mitică; Mitică nu pricepe care-i treaba, se dă mai încolo. Unul dintre grăsani îi priveşte distrat şi îşi rîde în barbă. Mitică trece tulburat dincolo, la baie, slăbănogul cel băgăreţ îl urmează şi aici, iar la bazin tot la el trage. „Ce vrei?” — îl întreabă stînjenit Mitică. „Păi nu pricepi, băi luţă? — îl întreabă celălalt la rîndu-i. Sau te prefaci?” „Hai sictir, poponarule!” — îi întoarce scîrbit spatele Mitică şi revine la saună. Vrea să fie curat. Grăsanii se-ntorc spre el şi cel care rînjise mai devreme remarcă ce tare s-au înmulţit poponarii, nici nu mai ai loc de ei. Mitică nu zice nimic, închide ochii, vrea să fie curat. Ceva mai tîrziu intră congestionat la faţă, ştergîndu-şi năduşeala, într-o cîrciumioară, în rîndul cheflilor, să recupereze lichidul pierdut prin transpiraţie. A treia halbă nu-i mai place, îi pare mai acră şi mai stătută. Dă halba la o parte, îşi aprinde o ţigară, ia o scobitoare din solniţa de pe masă. Se scobeşte în dinţi posac, privind în gol. Mai încolo caută un telefon public şi o sună pe nevastă-sa. „Nu pot veni acasă pînă vineri după-masă, Victoriţo

— minte el cu neruşinare (acum e miercuri pe-nserate, razele soarelui amurgind cad pieziş) —, a intervenit ceva între timp, dar sîmbătă am liber." „Grozav — se bucură la capătul firului Victoria, e-n pielea goală, tocmai a trezit-o telefonul, acum îşi mişcă leneş piciorul încercînd să-şi dezvelească ibovnicul adormit, băiatul vecinilor, studentul de la medicină. O să ieşim la iarbă verde. Şi-o să ne iubim sub cerul liber." „Ah, am şi ore peste program, Victoriţo — o întoarce Mitică, amitindu-şi că la fel de bine ar putea pleca în excursie şi cu Maria. S-ar putea să nu apar nici sîmbătă. Cît te iubesc, Victoriţo." „Şi eu — îi gungureşte femeia, lovindu-l încet cu piciorul pe băiatul dezvelit, care se încăpăţînează să mai doarmă. Şi-acum am visat cu tine." „Şi-a fost bine?" — o întreabă Mitică apucat de dorinţi în plină stradă, începe să şovăie dacă să meargă acasă ori nu. „Ehe, a fost ţuţ — zice Victoriţa strălucind de bucurie —, cu tine nici nu poate fi altfel." Şi pufneşte în rîs, deoarece băiatul trezit din somn, înţelegînd despre ce e vorba, se-apucă s-o gîdile. Mitică aude în receptor vocea nevesti-si, îl trec apele, i se face silă de el însuşi, de lume, de situaţia asta absurdă, i se face silă de toate, însă în clipa următoare pune zîmbind telefonul în furcă, făcîndu-i loc unui morocănos domn vîrstnic, care-aşteaptă la rînd. Porneşte în grabă, fluierînd, spre locuinţa iubitei sale, nici prin gînd nu-i trece că studentul cu care — cînd e acasă — joacă uneori şah, în clipa asta pătrunde în nevastă-sa, care nu-şi poate stăpîni un ţipăt şi-i şopteşte în ureche aceleaşi cuvinte ca şi lui. Ce le-o fi şoptind Victoriţa lui Mitică şi studentului? Porumbelul meu? Unicatul meu? Dulăul meu? I-o fi făcînd pe amîndoi nebuni de legat, le mărturiseşte că nimeni, niciodată, n-a vorba-aia aşa de bine? Absurdităţi.

— Te-ai putea întreba de ce naiba mi-aduc aminte eu de toate astea? — te apucă Balló de braţ, dar nu-i răspunzi. Mitică a ajuns deja la Maria, îi sună la uşă, îi deschide umil avocatul. „Vă rog să vedeţi pe urmă ce are lumina la bucătărie — îi zice —, că nu vrea să se mai aprindă. — Îi vorbeşte prietenos, iar Mitică simte o furnicătură plăcută cu gîndul la orele ce vor urma. „Lăsaţi pe mine, *domnu' avocat**" — îi zice. Aş putea zice că amintirile îmi vor fi

* În româneşte în original (n. trad)

întotdeauna plăcute. Aş putea zice că, deşi eşti mai tînăr ca mine îţi mai aminteşti şi tu de oamenii aceia. — Mai multe capete deodată se-ntorc deranjate de zumzăitul vostru, sîsîie, se pare că artiştii au nevoie în numărul următor de un plus de concentrare, ceea ce necesită o linişte totală. La asta s-o fi gîndit şi Balló, deoarece continuă să-ţi strîngă braţul tăcut, privind spre centrul măturat al arenei. Orchestra interpretează iarăşi un pasaj cunoscut din *Bolero;* femeilor le place bucata, încearcă s-o îngîne, sînt joviale. În arenă apare o huidumă de bărbat, oamenii de serviciu aduc prăjini, un fotoliu imitînd un tron, cutii. Bărbatul pocneşte din degete, unul din oamenii de serviciu îi aruncă o prăjină, o prinde din zbor, iată-l dansînd cu ea pe frunte. În vîrful prăjinii o fată în tricou negru stă în echilibru pe un puc şi cu o mînă aruncă ouă, iar cu cealaltă ţine un pistol cu care împuşcă ouăle ce revin din înaltul cupolei, ouăle sparte cad în capul oamenilor de serviciu, care o privesc cu gurile căscate şi se feresc ţipînd. Îţi imaginezi că un pitic înfometat stă sub cupolă şi înhaţă ouăle, le soarbe pofticios conţinutul, aruncă la pămînt doar cojile, fata poate împuşca, la urma urmei, şi cojile. Ei i-ar fi totuna. Orchestra cînta acum un marş ritmat, o frînghie este coborîtă de sub cupolă, fata aruncă pistolul, se pare că i s-au terminat şi ouăle, deoarece (ai urmărit-o atent) n-a aruncat ouă pe jos, apucă frînghia cu o agilitate de maimuţică. Precis că se duce la pitic, îţi dă ţie prin cap, o urmăreşti cu privirea. Clămpăul salută publicul şi iese din arenă (încă... şi oare de ce, din obişnuinţă?) cu prăjina pe frunte. Reacţia publicului se manifestă prin aplauze furtunoase, tropăit din picioare, ovaţii. Fata a ajuns aproape de cupolă, cînd la vreo zece metri sub ea se-ntinde o frînghie orizontală, sare brusc pe frînghie, sala amuţeşte de se-aude şi musca — dacă or fi muşte — frînghia se-ndoaie, însă nu se rupe, orchestra devine în forţă, fata face surîzînd echilibristică pe frînghie. Spectatorii, cu respiraţia tăiată, izbucnesc în aplauze. Fata zîmbeşte victorioasă şi se apucă să-şi împletească părul acolo sus pe frînghie. — Te-ai putea întreba, desigur, ce rost are să dezgropăm morţii, cum de-mi aduc aminte la şaizeci de ani, în ’71, de toate astea? De ce evoc anii ăia? De ce mi-aduc aminte de Szikszai şi de Veres Pista? Amîndoi au murit, fie-le ţărîna uşoară! — Sau poate că „afurisitul” de preşedinte al

gospodăriei nici nu rosteşte vorbele astea, ci vorbeşte despre cu totul altceva? În orice caz dai din cap politicos, îl priveşti, îi vezi buzele mişcîndu-se caraghios, însă ţi-e peste putinţă să-l urmăreşti, încerci să te concentrezi; femeile iar se-apucă să bîzîie, or fi discutînd iar despre mormîntul lui Mitică? N-ai fost atent la ce ziceau, nu le cunoşti nici motivele, cum ai putea atunci pricepe conexiunile încîlcite, întîmplarea ramificată? Te ridici şi, spre propria ta surprindere, te-ndrepţi spre ieşire cu o figură spăsită. — Ţi-e rău? — te-ntreabă Balló sculîndu-se de pe scaun şi-l auzi pornind după tine fără ezitare. Vă faceţi loc trecînd prin faţa a două babe parkinsoniene şi a trei puştoaice zglobii, în fuste roşii şi iată-vă ajunşi pe culoarul dintre sectoare, întorci capul. Balló a ajuns de-abia în dreptul puştoaicelor, care te arată cu degetul hohotind de rîs, genţile vă ţin locurile ocupate, Maria şi Victoria şuşotesc între ele, pe urmă — parcă simţindu-ţi privirea — se-ntorc către tine, îţi fac semne zîmbind, parcă să te-ndemne la ceva.

— Sînt întrebări — cugetă Balló ajuns în stradă, în faţa clădirii circului, scăldată de lumină — care nu pot primi un răspuns. Sînt întrebări cărora ar fi de prisos să le dai un răspuns.

— Te-ai simţi mai fericit, nene, dacă aş fi de acord că e aşa? — îi zici trăgînd adînc în piept aerul rece, primăvăratic. Ploaia a stat, pe asfalt lucesc băltoace imense, undeva prin dos trebuie să fie şi nişte boschete de iasomie, fiindcă atmosfera este inundată de mireasma copleşitoare a iasomiei. Din circ răzbat tropăiturile, ovaţiile şi ropotele de aplauze; fata în tricou negru îşi va fi început lunga călătorie pe sîrmă, avînd părul împletit, se va fi plimbat surîzătoare de colo-colo, iar acum publicul o răsplăteşte cu aplauze, ovaţii şi urale pe minunata şi inimitabila acrobată. Balló îşi aprinde o ţigară, chipul neras şi subţiat (figură de clovn în retragere, îmbătrînit prematur) îi împietreşte la flăcăruia pîlpîitoare a chibritului în timp ce inspiră fumul, faţa i se scălîmbăieşte în chip comic, lăţindu-se, pomeţii îi ies mult în relief; nu prea mult, nu mai multe decît decoraţiunile unei clădiri în stil florentin; chipul acesta se turteşte ca o prevestire a morţii apropiate, anticipînd imaginea craniului pleşuvit, şlefuit pentru totdeauna — ideea te-ngrozeşte, îi întorci spatele, şi se face greaţă.

— Dă-mi şi mie una — îi zici. Îţi întinde un pachet mototolit de Mărăşeşti, scoţi o ţigară cu degete tremurătoare, o pipăi, ţi-o înmoi şi o aprinzi. Ce-o fi văzînd el? Inhalezi fumul, faci echilibristică pe muchia conştiinţei. Fata în tricou negru se plimbă deasupra cîmpului din copilăria ta, în hotarul de miazăzi al Taberei, pe reţeaua de înaltă tensiune, care se instalează acolo, surîde; părul despletit flutură ca un drapel negru deasupra mulţimii; lumea rîde, îi face semne, stă deoparte, strigă la ea. O iei la goană spre rîu, te îngrozeşti, e de neînţeles, cum de nu o omoară, cum de n-o curentează reţeaua mortal? Balló iar se pune pe povestit, oameni demult dispăruţi reînvie şi retrăiesc o dată, de două, de o sută de ori în noi şi noi variaţiuni, evenimente deja întîmplate se realizează alternative pe atunci aparent irealizabile: un bărbat conduce pe cîmp soldaţi specializaţi în detectarea minelor; la pocnetul pistolului copiii se năpustesc spre cîmp, concursul e în plină desfăşurare; uriaşii stîlpi de beton şi cablurile reţelei de înaltă tensiune sînt doar în stadiul de proiect; fata se plimbă prin văzduh pe cabluri invizibile, pe cabluri de funigei invizibili de aici, de jos, părul îi flutură, surîde, vă face semne; lumea nu-şi crede ochilor, îi face semne, îi zîmbeşte; curînd îşi face apariţia şi dirijabilul lui Zeppelin ori nava spaţială a lui Gagarin. Absurdităţi. Balló îşi deapănă povestirea: în întuneric îşi dau întîlnire necunoscuţi din ani întunecaţi, bărbaţi în costum negru şi cu cravată roşie dau buzna în birourile G.A.C.-urilor surprinzînd perechile ce se iubesc pe mese, se uită la norodul asemenea unei turme resemnate de la masa lor acoperită cu pînză purpurie, de sub portretul sever al tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej; se plimbă pe cîmp printre combine, părînd caraghios de mici de aici, de departe, sînt eroii unei întreceri demult încheiate, adevărate figuri de basm; primplan cu ei în şaua tractorului; hăituiesc vînatul în pădure, li se năclăieşte cămaşa pe spinare de emoţie, li se usucă gura, dar nu-şi pot permite să tragă înaintea şefului; umblă desculţi într-o bucătărie străină să bea o cană cu apă. Au deja şi un nume: îi cheamă Mitică, sînt electricieni de meserie, în clipele lor de intimitate le zic soţiilor Victoriţa, steluţa lor, floricica lor, cu toate astea le înşeală grosolan cu alte steluţe, respectiv floricele. Mda, se scoală mahmuri de lîngă iubitele lor adormite, bîjbîie desculţi, cu gura

uscată, poticnindu-se de mobilă prin întuneric, vor un pahar cu apă, cimentul le frige tălpile. La întoarcere se ciocnesc cu nevasta avocatului, care — cine ştie de ce şi în ce scop? — orbecăie la ora asta prin întuneric; „pardon doniţă” — bombăne ei; chiar atunci prin faţa casei trece o maşină: paharele de cristal din vitrină se ciocnesc cu un clinchet uşor, iar farurile o luminează pe nevasta avocatului şi pe Mitică, acesta clipeşte orbit. Nevasta avocatului poartă un capot străveziu din mătase, Mitică priveşte fascinat formele pline ale femeii. „Nu s-a-ntîmplat nimic” — murmură femeia aruncîndu-se în braţele lui Mitică şi trăgîndu-l la pămînt; „nu aici” — şopteşte Mitică îmbrăţişînd-o pe doamna avocat. Pe masa din bucătărie se întîmplă ceea ce ar fi trebuit să se întîmple deja. Mîinile femeii scurmă faţa de masă cerată, scoate vreo două suspine, îl face pe Mitică „scumpul ei apaş curvar”, îşi trage genunchii în sus; bărbatul îşi simte gura uscîndu-i-se din nou, colonia franţuzească îl îmbată, însă nu-şi pierde capul, se mişcă grijuliu, străduindu-se să intre în ritmul partenerei sale, dozîndu-şi puterile. După aceea se furişează cu sentimentul culpabilităţii înapoi lîngă Maria cea abandonată, aprinde un chibrit, priveşte — scîrbit de sine — impresionat chipul femeii. Maria zîmbeşte în vis, un firicel de salivă i se prelinge din colţul gurii. Balló continuă să-şi depene povestirea, evenimente fragmentate, cazuri senzaţionale, necesitatea şi imprevizibilul strînse laolaltă, atuurile, crîmpeiele şi nuanţele întîmplărilor, figuri incerte, priviri mult prea hulpave pironite asupra roţii norocului,

viaţa ta,

viaţa lui,

viaţa noastră!

Viaţa merge înainte! Aproape că nu mai ai ce-ţi aminti.

— Ne întoarcem? — te întrebă Balló cu jumătate de gură, trăgîndu-te de mînecă într-o seară luminoasă prin faţa circului. Luminile reflectate de băltoace îţi intră în ochi. Clipeşti des.

— Avem ceva mai bun de făcut? — o iei tu din loc. Dă şi el din cap, îşi aruncă ţigara, ţopăie după tine docil.

— Te simţi mai bine? — te întreabă Maria, iar Victoria se-ntoarce şi ea către tine cu o privire maternă, îngrijorată.

— N-are nici pe naiba — se trînteşte Balló pe scaunul lui. Nu-i place cînd lumea îşi vîră nasul în treburile altora

— în cazul de faţă în ale tale. Te apleci spre Maria, o pupi pe obraz, îi simţi mirosul inconfundabil al pudrei; îţi surîde recunoscătoare, îţi mîngîie mîna. Bătrîneţea s-a instalat în ridurile din colţul ochilor, dar Mitică a văzut acest obraz pe vremea cînd era încă tînăr şi avea succes. Ţi-ar plăcea să-i semeni lui Mitică, pe care nu l-ai cunoscut niciodată; ţi-ar plăcea să-i poţi oferi acestei femei cîteva clipe de fericire. E absurd. Chipurile ei — rîzînd, plîngînd — se învîrtesc în jurul tău, ţi se face ruşine de sensibilitatea ta şi te tragi înapoi. Se apleacă îngrijorată spre tine, fără a-ţi lăsa mîna. — S-a întîmplat ceva? — Dai din cap că nu, încerci să zîmbeşti. (Absurdităţi. Mereu doar la suprafaţa evenimentelor, totdeauna pe drum, în trecere, pe punctul de-a sosi...)

— Auzi? — te scutură Balló. Urmează omul-de-fier. Omul-de-fier.

Ameţeşti, o iei pe Maria de după umeri, nu se fereşte, dar nici nu ţi se abandonează ca mai înainte. Chipul trist al omului de fier se clatină pe dinaintea ta şovăind, nu ştie ce să-ţi facă, nu ştii ce să-i faci. Ameţeşti. Greutatea stă neclintită deasupra atletului, atotputernică, tot mai mare, mereu învinsă. Îi spui Mariei cu o voce pierită:

Unde, ah! unde e locul — îl port în inimă —
unde încă nici vorba să poată, unde încă se desprindeau
unul de altul ca animalele care se-ncalecă
nu pe deplin împerecheate;
unde greutăţile trag încă greu;
unde se clatină încă
pe vergele zadarnic rotite
farfuriile... *

— În lagăr — Balló are azi cîte o întîmplare pentru toate ocaziile —, ştiţi...

— Ştim — te pufneşte rîsul. Era un atlet. Un negru? sau doi? Eventual, unul era mexican, ca tot omul îşi încercase şi el norocul în Statele Unite şi, spre ghinionul lui, primise cetăţenia tocmai la timp spre a fi încorporat şi îmbarcat cu destinaţia Europa, să lupte pentru pacea lumii,

* Fragment din *A cincea elegie duineză* de Rilke, în româneşte de Virgil Nemoianu şi Ştefan Augustin Doinaş. (N. trad.)

deşi el habar n-avusese că lumea-i aşa de mare şi că trebuie să mai şi lupţi pentru pacea ei. Sau or fi fost amîndoi portoricani? Doi cîini metişi, nene Feri? Şi-aşa n-a auzit încă nimeni de atleţi portoricani.

— De unde să ştim cine ce-a auzit? — rîde Balló, i se cutremură trupul mătăhălos, se congestionează la faţă suspect de tare. *Toate-s repetabile, îţi dai seama că toate-s substituibile şi permutabile.* Şi el şi istorisirile depănate. Şi femeile, şi Victoria cea înlăcrimată şi Maria, care visează cu capul pe umărul tău. (Te gîndeşti la un roman pe care l-ai citit în manuscris nu cu mult timp în urmă. Mda. *Insula mincinoşilor...)*

Balló te apucă de braţ. — Ia ascultă, nepoate. Cu tine vorbesc. Că ce ştiu eu, tu, ca mai tînăr, n-ai de unde şti. Sau chiar de-ai şti, spusele tale n-ar face decît să le confirme pe-ale mele. Toată viaţa am pus mare preţ pe cunoaştere, însă nicicînd n-am aşezat-o mai presus de experienţă. Aşa că nu te mai da mare cu mine! — Aşa era şi Mitică — jubilează Victoria. Într-o zi a venit pe nepusă masă de pe teren şi m-a prins cu studentul din vecini dormind lîngă mine. L-a snopit în bătaie, l-a dat afară în şuturi, pe urmă m-a cotonogit şi pe mine, după care a început să bocească, i-am luat capul în poală şi tot eu i-am şi alinat oful cu sîngele şiroindu-mi din nas, dar cîinile n-a mărturisit nici atunci că mă-nşela cu Maria. — Mai lăsaţi-mă cu Mitică al vostru — dă Balló din mînă. — Dar era *la fel* ca matale, degeaba te bosumfli — pufneşte Maria în rîs. — Da, da, — se lipeşte Victoria mai strîns de Balló — la fel de îndrăzneţ, de deschis, de sincer şi, de ce să nu recunoaştem?, de bosumflat. — Dacă te prindeam eu cu mucosul ăla de vecin, apăi vă strîngeam de gît pe amîndoi — izbucneşte Balló pe neaşteptate. — Ţţţ — îl persiflezi, apoi îţi pui împăciuitor mîna pe braţul lui. Mai bine zi-ne cîte ceva despre omul tău de fier, neică, să-ţi ascultăm — hlizindu-ne cu aceeaşi atenţie ca şi adineauri — noul serial.

— Mda — îşi şterge Balló broboanele de sudoare de pe frunte. Mda, omul meu de fier. Halterofilul secolului. Ridicînd butucii de-o sută de chile. Voia să participe la olimpiada de la Londra. M-am exprimat greşit: voia să participe *la olimpiadă,* că pe-atunci n-aveam de unde naiba şti că olimpiada urma să aibă loc tocmai la Londra. Şi nu era

portorican sau mexican şi nici măcar mulatru sau negru. Era, ca şi mine, ungur, în civilie fusese ţăpinar în Harghita, un om al muncii. Însă el ţinea să cîştige şi tocmai prin asta se deosebea de noi, restul, care nu voiam decît să ne eliberăm, să ne putem întoarce acasă, să scăpăm odată de santinelele care ne păzeau, dar totodată ne-ar fi dat şi drumul, ca să se poată întoarce şi ei în America. Dar el ţinea să cîştige; de-aia tot ridica butucii; ţinea să cîştige ca să aibă, în sfîrşit, o bucurie după atîtea chinuri şi umilinţe; după atîtea înfrîngeri şi înjosiri să cîştige într-o întrecere sportivă (într-un concurs) nobil(ă), demn(ă) numai de oameni, să urce pe treapta cea mai naltă a podiumului, să privească drapelul înălţat pe cel mai înalt catarg şi să asculte imnul. Ridica butucii fiindcă ţinea la victorie. Pînă atunci viaţa îi fusese haos şi iar haos, beznă şi iar beznă. Dorea să cîştige ca să crească în proprii-i ochi, pentru ca lumea să-şi recapete dimensiunile *reale.*

— Nu pricep — reflectează Victoria —, voia să participe la olimpiadă ca om de fier? — Ca halterofil — o linişteşti tu. — Şi ce s-a întîmplat cu el? — Nu contează — dă Balló din mînă albindu-se la faţă. (Chiar dacă nu eşti sigur dacă ai dreptul să sari din istorie, să sari peste timp, îţi poţi permite să dai în vileag că peste ani — lucrînd la întîmplarea de faţă, ale cărei frînturi te împungeau ca nişte schije —, retrăind-o, îl revedeai şezînd lîngă o femeie pe nume Victoria — nu contează că bărbatu-su îi zicea Victoriţa etc. —, decrepit, îmbătrînit, împăcat cu mersul lucrurilor, cu conştiinţa unui trecut alterat. Zadarnic ştii că asta e doar una din feţele lui — poate că nici nu este cea adevărată! că doar el şi nu altcineva a fost omul de acţiune al trecutului pe care-l tot evocăm, iar azi îl satirizăm şi-l criticăm?! — şi atunci, peste ani, tot astfel ţi-l aminteşti. Zadarnic încerci să te linişteşti: ce le mai rîdea în timpul spectacolului de la circ, nu-i poţi izgoni chipul searbăd, nu reuşeşti să scapi de obsesia palorii sale, a decrepitudinii care-l ajunsese. De aceea nici *nu te simţi capabil* ani în şir *să te apuci de această întîmplare.)*

— Cu trei zile înainte de tragicul său sfîrşit — începe Balló un nou serial —, Klein Isidor mi s-a confesat mie şi lui Veres Pista că în viaţă important e rezultatul final, nu fragmentele! Îl priveşti pe Balló, a depăşit orice închipuire

în ceea ce priveşte incoerenţa; povestirile i se împletesc, se ramifică, se intersectează şi se depărtează; porneşte la drum pe coridoarele unor labirinturi legendare, pentru a ajunge ba în satul copilăriei tale, ba într-un oraş german din vremea războiului (Stuttgart, Stargart?), istorisirile se repetă, se continuă, se explicitează, se completează, se terorizează, se anulează una pe cealaltă; timpul nu există în legendele lui, ci doar credinţa, amăgirea; este vorba doar despre retrageri pline de laşitate şi de ocuparea unor poziţii ferme; Sînt doar dinţi încleştaţi şi dorinţe. Oftezi. Ridici capul. Cupola circului e întunecată, e în pauza dintre două numere, cu forfota ei obişnuită. Oamenii de serviciu cară afară recuzita numărului anterior, aduc altele în locul ei. „Mie sau vouă nu ni se întîmplă nimic important de-adevăratelea — mi-a zis Klein Isidor cu trei zile înaintea sfîrşitului său inevitabil şi, totuşi, tragic. Mai exact, ceea ce mi se întîmplă mie sau vouă, băieţi, oricît ar fi de nedrept, de tragic, de impresionant, tot nu e important de-adevăratelea." Nu l-am înţeles, dar nici nu ne-a lămurit ce voise să zică, ci ne-a vorbit despre dreptate, despre realizarea în viaţa pe pămînt, despre democraţie ca viitor, ca unic cadru demn al lumii viitoare. „Fiindcă altminteri nu merită — ne-a zis el. Homo homini lupus." Imediat după înmormîntarea bătrînului Klein l-am întrebat pe Hutera la cîrciumă ce însemna asta. „Omul îi e lup omului" — ne-a zis Béla fără să stea pe gînduri şi a ciocnit cu noi, apoi, deja beat, şi-a amintit cu lacrimi în ochi de Klein Isidor. Nu zic că m-aş fi luminat după ce pricepusem esenţa maximei, însă asta l-a ridicat pe bătrîn şi mai mult în ochii mei. „Legalitate şi onestitate" — îmi făcea el cu arătătorul lui osos. „Loialitate şi răbdare" — se uita în ochii lui Veres Pista. El, care asculta răbdător părerile tuturor, chiar şi pe ale acelora cu care era limpede că nu putea cădea de acord, ne vorbea acum pe un ton ce nu suporta contrazicere. „Omul — ne-o zicea în faţă — să aibă răbdare, cu răbdare sporită trebuie să-i ascultăm şi pe aceia cu care ne înţelegem, anume pentru a le cunoaşte pe deplin opiniile contrare, incompatibile cu ale noastre." De-aia l-a şi considerat Szikszai palavragiu. „A fost simpatizantul mişcării şi a sprijinit-o şi cu bani, au ba?" — l-a întrebat Veres tăios. „Hm, cu bani — a lătrat Szikszai. Nu i-a fost greu s-o facă. Bineînţeles că bătrînul

porc sensibilicos nu şi-a asumat şi riscurile ilegalităţii!" „Fii mai respectuos — i-a sărit ţandăra lui Veres. Mi-a fost prieten de nădejde." „Se vede — i-a trîntit-o Szikszai. Şi te mai miri că tovarăşii n-au încredere în tine?" „Nu te mai minuna atîta — s-a stropşit Veres, de nepotolit în seara aceea —, că şi tu te-ai dat cu mişcarea doar de cînd e la putere, cîtă vreme bătrînul ăsta evreu..." „A sprijinit mişcarea — urla deja Szikszai din toţi rărunchii şi dădea cu pumnu-n masă —, din banii luaţi cu japca la cîrciuma lui sătească! Avea o sursă sigură, din care cîţiva bănuţi susţineau şi mişcarea." „Nălucirile tale murdare — a urlat şi Veres —, mînjesc totul. Mai bine nu te cunoşteam." „Cînd era nevoie de fapte — a ţinut-o Szikszai pe-a lui, şi el greu de domolit —, s-a topit." „De ce? — s-a înăsprit şi vocea lui Veres —, trebuia s-aştepte să fie ridicat şi dus la Auschwitz?" „Nu despre asta-i vorba" — s-a calmat Szikszai brusc, la care Veres i-a arătat cu degetul dus la tîmplă că-i nebun, i-a întors spatele şi a părăsit biroul în grabă. În urma uşii trîntite a căzut tencuiala, l-am mai auzit apăsînd în curte pe pedala motocicletei, care a luat-o din loc ca vijelia. „Ce-i cu Pista?" — m-a întrebat Szikszai uluit, dar eu n-am zis nimic. Ani în şir nu mi-am putut explica de ce m-am simţit vizat fără echivoc de întrebarea pusă nouă de bătrîn pe patul lui de moarte: „Vreţi să lăsaţi urmaşilor voştri o lume coerentă, scumpii mei băieţi? Dacă da, nu uitaţi ce v-am zis eu, bătrînul jidov! Poate că ştiţi, poate că nu, au vrut să mă reducă la tăcere, însă eu, invocînd vorbele poetului, *îmi fac cunoscută jalba!"* Klein Isidor zăcea în pat... Ba nu, nu *aşa* a fost. Cuvintele astea nu le putea rosti Klein Isidor, fiindcă atunci deja plîngea. Nu-l înţelegeam mai deloc, hohotele de plîns zguduiau trupul costeliv al bătrînului. Cămaşa de noapte de un alb imaculat contrasta cu paloarea feţei sale. Mai devreme trebuie să fi trecut Hutera pe la el, îl bărbierise, pe faţă i se distingeau clar iritaţiile de la ras şi reţeaua de vinişoare vineţii ce-i brăzda obrazul. Iar în ochii lui mari, căprui, se insinua deja musafirul nepoftit, dar să nu vorbim acum despre asta. Să vorbim despre altceva. Veres şi cu mine stăteam crispaţi lîngă capul lui, bătrînul insistase să nu-i dispreţuim modestul cămin, ne ştia de cînd eram copil de-o şchioapă, mai bine ca la el n-aveam unde ne simţi. Ne vorbea ca

propriilor săi copii, nu ca unora de sînge, ci, cu atît mai drăguţ din partea lui, ca unor fii buni. „Să nu fiţi subjugaţi de violenţă cît timp veţi trăi pe lumea asta mîrşavă” — s-a ridicat el din aşternut.” N-o fi zis chiar aşa, în orice caz cam aşa ceva. „Nu fiţi brutali, scumpii mei băieţi. Nu vă bizuiţi pe puterea voastră.” *Cam* aşa ne-o fi zis. Asta era esenţialul. Iar eu l-am înţeles şi l-am luat în serios: Pista l-a înţeles şi el, îi şiroiau şi lui lacrimile pe obraji, dar nu se clintea, nu şi le ştergea, să-i fi fost ruşine? Vorbele bătrînului — deşi înecate în hohote de plîns şi abia inteligibile — ascundeau un crez asemănător celui al prietenului meu din lagăr, care se antrena pentru olimpiadă. „Azi iar am ridicat butuci o oră întreagă” — se mîndrea el după un antrenament trudnic, încordîndu-şi bicepşii. Bietul om voia să ajungă campion olimpic, să învingă, în loc de cinci se scula la patru dimineaţa şi se apuca să taie butucii uriaşi de se spetea săltîndu-i sub privirile amuzate ale paznicilor americani. „Asta-i preţul medaliei de aur — gîfîia ei —, al titlului de champion” — silabisea el arătîndu-se pe sine, în timp ce santinelele de culoare îi pipăiau muşchii umflaţi cu admiraţia şi respectul cuvenit.

Priveşti arena, omul-de-fier poartă pe umeri o scară. E congestionat. Oare de căldură sau de efort? În vîrful scării un acrobat stă în mîini. Pe tălpile acrobatului, în vîrful acestei piramide vii se află o fetişcană subţirică, blonda, tunsă scurt, e gata de săritură în bikiniul ei alb ce-o face să pară goala. În sală se face linişte, se aude doar toba cea mare, publicul îşi ţine răsuflarea. Ai senzaţia (cît se poate de nejustificată) că cineva din sală va izbucni în plîns şi întreaga sală îl va imita. Şi, mă rog, de ce nu? La urma urmei, timp şi motive ar fi berechet. În ultimă instanţă, asta ar aduce circului faimă în întreaga lume, pe bună dreptate s-ar duce vestea marilor plînsete în comun. Afară iar se porneşte ploaia, răpăie monoton pe cupola circului. Închizi ochii îngrozit; nu te mai interesează nimic, ţi-ar plăcea s-o poţi şterge.

— Cînd eram mică — te strînge Maria de mînă —, la salturile astea periculoase se punea o plasă, pentru ca cel ce se nimerea să cadă să pice pe saltea, să nu-şi rupă gîtul. — Şi dacă plasa se întîmplă să aibă găuri? — zîmbeşte Victoria. Deschizi ochii. — Atunci greşeala îi era mor-

tală, ca şi cînd n-ar fi avut plasă. Mîna Mariei transpiră în mîna ta, o fi şi ea nervoasă, respiră sacadat. Priveşti în sus. Fata în costum alb zboară prin aer, întîlnindu-se într-un punct oarecare din văzduh cu partenerul ei bărbos. Urmează un sărut. — Lungindu-se în pat cu consimţămîntul nostru, aţintindu-şi ochii lui negri, imobili, asupra tavanului, asupra fisurilor mincinoase din tavan şi a hieroglifelor desenate de ele, care aveau un sens doar pentru el, Klein Isidor ne-a povestit o mulţime de întîmplări din viaţa lui agitată, irosită în van, care înregistrase în frămîntarea ei, asemeni unui seismograf, transformările din epocă, din zonă, din regiune. Au apărut lîngă pat şi sumanele negre, cu hangere sclipitoare şi cu pistoalele încă fumegînd, îl prigoneau pe Klein Isidor de decenii. Ne-au îmbrîncit de lîngă pat, însă pînă s-apuce să dea în bătrînul cel sfrijit, îngrozit, au şi dispărut. Klein zîmbea. S-or fi pierdut în labirintul cuvintelor? — am cugetat. Le trecuse vremea? Aerul odăii era deja otrăvit de fumul dulceag al crematoriilor, o voce de femeie vestea avantajele abajurului confecţionat din pielea de om, fiindcă pe nimic nu se poate picta mai bine decît pe pielea de om! „Fiindcă ce-i viaţa? — medita Klein Isidor trimiţînd sumanele negre în uitare şi transformînd crematoriile în muzee. Atunci, în Ucraina, în ghetoul din Galiţia, nu-mi trecea prin minte c-ar putea fi şi mai rău de-atîta, mă ghemuiam în patul meu şi mă rugam lui Iehova să se îndure de mine, că-s copil sărman, că nu vreau să fiu schingiuit, nu ştiam bine rugăciunea, înşiram literele alfabetului, o să-mi priceapă ruga şi-aşa atotştiutorul şi atotvăzătorul, îmi ziceam. Staţiile de oprire ale pribegiei noastre au fost Lemberg, Praga, Kecskemét şi Secuimea. Într-o zi, pe la asfinţitul soarelui, tata m-a dus în cimitirul evreiesc din Praga, mă ţinea de mînă, ne poticneam pe după morminte, însă de faptul că moartea are nume de oraş german nu mi-am dat seama nici în piaţa florentină din Kecskemét, nici pe uliţele viscolite din Lemberg, ci în coliba unui cărbunar din Harghita. Am trăit multă vreme printre cărbunari; ştiam ce va să urmeze după dictatul de la Viena, aşa că în patruzeci şi trei mă topisem teja, urcasem sus în munţii Harghitei, m-oi descurca acolo, mi-am zis eu prosteşte, şi-aşa n-o să dureze mult. A ţinut însă mai mult

decît mă aşteptasem. Am dus-o printre oameni simpli, cu o viaţă curată, n-am avut la mine, în exilul meu voluntar, decît două cărţi; versurile lui Hölderlin şi Biblia; şi de multe ori murmuram înainte de culcare poezia de care m-am pătruns ca de însăşi viaţa mea, de răsăritul soarelui, de serile de rugăciuni ale copilăriei, de spovedanii, că, de, la Kecskemét ne creştinaserăm (tata ţinea de ramura neoloagă) iar eu făceam gimnaziul catolic la Miercurea-Ciuc. «De-aceea în jur rătăcesc şi pesemne alături de umbre / Silit să trăiesc, mi se par fără rost cîte-n lume sînt toate.»* Pînă la urmă am supravieţuit evenimentelor şi a sosit şi ziua cînd mi-am putut spăla cu sufletul împăcat funinginea de pe faţă. Veniseră vremurile noi...” — Amin, îşi face cruce Maria. — Cînd m-am gîndit întîia oară că Victoria, la urma urmei, ar putea renunţa la Mitică, viaţa mi-a apărut mai în roz şi mai interesantă, în îndrăzneala mea, deşi Mitică nu mă încuraja deloc... — Nu m-ar fi lăsat el pe mine niciodată, dragă! — declară Victoria convinsă. — Nu se ştie. Dacă vroiam eu... — Nu m-ar fi lăsat niciodată. Aşa să ştii, draga mea, chiar dacă asta o s’ te supere. — Ia nu te mai lăuda atîta că i-ai fost nevastă. — Eu? — se arată Victoria pe sine cu oarecare patos. Eu sînt cea care se laudă? Şi tu, draga mea? Tu, care ai fost o curviştină ordinară, vai de capul tău, curvă la stăpîni, da’ pentru douăşcinci de lei te lăsai pipăită şi de avocaţi bătrîni, impotenţi şi băloşi. Tu vorbeşti, care te-ai culcat şi cu perversa aia de stăpîn’ta, de te-a mîngîiat cu mîini pătimaşe, măcar că asta e împotriva firii, ca să nu zic că-i blasfemie. — Iar tu, drăguţo?— îşi dă Maria capul pe spate izbucnind în rîs. — N-a fost în casa aia bărbat să nu te încalece. Te-ar fi lăsat Mitică cînd aş fi avut eu chef, dar eu — bagă de seamă! eu am fost cea care n-am vrut. Doar aşa l-am legat cu mult, cu mult mai strîns de mine, se ţinea după mine cu limba scoasă, pe cînd tu te tăvăleai cu băiatul vecinilor, cu poştaşul sau cu ăla de la gaze, ba într-o vreme te postaseşi la „Carul cu bere” în faţă, să pescuieşti provinciali chercheliţi, pe care să-i storci de bani pentru treaba aia şi-aşa făcută ca vai de ea la halul lor de beţie, cu cape-

* Versuri din *Tînguirile lui Menon după Diotima* de Hölderlin, în româneşte de Virgil Nemoianu şi Ştefan Angustin Doinaş. (N. trad.)

tele tulburi! — Ţi-e ciudă! — păleşte Victoria. — Da'n ultimul hal. Doar tu eşti în stare de aşa ceva, tu, ultima... Lumea întoarce iarăşi capul, noroc că iar e pauză, zilierii cară în arenă podiumuri uriaşe, cu o destinaţie imprevizibilă. Balló astupă cu palma gura Victoriei, care plînge cu sughiţuri, şi consideră că ar fi bine să intervină şi prin viu grai, pentru ca situaţia să nu se învenineze peste măsură şi, în final, să degenereze în violenţă. — Păstraţi-vă cumpătul, scumpele mele doamne, pentru Dumnezeu. Tu o iei din nou în braţe pe Maria, o mîngîi pe umăr. — N-o luaţi în seamă, scumpă doamnă — îi şopteşti —, e limpede că vă poartă pică. Însă ea n-aude ce-i spui, se roşeşte tot mai tare, ca în urma unui afront, respiră sacadat, tremură toată, frumuseţea de odinioară îi transpare în chip misterios, zulufii neruşinat de roşii îi mijesc iarăşi pe sub baticul maro.

În arenă (căci între timp te-ai căznit s-o priveşti ca hipnotizat) se semeţeşte un bărbat înalt, mustăcios, cu tenul măsliniu. Pantalonii şi cămaşa neagră i-s mulate pe trup. Pe umeri are un caftan negru cu tivul roşu. Un adevărat june prim. În jurul lui se foieşte o fetişcană blondă. — Înghiţitorii de săbii! — şopteşte Maria ghemuindu-ţi-se la piept. — E bărbat bine — se bagă Victoria, care e încă palidă. — Aşa era şi Mitică? — o întrebi un pic cam ironic, răspunsul însă nu mai vine, de data asta interminabila suită de comparaţii lipseşte. La rîndu-i, orchestra păstrează o tăcere plină de mister. — Spuneţi-mi şi mie, cum înghite sabia? — întreabă Victoria, care şi-a mai revenit. Ochii îi lucesc din nou, i se îmbujorează şi obrajii. — Şi eu m-am întrebat, încă din copilărie, dacă o-nghite de-adevăratelea sau totul e doar un praf în ochi? — visează Maria. — Că tu ai înghiţit ba una, ba alta, scumpi — o înţeapă Victoria chicotind. — Dar scumpă doamnă — redevine Balló mohorît. Cum puteţi vorbi aşa, ca o nevastă ce-aţi fost. Doar a fost totuşi iubita soţului dumneavoastră. Păstraţi-vă demnitatea! — Ce să zic! — o pufneşte rîsul pe Maria, care îţi apucă mîna strîns. Ea şi demnitatea!

Balló dă din mînă a lehamite, nu mai zice nimic. Priviţi arena cu sufletul la gură. Înghiţitorul de săbii îşi ia inima în dinţi, îşi face cruce (de la stînga la dreapta) şi înalţă sabia. Are lama lungă, dreaptă, garda e în formă de cruce. Lama sclipeşte multiplicîndu-se în lumină. Duce mîna la

ochi, orchestra interpretează un marş săltăreţ dintr-o operetă, blonduţa se înclină cu un gest teatral şi-l arată pe bărbatul care îşi lasă capul pe spate şi cască gura. — Dar dacă moare? — Nu vă pierdeţi cumpătul, doamnă! Aici nu moare nimeni. — Dar dacă totuşi? — o ironizează Maria pe Victoria fără înconjur —, oricum nu noi o să-l îngropăm ca pe bietul Mitică, ci sindicatul. Victoria dă din mînă fără un cuvînt, vă uitaţi din nou în arenă. Iar ţi-ai acoperit ochii, asemeni fetei care-l asistă pe înghiţitor, sau ai întoarce capul, doar ruşinea că femeile cuprinse de emoţie ţi-ar sesiza teama te împiedică s-o faci. Sala îşi ţine respiraţia, o vioară se jeluieşte de-a dreptul enervant, în timp ce bărbatul îşi înfige hotărît sabia în gîtlej. Lama cea subţire şi sclipitoare dispare înghiţită de gîtlejul avid, apoi amorezul face cîţiva paşi împleticiţi şi cade în nas. Sîngele îi şiroieşte din gură. Împroaşcă podiumurile misterioase, arena, bluza cea albă ca zăpada purtată de fată. — V-am spus eu, nu!? — ţipă Victoria, publicului i se taie răsuflarea, femeile leşină, puştimea huiduie. Orchestra se-apucă să improvizeze zgomotos, contrabasul acompaniază înfundat bateria şi pachetul de suflători. — V-am spus eu c-o să se lase c-o tragedie — îşi frînge mîinile Victoria. Îţi cobori privirea spre arenă. Junele prim stă zvelt, tînăr, triumfător, pe podium. Blonduţa zîmbeşte descătuşată, în bluza-i albă, orbitoare, fără vreo urmă de sînge. Peste sală se lasă o tăcere perplexă, se pun în mişcare viorile, improvizează ceva trist, nimănui nu îi arde însă de rîs.

— Ce-a fost asta? — sîsîie Victoria mîhnită. Pare abătută că nu s-a împlinit moartea prezisă de ea. Explicaţi-mi şi mie, isteţilor. — Iluzie optică. — Ha? — cască Victoria gura, ca la dentist. Nu pricep! De care iluzie? — Optică — pufneşti tu în rîs. — Altfel spus, isterie colectivă — dă Balló din mînă, sătul de toate, gata s-o ia razna din nou. — Sugestionarea maselor — o lămureşti şi tu. — Sabia nici nu i-a trecut prin gură — silabiseşte Balló —, a ţinut-o în mînă, însă noi, sugestionaţi şi hipnotizaţi, am avut senzaţia c-a înghiţit-o şi că pe gură i-ar fi ţîşnit un şuvoi de sînge. Pricepeţi cum vine? Înghiţitorul de săbii face cîţiva paşi la braţ cu blonda care surîde fericită, în lumină strălucitoare a reflectoarelor dinţii albi îi par o reclamă pentru vreo pastă de dinţi. Pare mulţumit de sine. Iar a învins»

Directorul, care între timp şi-a recăpătat calmul, explică la microfon din loja orchestrei esenţa trucului. Întorci capul spre el. Se pare că n-are curajul să vorbească în arenă, de teama unei noi farse cu păcătosul ăla de microfon. Balló zîmbeşte şi el. Înghiţitorul cu faţă de amorez ilustrează spusele directorului înălţînd lama şi înfigîndu-şi-o în gît iar şi iar. Lama cea suplă sclipeşte iar şi iar, publicului — docilă turmă de oi, pîn' la urmă tot vom plînge în cor! — i se taie răsuflarea iar şi iar. Femeile duc mîinile la ochi ţipînd îngrozite, cîţiva adolescenţi capabili de orice năzbîtie fluieră cu degetele vîrîte în gură. Totul este cît se poate de simplu şi repetabil, nici blonduţa — sora? fiica? amanta amorezului? — nu-şi mai acoperă ochii teatral, priveşte sfidător mulţimea dezumflată.

— Să tot fi fost într-o frumoasă dimineaţă de iunie — începe Balló complet rupt de realitate. Înainte plouase, stropii de apă încă luceau pe frunzişul copacilor, pe tufe şi pe iarbă. Mergeam la birou, voiam să-mi aprind o ţigară, una e oricînd binevenită. Atunci am avut parte de prima surpriză. N-aveam la mine tabachera. Am intrat în bufet să-mi iau un pachet de Naţionale. La cîteva mese se servea deja bere, spiritele se încinseseră. N-am văzut cine erau, deoarece soarele mă bătea în ochi, m-am auzit însă strigat pe nume. Cînd ochii mi s-au mai obişnuit cu penumbra, l-am recunoscut pe bătrînul Pelle István. Tot la masa lui, înconjurat de cîteva sticle de bere pline, destupate, şedea şi amicul meu pe care nu-l mai întîlnisem de mult, Hutera Béla, pe atunci deja coaforul în vogă al orăşelului din apropiere. „Cu ce ocazie pe la noi maestre?" — l-am măsurat pe Béla. „În trecere" — mi-a răspuns el evaziv, întinzîndu-mi tabachera lui de argint ca să mă servesc cu o ţigară americană, cu filtru super long. „Mersi — i-am spus, preferind să iau şi să-mi aprind o ţigară din pachetul mototolit de Naţionale, care zăcea sub nasul lui Pelle István. Am stricat două chibrituri, că era curent. — Rămîn la astea ale mele, cu care m-am obişnuit". „Şi eu" — a sărit bătrînul fericit; era fericit că avea prilejul să fie de acord cu mine, şeful lui, de-acum — s-o fi liniştit în sinea lui — n-o să-l mai trag la răspundere, n-o să-l întreb de ce naiba arde gazul de pomană în crîşmă în loc să fie la treaba lui, la grajduri. Se înşela amarnic în această privinţă, dar nu des-

pre asta-i vorba acum. „Treaba voastră, amice — a rîs Hutera, lăsînd să i se vadă dinţii îmbrăcaţi în aur. — Află tu — ne băgă filtrul sub nas, descriind cu mîna un cerc ce spunea totul despre părerea lui cu privire la satul nostru, o cu totul altă părere —, că ăsta face toţi banii, ba aş zice că banii nici nu-i pot exprima just valoarea. Ăsta, dragă amice, filtrează nicotină, împiedicîndu-o să ajungă în plămîni. Pricepi cu vine chestia? — Apoi a luat un muc şi i-a desfăcut filtrul. Masa aceea albă ca vata se îngălbenise. — Ei, iată, gălbeaza asta e nicotina!" — a zis el satisfăcut privind în juru-i, să vadă ce efect au vorbele lui. „Ptiu, drace! — s-a crucit bătrînul. Şi toată asta ajunge la plămîni?" „Ăhă — l-a dăscălit Béla şi tonul lui didactic îi venea foarte bine. — Iar apoi provoacă intoxicaţia cu nicotină, însă poate declanşa şi cancerul, un cancer pulmonar." „Cancer?" — a încremenit bătrînul, abia atunci am realizat că mai şi exagera, dîndu-i apă la moară lui Hutera, care înghiţise hapul şi conferenţiase pe tema riscurilor la care se supun fumătorii, în timp ce — dè, fiecare cu-ale lui — în mînă îi fumega bine mersi Philipp Morris-ul său sau Filip Moriţul, cum îi zicea bătrînul în batjocură. Pe masă se adunau sticlele, eram la a treia sticlă de bere, cînd, clipind viclean din ochi, bătrînul începu: „Azi-noapte am visat urît..." N-a mai continuat însă nici la îndemnurile lui Béla: „no hai, zî, nea Estván!" — sîngele i-a pierit din obraji şi cu chiu cu vai izbuti să îngaime: „măi copii, l-am visat pe Veres Pista, mi-a apărut şi mi-a spus vrute şi nevrute despre situaţia noastră şi despre..." Mă privi de parcă abia în clipa aceea m-ar fi zărit, ochii i se bulbucară de parcă abia atunci şi-ar fi dat seama că eu, preşedintele de atunci, şedeam la masa lui şi-i ascultam istorisirea, flecăreala şi, cu toate ca era devreme dimineaţă, nu-i ceream socoteală că era acolo şi nu la locul lui de muncă, la grajduri, printre animale. Şi nu numai că nu-i ceream socoteală, ci îl şi priveam îngăduitor, ba chiar îl îndemnam zîmbind să-şi depene istorisirea, ascultîndu-i fără o vorbă aiurelile şi tembelismele debitate, în care un mort îl vizita în vis — şi acesta, întîmplător, era chiar precursorul meu —, ascultîndu-l împăcat, sorbindu-i berea, fiindcă mai devreme plătise opt sticle fîlfîind un douşcinci nou-nouţ şi aruncîndu-şi vorba lui de

duh: ehe, cît bănet are ţăranu' pînă ce nu-i bea! Îţi spun, toate astea trebuie să-i fi trecut prin minte într-o străfulgerare, ceva nu era în ordine cu întîmplarea aia, fiindcă şi-a înghiţit vorbele cuprins de tulburare, şi-a băut berea şi ne-a întrebat dacă nu vrem şi o ţîră de palincă-n bere, că el musai să-şi amestece berea cu ceva.

„Nu beau palincă dimineaţa" — s-a împotrivit Hutera, iar eu, luîndu-mă după el, m-am străduit să privesc în ochii tulburi ai bătrînului, zicînd: „Continuă, nea Estván, zî pînă la capăt, dacă tot ai început! Ştiu bine că pe Veres Pista l-aţi îndrăgit tare mult după moartea lui, dar eu n-am de gînd să crăp ca să mă îndrăgiţi şi pe mine, n-o să dau ortul popii; asta ţi-o spun de la obraz, o să fiu chiar mai hain decît pînă acum, crede-mă, scumpul meu nea Estván şi, spre a ţi-o dovedi prin fapte, ia aminte: să nu crezi că, dacă mi-ai plătit nişte amărîte de sticle de bere Azuga, o să-ţi trec cu vederea că-ţi iroseşti timpul de lucru la cîrciumă şi că trăncăneşti ca o babă habotnică despre bazaconiile pe care le visezi. Hai, zi ce-ai de zis, iar, dacă nu vrei, ţine-ţi gura, atîta pagubă, însă, dacă nu spui nimic, termină-ţi berea şi întinde-o acolo unde ar trebui să fii. Iar v-aţi luat-o în cap de la o vreme, n-aud altceva decît ba gospodăria aşa, ba pe dincolo, de parcă nu de mata, de voi toţi, ar depinde halul în care se află prăpădenia asta de gospodărie?!" Ştiam că duritatea o să aibă rezultate. Bătrînului îi scăpărară ochii, trînti sticla pe masă, răcni îngălbenindu-se la faţă: „O s'tă de palincă!" Cîrciumarul îl servi deîndată, bătrînul duse paharul la gură cu mîini tremurătoare, am înţeles că visase totuşi ceva. „No, vezi tu, Béla — era prima oară cînd îl tutuia pe Hutera, care tăcea şiret —, uite ce om hain ne-or adus pe cap. Un jăndar. Ei, dar n-o sa mai ţină asta mult aşa, ascultă-mă pe mine". „Adică nimeni" — m-a pufnit pe mine rîsul. „Dacă nu te dau jos, o să-ţi dau eu la cap, mă..." s-a sculat el de la masă, însă Hutera l-a împins la loc. „Eşti într-o ureche — chicoti el —, păi Feri e mult mai voinic ca mata." „Cîinele care latră nu muşcă" — m-am distrat eu în continuare. „Bine, bine — dădu Hutera din mînă —, discutaţi voi altă dată chestiunile astea. Pe mine mă interesează mai degrabă ce ţi-o fi zis matale Veres Pista, nea Estván?" Repetînd apăsat „mata" vroise parcă să sugereze că s-au dus vremurile cînd ţinea

la prietenia lui Pelle István şi a ţăranilor de teapa acestuia, cînd îi trecea pragul oricine din Tabăra, inclusiv bătrînul Pelle István. Poate că vroise să sugereze şi faptul că nu uitase prima lui zi în sat, din ordinul lui Szikszai, tocmai bătrînul fusese cel care adusese cu alţi cîţiva ortaci porcul la bărbierit, spre a-l umili şi a-l face de rîs în faţa lumii întregi.

„La urma urmei, de ce să nu vă zic, băieţi?" — s-a sensibilizat bătrînul dintr-o dată; „băieţi" m-a dumirit pe loc şi pe mine. Pelle *chiar* visase ceva cu Veres (cine ştie: va fi luat o cină copioasă; de cînd intraseră în colectivă toţi se văicăreau că nu au ba una, ba alta, dar bagă în ei de crapă, înfulecă în draci). Visul îl va fi impresionat aşa de tare că simţise nevoia să cupleze nişte palincă înainte de a porni în căutarea unui suflet înţelegător, căruia să-i destăinuiască ce le urase Veres Pista de pe lumea cealaltă oamenilor din Tabăra, că era limpede că, în rătăcirea lui, satul îşi aştepta cu hotărîre Călăuzirea.

„Cît de hain ai fi, Ferenc, nepoate, de cînd te văzuşi la putere, tot secui de-al nostru rămîi, rămîi de-al nostru, doar ne eşti conducător! — m-a pironit bătrînul cu ochii lui negri. Iar tu, frizer isteţ ce eşti, oricum ai fi, tot de-al nostru rămîi, de-ai fi şi de o sută de ori coafor de dame sau preşedinte de sindicat (c-aud că-i vorba să-l aleagă, fiind «ăl mai cinstit» meşteşugar — îmi face el cu ochiul), că eu n-oi uita cum dîrdîiai în faţa lui Szikszai în cincizeci, cînd ţi-am adus porcul să-l razi, să-ţi arăţi meşteşugul. N-oi uita cum i-ai clăbucit rîtul şi-ţi ascuţeai briciul — îţi tremura mîna de ziceam că acu' te tai —, cînd a apărut don' profesor de a pus capăt comediei. «Nu numai bărbierii fascişti ar rade un porc cherchelit, îmbătat cu palincă, ci oricine ar fi silit s-o facă» — a încheiat Vlad Rădescu uitîndu-se la Szikszai cel roşu ca racul, iar căutătura lui era plină de tîlc, spunea ceea ce n-ar fi putut spune nici cu vorba. Iar Béla — mă privi bătrînul lung —, ţii minte, Ferenc, băiete, se chircise în colţ, parcă nu despre el era vorba şi tăcea chitic, nici vorbă să se dezmeticească."

„Toate au un sfîrşit — m-a pufnit pe mine rîsul —, ne spui sau nu ne spui ce ţi-a zis Veres în vis?"

„Păi eu despre ce vorbeam? — s-a burzuluit bătrînul şi şi-a turnat din nou, iar gulerul de la berea cea proaspătă

i s-a revărsat din pahar. Hutera şi-a ferit mîneca ostentativ, pînă atunci stătuse pe gînduri, cu coatele pe masă. — Apăi cui să povestesc dacă nu vouă, măi copii?”

— Uneori l-apucă pe om dorul de ducă — cugetă Maria, uitîndu-se la iluzionistul care scoate din joben porumbel după porumbel, dar cine ştie unde o poartă gîndul, prin vreun luminiş, în bătaia soarelui la zenit, alături de Mitică, iar pişicherul de electrician fredonează „Du-mă acasă, măi tramvai”, aerul e încins, sosesc şi tramvaiele, aceste fabrici mobile de un galben spălăcit, care apar şi în cîntec, apoi, brusc (sosesc acasă) duc acasă pe toată lumea, nu rămîne nimeni haihui, iată-l şi pe Sfîntul Niculae şi pe toţi priculicii; sătenii se vor prinde-n horă în jurul fîntînilor, îngerul îşi flutură aripile deasupra grădinii, iar noaptea vîrcolaci cît biserica trec în zbor peste ogrăzi, pe lîngă gospodăriile dărăpănate. — Acasă? — Da — suspină Maria. În sat, unde n-am mai fost de la moartea mamei. După război am venit în capitală să lucrăm ca fete-n casă (trebuia să trăim din ceva), iar la mine-n sat se zvonise c-aş fi murit, după zece ore de mers pe tren am rămas surprinsă de transformări. N-am mai găsit nici cişmeaua de lîngă gară, pe a cărei margine şezusem de-atîtea ori în copilărie, privind vrăjită trenurile cu cuşete luminate. Pe banchetele tapisate cu catifea roşie femei şi bărbaţi şedeau faţă-n faţă, dormeau, beau, fumau, jucau cărţi, citeau, zadarnic îmi păreau că-s doar la doi paşi de mine, ştiam că ei trăiesc într-o altă lume, în care nu puteam pătrunde noi (şoarecii cenuşii de cîmp). Cişmeaua nu mai era acolo, am vrut să mă-ntorc, însă Mitică a rîs de mine. „Ai căpiat, copilo — m-a strîns la piept —, hai să căutăm mormîntul maică-ti şi al bunică-ti la cimitir”, iar eu nu i-am mai zis nimic de cişmea, că n-aveam încredere în el, mi-era c-o să rîdă de mine. Nu i-am zis nimic nici despre trenuri; am dat din mînă şi m-am tras la o parte, mă irita barba nerasă şi duhnea a vin (cît am moţăit în tren, trăsese la măsea cu doi boşorogi guralivi). Mergeam greoi pe drumul de ţară înfundat în pantofii mei cu tocuri-cui, bineînţeles că nu mergeam chiar pe drum, ci o luasem pe-o scurtătură; ziceam că aşa ne-om întîlni cu mai puţini cunoscuţi, dar am luat plasă, că pe-aici o tăiau şi alţii; mă saluta tot mai multă lume: „servus, Mărioară”, o bătrînă chiar m-a pupat şi asta mi-a făcut plăcere, măcar

că gura-i ştirbă lăsa o duhoare acră. „Nu cumva eşti gravidă?” — m-a iscodit Mitică cu privirea; copiii erau visul lui de-o viaţă. „Îmi pare rău, nu-s” — i-am răspuns din mers. „Care va să zică nu m-a uitat lumea” — l-am privit eu pe Mitică, babelor îl dădusem drept bărbatu-mio, iar minciuna, îi citisem pe faţă, i-a plăcut şi lui, îl înveselea „Ai căpiat, măi fată — m-a privit el încă o dată de m-au trecut nişte fiori de gheaţă, mi-am zis c-o să mă lase; pînă şi pe tren, pe cînd mă prefăceam că dorm, schimbase cîte-o privire cu o femeiuşcă cu năframă roşie, poama aia neruşinată se tot holba la el; m-am speriat, ce m-aş face fără el? Aş fi rămas singură pe lume, orfană de tot. Mi s-a părut ciudat şi-n cimitir, că se tot uita spre capela catolică, parcă n-ar mai fi văzut pînă atunci aşa ceva, iar eu tot trăgeam de el, ce, nu mai văzuse în viaţa lui o capelă? „Cimitirul nostru — i-am spus — e dincolo de cel unguresc”, însă el rămăsese tablou, cu gura căscată, de parcă n-ar fi fost într-un cimitir. Citea numele de pe crucile năruite şi de pe pietrele surpate, acoperite de muşchi ori roase de ploi şi vînt, le pronunţa caraghios, de cele mai multe ori nici nu reuşea să le citească, era deznădăjduit. „Ce cumplit trebuie să fie — mă privea el cu ochi înlăcrimaţi de mărturisesc că mi-am pierdut capul, nu-l crezusem aşa de sensibil, cu toate că-i eram ibovnică de cîţiva ani buni — zi şi tu, Mario, nu e cumplit? Oamenii, ungurii, catolicii ăştia-s de mult una cu pămîntul, de mult li s-au amestecat osemintele cu ţărîna, iar numele — cine ştie de ce? — le-a rămas aici, doar numele şi liniştea săpată între anii de viaţă. A trăit atîţia şi atîţia ani, însă cine ne-ar putea spune Mario, cum şi-a trăit viaţa şi ce fel de om a fost, cine ar putea? Spune-mi drept, ne-ar putea spune cineva toate astea?” La care eu m-am pornit să plîng (nu-mi dădeam seama dacă de bucurie că nu l-am pierdut sau de necaz, că şi el e la fel cu ceilalţi), am strîns în braţe o piatră de mormînt acoperită de muşchi, m-am întins pe un mormînt lăsat în paragină. „Căci ce rămîne în urma omului, în urma unui om ca toţi oamenii, Mario?” — s-a întins şi Mitică lîngă mine, îmbrăţişîndu-mă îndurerat. Se însera, soarele coborîse în spatele muntelui, o fîşie purpurie străluci multă vreme peste coroanele copacilor. Simţii pe umăr mîna lui Mitică; avea o mînă foarte uşoară, mă mîngîia gingaş, murmurîndu-mi ceva în

ureche, să nu fiu prostuţă şi altele de-astea, pe urmă, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, s-a sculat în picioare, şi-a scuturat grijuliu pantalonii gri, şi-a privit genunchii, nu cumva să i se fi înverzit de la iarbă. „Să mergem! — mi-a zis. Să mergem să-ţi vedem şi neamurile, Mario”, şi porni pe cărare înainte, silueta îi părea uriaşă printre pietrele surpate; de jos, privit cu un ochi, părea mai înalt ca muntele, se înălţa deasupra coroanelor, lumina purpurie desenase o aură în jurul capului său. „Aşteaptă-mă! — am strigat luînd-o la fugă după el. Aşteaptă-mă, scumpul meu!”

— Şi v-a aşteptat? — o întrebi tu în timp ce iluzionistul continuă să scoată porumbei din joben, iar asistenta lui scoate metri întregi de mătăsuri din pălăria goală. — Iată şi baticul de mătase — bodogăneşte directorul în microfonul din loja orchestrei, însă nu îndrăzneşte să coboare în arenă. Nouăsprezece metri şi patruzeci şi doi de centimetri de la cap la coadă, şaptesprezece metri şi optzeci şi trei de centimetri de la coadă la cap, în total şaptezeci şi şase de metri doi centimetri şi jumătate. Iar publicul se amuză, aplaudă, sare în sus, tropăie. (Hm, cu ăştia te-ai găsit să pui la cale coruri de bocete, nenorocitule? — te reîntorci tu spre tine însuţi cu o bunăvoinţă nelămurită, după care fixezi iarăşi arena.) Baticul nici vorbă să se mai termine, creşte întruna, se înfăşoară, s-ar putea înfăşura în el arena întreagă, sclipeşte la lumina reflectoarelor; sub podium zburătăcesc porumbeii, unul, doi, trei, patru, cinci porumbei, semne de întrebare albe ca zăpada.

— N-am mers niciodată la cimitir cu el — începe Victoria (de dragul variaţiei) —, deşi i-am fost nevastă, n-am mers niciodată împreună la cimitir, ce-i drept, nici la biserică n-am mers. Mitică nu era credincios, nu eram nici eu habotnică, nici vremurile nu prea încurajau aşa ceva. Dacă stau să mă gîndesc la căsnicia noastră, revăd camera cea veche, locuiam la etajul întîi, iar deasupra ferestrei noastre flutura întotdeauna drapelul roşu. Pe atunci, dacă vă mai amintiţi, vîntul bătea mereu şi de fiecare dată era cîte o aniversare, defilam în şiruri de cîte patru — opt — doişpe prin piaţă, sub portretele şi pancartele uriaşe, sub tricolor şi steagurile roşii fluturînd în vînt, demonstram în sprijinul copiilor coreeni, împotriva agresiunii, asupririi, colonialismului, imperialismului, primejdiei unui nou război. Nici-

odată n-am simţit o mai mare siguranţă ca în timpul acelor demonstraţii, în mijlocul unor oameni necunoscuţi. Mergeam cot la cot cu bărbaţi pe care nu-i cunoşteam cu aceeaşi încredere cu care mergeam cu Mitică şi simţeam cu toată fiinţa că nu mi-s singură, că sîntem împreună, că laolaltă nu sîntem singuri, că solidaritatea înseamnă putere; credeam că, dacă defilăm, n-or să mai tragă cu tunurile şi n-or să mai cada bombe asupra satelor paşnice din Asia; credeam că nici copiii din Coreea n-or să mai moară de foame şi n-or să se mai nască rahitici, Doamne, dar în ce n-am crezut? Pe cînd scandam, cîntam în cor şi defilam pe bulevard şi-n pieţele alea largi, ale noastre erau şi piaţa şi fabrica şi drapelul şi bulevardele, a noastră era ţara întreagă, deoarece voinţa poporului învinsese, iar cei asupriţi ajunseseră pentru prima oară în istorie la putere. Mitică se înflăcăra, scanda lozincile cît îl ţinea gura de tare, cerînd pacea, pe imperialişti şi pe mercenarii acestora îi ameninţa cu moartea, iar în zori, cînd îi împingeam mîna de pe mine şi dădeam pledul la o parte — mereu mă trezeam cu cîteva minute înainte de a suna deşteptătorul —, eram şi eu cît se poate de fericită. Aprindeam aragazul, puneam de ceai, mă întorceam în cameră şi priveam chipul destins al lui Mitică, iar drapelul roşu care flutura în fereastră îmi dădea un sentiment de siguranţă. Priveam pe fereastră, drapelele fluturau pe toată strada şi eram nespus de fericită, căci fiecare flutura după cum îl bătea vîntul, dîndu-ne şi nouă o pildă de unitate şi solidaritate. Pe atunci Mitică îmi citise deja povestea aia foarte frumoasă, chiar plînsesem de cîteva ori, morala era valabilă şi pentru mine, steagurile şi vieţile noastre. „Căci solidaritatea înseamnă putere, mămico!, să nu uiţi asta, niciodată!" — îmi spunea Mitică turnîndu-şi un păhărel de ţuică, că eu n-aveam nimic împotrivă, nu mă deranja mirosul de ţuică ca pe *altele,* ba chiar îmi plăcea să-l văd bînd, fiindcă mai devreme sau mai tîrziu se aprindea, mă privea în ochi, o vreme mă mai lăsam rugată, de dragul jocului, după care stingeam lumina, îmi dădeam jos rochia şi mă lăsam luată pe sus şi sărutată. Ne îmbrăţişam în întuneric, lîngă fereastra deschisă, iar drapelul se auzea fîlfîind nu departe, deasupra capetelor noastre. De-atunci, de cîte ori simt miros de ţuică, revăd camera aia veche,

parcă aud şi gîfiitul lui Mitică şi înaintea ochilor îmi apare drapelul umflîndu-se în vînt gata să zboare, ca o uriaşă pasăre roşie în colivie.

— Iar atunci bătrînul ne-a spus ce voise Veres Pista — preia Balló ştafeta; te pierzi din nou într-un noian de întîmplări; te încurci în morala lor, te rătăceşti în zig-zagul trecătorilor dintre fraze; sub tine explodează cuvintele minate: jumătăţi de fraze din mitologia a două vieţi; deasupra cimitirului cufundat în penumbră flutură steaguri, soarele dispare după munte, farfurie roşie clătinîndu-se-n cer, umbra steagurilor se proiectează deasupra cimitirului, îl separă în două, cruci, steiuri surpate, cruci de lemn coşcovite se contopesc cu umbra neîndurătoare ce ia în stăpînire şi cimitirul în paragină; ai senzaţia că în penumbră steiurile, pietrele funerare, crucile o iau din loc, parcă vroind să se refugieze undeva, într-un loc fără lumini şi fără umbre...

— „Veres avea pe el o pelerină neagră, cu glugă, cum aveau capucinii pe vremuri" — ne povesti bătrînul, însă Hutera se băgă iarăşi pripit: „O sutană, nene István, în nici un caz pelerină!" „Dacă ştiţi voi mai bine — se îmbufnă bătrînul —, ziceţi voi mai departe." „Las' că nu ştim" — i-am spus eu împăciuitor, turnînd berea în pahare. „Mi-era — continuă bătrînul fără să se atingă de pahar — că pune mîna pe mine sau mai ştiu eu ce, da' n-a fost aşa. S-a oprit în uşă (în uşa camerei pentru oaspeţi, ciudat, că ştiţi şi voi, măi copii, că noi nu folosim camera asta), m-a privit ţintă: «ce mai faci, nea Estván?» — m-a întrebat el, iar vocea — care nu i se schimbase deloc în moarte — m-a liniştit niţel, deşi-mi mai clănţăne încă şi-acum dinţii. «Bine» — m-am scremut eu să îngaim. «Şi eşti fericit ca trăieşti, nu?» — m-a întrebat Veres în bătaie de joc, aşa mi-am dat seama pe loc că e chiar el, ăsta fusese felul lui de a vorbi cu toată lumea, n-aveai cum şti cînd glumea şi cînd vorbesc serios. «Da, băiete» — i-am îngăimat. «Da. Adică...» «Adică ce, nene Estván?» — m-a privit el tăios cu ochii lui mari, negri, mi s-a făcut iar frică, tremuram ca varga, ziceam că mi-a bătut ceasul şi-acuşi îmi dau duhul." „Veres — am zis eu — avea ochi albaştri, nene István, hai să lămurim atîta lucru. Dacă nu de alta, măcar de *asta*

îmi amintesc şi eu clar, la fel şi prietenul şi frizerul lui, Hutera Béla.” „Aşa e — zise Hutera —, o fi vreo neînţelegere la mijloc, pot să jur că Pista avea ochi albaştri. Poate şi-au schimbat culoarea pe lumea ailaltă” — chicoti Béla ducînd sticla la gură. „Eh, sănătate şi noroc” — zise el gîlgîind zorit. Mustăţile i se umpluseră de spumă. „Pista al nostru avea ochi mari, negri în visul meu — se oţărî bătrînul. Şi nu mă mai tot întrerupeţi, că n-am spor. «Care mai e viaţa voastră — m-a întrebat Pista de la obraz —, cum o mai duce lumea din Tabăra după dispariţia noastră?» Vorbea ca un rege. «Mănîncă? bea? face dragoste? merge cu sîrg la şedinţe? şi împuşcă sitarii?» Asta iar m-a pus în mare încurcătură, măi copii, eu habar n-aveam ce fel de pasăre-i sitarul, nu văzusem nici unul în cei şaptezeci de ani ai mei să zboare pe meleagurile astea, sau, chiar dacă văzusem, nu ştiusem că-i sitar. «Nu-i împuşcă» — am bîiguit. «Păi ia să-i împuşcaţi — mi-a zis Veres poruncitor. Spune-i lui Feri, adică ţie, dragă băiete — m-a privit bătrînul —, să vă împartă puştile.» «Bine, o să-i spun» — am plecat capul supus, mi-era că, dacă mă împotrivesc, mă ia cu el în împărăţia umbrelor, n-am îndrăznit nici să-l întreb de unde vine şi cum îi merge dincolo. Deşi habar n-aveam, tovarăşe Balló (bătrînul îmi aruncă o privire de m-am cutremurat şi eu, era alb ca varul), despre ce puşti e vorba, ce puşti ar trebuie să ne repartizezi?” M-am cutremurat, fiindcă bătrînul începuse să şuiere, i se bulbucaseră ochii şi se întîmpla să n-am nici nitroglicerina la mine.

Maria se apucă să te zgîlţîie: — Ce-i cu ăştia? — se aplecă ea spre tine arătînd către arenă. O femeie într-o rochie lungă de culoarea nalbei ţine un uriaş evantai alb la lumina reflectoarelor. În jurul ei arcuri de triumf, cariatide. Totul pare un vis trezind la viaţă o pictură a lui De Chirico, dar îţi scapă sensul coregrafiei. Femeia în rochie roşie îşi face vînt cu evantaiul, e linişte, în liniştea asta se pornesc să scheaune unul după altul buciumurile. În arenă năvălesc fetişcane în minijupe, ţinînd în mînă cărţi de mărimea unui om. Se aliniază în jurul femeii-nalbă. În atmosferă reapare microfonul, coboară în dreptul femeii în roşu. Bănuieşti că femeia asta are un rol important în desfăşurarea celor din

arenă, însă deocamdată eşti cît se poate de nedumerit. În orice caz iat-o cuvîntînd, vorbeşte cu o voce melodioasă, alto, ca de vedetă a operei într-un interviu la radio. — Căci iată ce greu se obţine o chintă regală! — spune ea. Cîţiva spectatori izbucnesc în rîs, dar grosul spectatorilor, nedumerit, păstrează o tăcere glacială. Pe femeia-nalbă asta n-o deranjează. Bate din palme şi iată două fete încadrînd-o cu popa de treflă şi cel de cupă, bate din picior şi, după o scurtă ezitare, apare o fetişcană măruntă, pistruiată (popa de caro). — Doamnelor şi domnilor, cu ăştia încă se poate pierde o avere — îi arată femeia în roşu rîzînd. Pentru a-şi îndeplini funcţia au nevoie de popa de pică. Răpăie tobele, în arenă îşi fac apariţia nişte bărbaţi înalţi, zvelţi, în costume negre, cu măşti negre, le înconjoară pe fete. Femeia-nalbă îi priveşte satisfăcută şi bate din palme. Bărbaţii în negru încep să danseze cu fetele. Popa de pică eu sînt — rîde femeia, împreună sîntem invincibili. Dar numai *laolaltă,* subliniez. — Orchestra interpretează un tango sentimental. Te prăbuşeşti. O clipă ţi se pare că o zăreşti pe Andrea printre dansatori, sau nu e decît femeia cu rochia de culoarea nalbei. *Rămîne un mister de-a pururi nedezlegat.*

— Ce mai e şi asta? — te întreabă Maria iritată, zgîlţîindu-te. — Un balet? Eu nu-nţeleg nimic.

— Nici eu — dă din cap şi Victoria. Cine-s ăia de colo? Şi ce-au de gînd cu cărţile alea?

— Şi aia în roşu de ce n-are pereche?

— Şi de ce nu dansează şi ea cu bărbaţii în negru? De ce dansează numai cu bestiile alea micuţe?

— E o demonstraţie — zice Balló după o matură chibzuială. Precis că e o demonstraţie.

— Zău, dragă Ferenc. Lasă-te de bancuri. Ce demonstraţie?! — îl zeflemiseşte Maria. Doar n-au motive să protesteze împotriva nimănui. Ăsta-i circ, amice, doar ştii bine că-i cel dintîi circ al ţării! Aici nici vorbă să se facă demonstraţii.

— Dacă ştiţi aşa de bine — se mîrlăneşte şi Balló — lămuriţi-vă singure. O fi vreun balet. De unde să ştiu?

Închizi ochii: arena, sala, începe să se învîrtească cu tine; apuci să mai vezi părul oxigenat al femeilor din loja de jos; te prăbuşeşti; n-ai timp nici să strigi; ţi-apare o

cîmpie, Andrea* se plimbă în costumul de baie roşu (care îţi plăcea ţie atît de mult) şi culege flori de cîmp, n-apuci să-i zici nimic, deoarece cîmpia se răstoarnă cu capul în jos, plouă cu margarete; întîmplările se suprapun, se grămădesc; valsează decorurile în jurul tău: îţi apar pentru o clipă bulevarde iluminate, cimitire din Maramureş, oraşe germane din timpul războiului şi closetul de nedescris al unui accelerat gonind pe şine în anii cincizeci, cu două Kenturi fumate pe jumătate, cu nişte urme de ruj enervant de inexplicabile aruncate pe jos; urmează strada bine întreţinută a unui sat; grădini înverzite, pomi înmuguriţi, straturi de ceapă verde şi pătrunjel, apoi tufe de liliac şi iasomie, încă o dată părul oxigenat, părînd acum nins, al femeilor tulburate din loja de jos, în mireasma subjugătoare a liliacului şi a iasomiei; cîte un îndemn, o întrebare ori un răspuns? — te prăbuşeşti: laşi în urmă clovni, elefanţi, trompete; îţi apare şi chipul trist al omului-de-fier, cîinii socotitori îţi plutesc pe dinaintea ochilor în ritmul ariilor din opere bavareze şi maghiare, Angelica aleargă rîzînd după ei, ultimul vine dogul danez cu limba scoasă de un cot; te scoli, îţi aranjezi cureaua, inspiri adînc, porneşti.

— Încotro? — te întreabă Balló uluit. Te grăbeşti tare? — Dai mîna cu el, te înclini spre femei, le întorci spatele şi pleci. — Nu m-aştepţi? — zice Balló din urmă, însă nu-i mai răspunzi, păşeşti apăsat cu mîinile în buzunare, prin faţa babelor şuşotitoare şi a puştoiacelor aflate în al nouălea cer, cobori treptele sprijinindu-te de balustrada lojei de jos, mai întorci o dată capul — ca pentru verificare sau, poate, pentru rămas bun — stau toţi trei în loc şi te privesc îngrijoraţi. Le faci semn, îi ceri un foc omului cu banderolă roşie de la intrare, umbra ţi se pierde în strălucirea neonului oglindit de băltoace în timp ce traversezi strada. „Informaţia — ozbugheşte pe lîngă tine un puşti cu un maldăr de ziare —,

* Andrea şi femeia în roşu — personaje pe care le-am întîlnit şi în nuvela *La frizer,* ocupă un loc important în mitologia subiectivă a lui Bogdán László, apărînd în mai multe scrieri ale sale. Femeia în roşu — iubirea de tinereţe a bunicului eroului prozelor lui Bogdán László — este bunica Andreei. Tinerii repetă într-un destin paralel povestea de dragoste a bunicilor, ajungînd chiar la căsătorie. Andrea însă înnebuneşte, preluînd genetic tarele bunicii sale şi este internată la ospiciu, de unde obsesiile personajului central. (N. trad.)

Informaţia!” şi calcă într-o băltoacă, luminile se spălăcesc, pentru o clipă imaginea ţi se sparge în mii de cioburi şi cîteva picături de zoaie îţi aterizează pe obraz. Ţi le ştergi cu un gest reflex, privindu-te de departe, cineva ar putea crede că-ţi ştergi lacrimile şi nu s-ar înşela prea tare, ar trebui doar să decidă dacă sînt lacrimi de plîns — fiind încă aproape de circul inundat de strălucirea lămpilor cu neon — sau de rîs!?

PROMENADA

Este neîndoios faptul că la 1332 urbea noastră era deja o aşezare „însemnată”, fiind întîia oară menţionată în catastiful dijmuitorilor papali; înainte de a desprinde însă unele concluzii entuziasmante pe marginea acestei constatări, să stabilim, totuşi, ce-i mai roşu şi mai roşu: chipul fecioarei ce luptă cu dinţii şi cu ghearele întru apărarea neîntinării ei şi a cărei pildă răzbate pînă în zilele noastre? şi pe care un nohai tocmai o aburcă în şa în timpul unei memorabile năvăliri, ori chipul consîngeanului ei, Ipacs Mózes? care a tras la măsea niscaiva orzoaică, iar acum, proptindu-se de peretele uscătoriei comunale de lîngă Poarta Debren, terminîndu-şi treaba mică chibzuieşte dacă s-o ia din loc sau să mai zăbovească; ori roşul cel mai roşu îl are coşul fabricii de textile ce se înalţă în văzduh aidoma unui deget arătător roşu, chiar mai roşu decît steagul arborat pe acest coş de un Întîi Mai liber. Trebuie să mai treacă ceva timp însă şi, din fericire, n-avem încă de luat nici o hotărîre. E suficient să ştim că pe Piatra Pîndei toaca se bate destul de des, vestind ba una, ba alta; iar toponimele noastre Pomul Pravilei, Spînzurătoarea, Dealul Rugului, Piatra Descăpăţînării sau chezăşie respectului „sfînt” arătat legii în acest oraş atestat întîia oară sub denumirea actuală în 1459 (astfel: Sepsy Zenthgijerghzeke)*, iar la promenadă — cam pe la sfîrşitul veacului trecut ori la începutul secolului douăzeci (nu stabilim cu exactitate în ce an, n-are nici un rost să ne pripim, să aflăm totul înainte de „timpul potrivit”), între orele cinci şi şase post-meridian îşi face apariţia un tigru. Rînjeşte distrat către domnişoare, se înclină respectuos în faţa fostului director al băncii, salută fanfara fluturîndu-şi

* Sepsiszentgyörgy — Sfîntu Gheorghe, jud. Covasna. (N. trad.)

laba, nimeni n-ar putea ghici la ce s-o fi gîndind? Poate că la strugurii care s-au făcut (bea însă un tigru vin?), poate că la lungile veri fierbinţi, cînd în satele din împrejurimi (Arcuş, Ghidfalău, Comolău, Sîntionluca — Laborfalău, Sîncraiu, Vîlcele, Podeni, Belin) în faţa umblătoarelor surpate bîzîie toropitor muştele mari şi verzi. Cu toate că mai există şi sate în care în primul pătrar al secolului douăzeci încă nu se duraseră lăcaşuri cu această destinaţie precisă; în aceste sate — care nu trebuie neapărat confundate cu cele amintite mai sus, pentru evitarea oricăror controverse — deasupra grămezilor de bălegar din dosul grajdurilor muştele se rotesc aşa de lin încît îţi creează iluzia că vor rămîne suspendate în aer. Din păcate, Paracelsus, pe numele sau întreg Aureolus Philippus Theophrastus Paracelsus Bombastus ab Hohenheim, ilustrul medic şi alchimist, are înaintea ochilor un asemenea morman de bălegar aburind în luna ianuarie. Prin urmare nu îl desfată priveliştea zborului static al muştelor, ci abureala firească a grămezilor de bălegar. Iar pe copii îi desfată tigrul. Îl urmează păstrînd o distanţă respectuoasă, trec ani, cresc, mănîncă, beau, iubesc, dorm, muncesc, (n-au nici o garanţie că „se măsoară cu universul"), apoi adorm pe vecie, dar de după colţ apar noi şi noi cohorte de copii (deşi se ştie că, de pildă, năvălirea tătarilor se soldează la 1658—61 cu masacrarea unei bune părţi a populaţiei!) care, de cînd acesta s-a burzuluit la ei, nu mai au curajul să strige într-un glas: „uite tigrul!", doar îl arată cu degetul şi-s fericiţi. Ceva mai în spate, neîncrezător, cu o mutră şuie, ciulind parcă urechile la nişte lăutari invizibili, ţopăie Feri, nebunul oraşului, cel simpatizat de toată lumea şi despre care se găsesc mereu doi-trei ţînci care să creadă că a fost căpitan de cursă lungă, dar că s-a refugiat pe uscat constrîns de prigoana piraţilor. E neîntemeiată presupunerea lor? nu se ştie, dar asta nu contează! trăim deceniile conştientizării; Gazeta duminicală publică articolul *Tainele şi capcanele vieţii sexuale,* din surse neoficiale reiese că flăcăii şi fetişcanele din orăşelul nostru îl studiază cu rîvnă şi se liniştesc în cele din urmă, aflînd că pot obţine contra unui forint nou „Prelegeri despre copulare, sarcină, onanie, poluţie nocturnă, leucoree, cloroză, impotenţă sexuală, sterilitate ovariană ş.a.m.d. cu prevenirea şi tratarea acestor din urmă boli (şi o anexă despre transmiterea sifilisului şi PREZER-

VATIVUL antiseptic al d-nului Rodet, medic lyonez)”,. putînd întemeia cămine sănătoase şi echilibrate din toate punctele de vedere, a căror consecinţă imediată vor fi plozii care se îmbulzesc în urma tigrului şi înaintează tot mai liniştiţi, tot mai conştienţi de menirea lor, spre marea bucurie a părinţilor sau a trecătorilor ce întorc capul după ei. Şi îl şi urmează pe tigru dînd roată pe corso, se feresc de cicliştii nu prea numeroşi, dar bătători la ochi, admirînd îndrăzneţul costum de ciclism al soţiei medicului militar de la judeţ. Doamna cea sportivă şi-a gătit căpşorul ei cel blond cu o beretă gălbuie, peste cămaşa-foulard a îmbrăcat o vestă de pichet şi un figaro bleu. Pantalonii de serj culoarea nisipului, „jambierele din piele de cerb, cu catarame” şi pantofii de lac îi întregeau vestimentaţia elegantă; din păcate trecătorii n-o puteau admira în fiecare după-amiază, acum însă, din cauza ploilor de primăvară, drumul se înglodase, iar velocipedul cel greoi, deşi manevrat cu atîta graţie şi abilitate de către domniţă, se afundase în noroi pînă la osie, s-a oprit în loc cînd, spre mirarea ei, l-a zărit pe tigru cumpărînd apă minerală Benkő de la chioşcul de răcoritoare din colţ, acesta a privit-o cu indiferenţă, apoi a înşfăcat sticla, şi-a şters mustăţile cu dosul labei, asemeni unui ucenic pantofar sau unei slugi de la biserică după o stacană de vin ori o halbă de bere. Acest gest „cizelat” pînă la automatism, dar condamnabil pe bună dreptate în prezenţa altora, este reluat peste secole şi, spre surprinderea noastră, pînă şi duhovnicul S.S. tot astfel îşi şterge broboanele de sudoare de pe frunte în ultima zi de viaţă, pe cînd rezistă în trecătoarea Timiş alături de cătane, scrutînd printre copaci cazacii care se apropie călare. Da, aici cade şi el laolaltă cu ceilalţi, iar dacă „cei ce rămas-au în viaţă nu-i putură sădi o floare ori pune o jerbă peste lespedea de colb a duhului său genial”, să încercăm măcar noi să-i dăm onorul cuvenit întru amintirea sa, cu promisiunea că ne vom reîntoarce la el, acum însă atenţia ne este captată de promenadă, de mulţimea care dă roată pe corso, prin faţa tigrului cu sticla de borviz pe jumătate goală la subraţ: se pare că nu e totuşi nătăfleţ? a băut din ea pe undeva şi, totuşi, n-a aruncat-o, a luat-o cu el. În urma lui, copiii tăcuţi, plini de evlavie, pătrunşi de sentimentul datoriei, conştienţi de menirea lor, cu obrăjori bucălaţi, îmbujoraţi de

bucurie. Îmbujorarea aceasta e mai puţin roşie decît cea a codanei răpite de nohai, dar şi decît a omului care tocmai îşi termină treaba mică la zidul uscătoriei comunale, ca sa nu mai pomenim şi coşul fabricii, în cazul cînd nu avem de gînd să abandonăm cu sufletul la gură jocul ăsta *de şah,* de teama ridicolului. (Ne atrage îndeosebi logica imprevizibilului din mutările calului.) Ceva mai în spate Feri ţopăie şi cîntă, „Sus în pod, vitejilor". Frumoasa femeie, spre propria-i surprindere, se dă jos de pe velociped şi, împingîndu-şi vehiculul, se alătură grupului. Nici ea nu ştie de ce? nici nu realizează ce se întîmplă cu ea, mai tîrziu, cînd soţul ei cel aspru o trage la răspundere, îi mărturiseşte acestuia că pur şi simplu n-a fost în stare să procedeze altfel, a năpădit-o o căldură ciudată în piept, apoi au apucat-o frigurile, deşi afară era cald, douăzeci şi nouă de grade după termometrul de la farmacie. (Care, ce-i drept, stătuse toată după-amiaza în bătaia soarelui.) Avem destul timp la dispoziţie ca să aruncăm o privire asupra termometrului, să-i stabilim poziţia, e un lucru folositor, însă tigrul ne subjugă din nou privirile, se evaporă zilnic la ora şase din faţa bazarului, ca înghiţit de pămînt, suie în turn să privească orologiul; uite-l, că... nu e. Copiii se risipesc chipurile dezamăgiţi, dar fericiţi în adîncul inimii, au ce îşi aminti, şi e şi asta ceva. Chiar dacă nu cine ştie ce, îi zice Feri plin de importanţă doamnei abătute, cu velocipedul, pe care soţul ei cel sever o examinează îndelung, minuţios, anunţînd-o apoi că e însărcinată, iar chipul i se înseninează. Dar mai avem pînă aici. Bătrîna florărească de lîngă teatru zadarnic încearcă pe la şase şi un sfert să o convingă pe fiică-sa, care-i o stricată (între două „drumuri" mai stă la taclale şi cu mă-sa, şi ce e rău în asta?), l-am văzut şi azi Rozi, că fiică-sa de-acum e în vorbă cu un ofiţer (nu se ştie dacă ţine de garnizoană sau dacă s-a instalat pe corso doar aşa, în trecere), dă la o parte cu dispreţ sticla de palincă pe care i-o întinde mă-sa într-o poză stilată, dar mai puţin gustată la alcoolici. Zău, mamă, iar te-ai cherchelit. Bătrîna tace, nu se supără, ci mai trage o duşcă din sticlă, cu eternul zîmbet al martirilor aşternut pe chipu-i. Dacă-i băiat, plănuieşte doctorul ţinînd strîns mîna albă, îngrijită a nevesti-si, îl botezăm Endre, în memoria marelui rege. Dar dacă e fată? — întreabă frumoasa femeie adulată de un întreg judeţ, nici nu ştie de cînd nu

s-a mai ocupat serile soţul ei aşa mult de ea şi nu-şi trage mîna cum făcea cînd „cavalerii” ei, ofiţerii din oraş, voiau să-i ghicească în palmă la lumina lunii.

Oraşul dăinuieşte, prosperă. Băieţii şi fetele lui forfotesc pe promenadă de colo-colo şi îşi trag discret coate cînd, galant, ofiţerul îi oferă braţul lui Rozi, care, fără un cuvînt, îi întoarce spatele mă-si şi în chip nefiresc pentru o femeie în „situaţia” ei: roşeşte. În aer pluteşte presentimentul unei aventuri, ursitoarele continuă să ţească destinele cu fire nevăzute; la şase şi jumătate izbucneşte primul război mondial; la şapte şi un sfert chioşcarul strigă deja în gura mare numele lui Matuska Szilveszter*; lupii nu dau cîtuşi de puţin respectul cuvenit prefecturii, în nopţile geroase de iarnă se pogoară dinspre grădina oraşului nou, se apropie de clădire din spate şi se pun pe urlat sub ferestre, avînd prilejul să se convingă pe pielea lor că pe aici trăiesc vînători reputaţi în tot Ardealul. Pe Piatra Pîndei nu se mai bate toaca, sirena fabricii de textile trezeşte oraşul la cinci şi jumătate, unii adorm la loc, alţii se scoală buimaci ori înjurînd (în funcţie de temperament). Începe ziua! Undeva, aiurea, să zicem la Lisabona, un poştaş care se abate pe acasă în timpul programului de lucru, un oarecare Lion Juanez Siro, încuie uşa tremurînd din toate încheieturile şi se năpusteşte la Maria Colona, iubirea lui, care roşeşte plină de pudoare. Stau prost cu timpul, doar „astfel” se pot întîlni: pentru scurte jumătăţi de oră; acum însă nici nu apucă să-şi tragă sufletul, să se strîngă iute în braţe stînd în picioare, cu vestimentaţia rostuită cum trebuie prin părţile esenţiale, cînd cineva bate la uşă. Nevastă-sa se întoarce mai devreme de la slujba de dimineaţă; şi slujba a ţinut mai puţin ca de obicei, căci din Brazilia soseşte verişoara preotului, iar părintele zoreşte să ajungă cît mai curînd în compania unei rude cu o viaţă atît de nesăbuită. Nu cumva să ne treacă prin minte ideea de „incest”; nu; au de discutat afaceri: interesul poartă fesul. Toate-s nestatornice, îşi zice pastorul reformat S.S. şi nici nu se roagă, nici nu se gîndeşte la Dumnezeu, strînge puşca şi ia în cătare siluetele cu dolmane albastre care se apropie printre copaci de poziţiile lor.

* Terorist maghiar din anii 30; a aruncat în aer podul de cale ferată de la Biatorbágy. (N. trad.)

N-avem timp de pierdut, nu ne interesează acum nici podul aruncat în aer la Biatorbágy, de parcă am presimţi că prietenul nostru plecat în America la sfîrşitul anilor şaptezeci ne va putea arăta şi nouă cum s-a năruit podul aşezînd ca prin farmec beţele de chibrit unul peste altul pe o masă de restaurant; deocamdată însă ne aflăm încă în trecut, în acelaşi loc; urmărim mersul evenimentelor postaţi pe corsoul din Sfîntu Gheorghe, lîngă bătrîna florărească (care ţuicuieşte din sfert în sfert de oră). Ştim că Julis, servitoarea doctorului de la judeţ, probează velocipedul pe timp de noapte; nu e la fel de îmbrăcată ca stăpînă-sa (între noi fie vorba: cum ar putea fi?!), aşa că după o lungă chibzuială îşi dă jos rochia, apoi şi cămaşa albă, deoarece îşi dă seama că o încurcă la pedalat. În cele din urmă încalecă pe şa doar în combinezon (moşteneşte lenjeria lepădată de stăpînă), în lumina lunii i se zăresc şi sînii albi, împliniţi, cînd pedalează aplecată asupra ghidonului. Două calfe de cizmar, o pîndesc dintre boschete, nişte copii, dar pe parcursul istorisirii noastre (căreia îi dăm noi cumva de capăt!) cresc şi ei şi pînă la opt şi jumătate, cînd e asasinat prinţul moştenitor la Sarajevo, fiul unuia dintre ei are tuleie pe bărbie, în timp ce fiica celuilalt nunteşte chiar în ziua aceea. Atît băiatul cît şi ginerele sînt recrutaţi (fără menajamente?), pe medic îl cheamă Endre, la fel ca şi pe fiul său mai mare, care îi farmecă pe toţi cu talentul lui lăutăresc ieşit din comun şi care va primi gradul de ofiţer, pe cînd băiatul şi ginerele sînt răcani. Pe peron flutură batistele în urma trenurilor pavoazate cu flori, răsună acordurile: Las' că vezi tu, Serbie turbată! Anul 1914 rămîne memorabil pentru mine, mi-a fost acceptată spre publicare prima carte — scrie Joyce, ilustrul nostru precursor din acea vreme, dar nu putem zăbovi prea mult asupra acestui amănunt, acum o urmărim pe Julis, care pedalează sub clar de lună mult mai îndemînatică decît stăpînă pe velocipedul comandat la Viena. Cinci minute mai tîrziu Gagarin e lansat în cosmos. Sîntem pionieri, dar nu demonstrăm împotriva situaţiei din Cuba; vremea trece. Aş, baliverne, stăruie protopopul local, privindu-şi satisfăcut partenerul de whist, farmacistul, care îi joacă o festă unui sculptor, oferindu-i o doctorie violentă contra păduchilor laţi ce îi colcăie prin barbă. Amicul se vede nevoit — fie şi pentru scurt timp — să îşi dea jos ţăcălia şi se învîrte prin casă ca

turbat, cu obrajii vineţii, nu poate ieşi o săptămînă întreagă. Despre el nu se lansează însă zvonul că a murit, aşa cum se întîmplă cu vărul lui Julis, care se îmbarcă plin de speranţe cu destinaţia America. La nouă fără un sfert nu-şi mai aminteşte nimeni de tigru, doar muzicanţii îl mai pomenesc: a salutat cu laba ca domnu' baron la chef, jur că a şi vorbit, a întrebat a cui proprietate e plopişul? Asta n-o ştim nici noi, în împrejurimile oraşului nostru nici nu există vreun plopiş, iar familia Daczó de secole pune beţe în roate progresului; nu se ştie dacă absenţa unui plopiş prin părţile astea li se datorează tot lor, cert e că s-au sustras întotdeauna de la plata impozitelor orăşeneşti, „dîndu-şi loturile cele multe ale iobagilor precum şi conacele lor boiereşti drept sate şi punîndu-le astfel subt epitropia Scaunului, aşa că Sfîntu Gheorghe era în chip ciudat un oraş-sat". Ceea ce nu-i deranjează însă pe muzicanţi la data istorisirii noastre; nici ei nu mai discută despre tigru, ci se zgîiesc la blonda acoperită cu un voal, însoţită de trei pui de harapi ce stîrnesc senzaţie printre cetăţenii pierde-vară ori amărîţii de secui liberi de pe corso. În vîltoare se amestecă şi un nepot al lui Ipacs Mózes, pe nume Ipacs Márton, care cască gura, proptind castanul de vizazi de Bazar, la cei doi haidamaci de arabi cu burnusuri, tot însoţitori ai femeii cu voal, care cu chipuri parcă împietrite flutură deasupra stăpînei uriaşe evantaie din pene de păun, deşi soarele a apus de mult pe după dealurile din împrejurimi. Tabloul acesta este de bună seamă idilic: sugerează acelaşi calm, aceeaşi linişte sufletească ce se întipăreşte pe chipul lui Paracelsus la vederea grămezilor de bălegar aburind. Pentru pacea noastră avem de luptat, cugetă S.S. deschizînd focul, dînd crucea pe arma de foc. Sîngele cazacilor înroşeşte frunzele uscate, le vopseşte într-un roşu mai roşu decît am fi tentaţi să credem, iar acum putem hotărî în sfîrşit: da, acesta e roşul cel mai roşu, nici nu mai intră în discuţie coşul fabricii, nici obrajii lui Ipacs Mózes, ori ai codanei răpite de nohai. Steagul roşu, ei da, intră în discuţie, căci şi el e înroşit de sîngele vărsat de clasa muncitoare. Dar să revenim la peisajul fără doar şi poate idilic al dealurilor din împrejurimi. Aceste dealuri l-or fi făcut să se îndrăgostească de acest ţinut şi pe Petőfi, acesta confesîndu-se într-o scrisoare către Júlia că i-ar plăcea să se aciueze aici (chiar aici), dar urmează apoi Sighişoara, ulti-

mu-i refugiu.* N-avem însă date din care să reiasă că şi femeia cu voalul vede panorama. În schimb putem băga mîna în foc că Pusztai,** banditul ţinutului, (la începutul anilor cincizeci, incognito — în port secuiesc, şade pe o bancă vizavi de teatru urmărind cu neruşinare trecătorii şi ZIS-urile pufăitoare) n-o vede nici pe femeie, nici pe puii de harapi ori arabii cu burnusuri; s-a născut un pic prea tîrziu pentru asta. Din cele de mai sus credem că reiese destul de limpede: ne aflăm pe corsoul din Sfîntu Gheorghe şi nu izbutim să vă supunem atenţiei o constatare plină de miez a lui Orbán Balász.*** (Ghilimelele şi semnul exclamării n-ajung, ar trebui bătut şi tam-tamul!): „Tîrgul din Sfîntu Gheorghe e una dintre cele mai întinse pieţe ale pămîntului crăiesc, fiind mai întins chiar şi decît cel din Cluj". Nu ştim dacă la fel vede „lucrurile" şi dr. D. Zs., repartizat fără veste în 1957 în cetatea de hotar a regiunii Mureş Autonomă Maghiară, hăt „la ţară" şi n-avem nici o dovadă că văzîndu-le (exact!) la fel, asta l-ar bucura cît de cît? Ştim, fireşte, că nu le poate vedea la fel, doar de la „expozeul" lui O. B. Încoace s-a încheiat cu succes deplin împădurirea a trei pătrimi din piaţa de păsări şi din obor. „Forma tîrgului — spre a continua expozeul de „pe vremuri" — e dreptunghiulară, iar pe latura-i dinspre răsărit se înalţă un bazar impresionant". Evident, bazarul e deja deschis la data cînd sîntem vizitaţi de portughezi, dar nu pare a fi pe placul verişoarei părintelui, binecuvîntată cu un spirit mercantil, ţine cu orice chip să trimită o vedere rudei sale şi bineînţeles că nu găseşte aşa ceva; e tare greu de mulţumit această fecioară în floarea vîrstei la cei treizeci şi unu de ani ai ei şi zău că ar putea băga de seamă ce de bărbaţi arătoşi, cu mustăţi îngrijite (secui liberi unul şi unul) forfotesc prin tîrg, dar acum o preocupă ilustrata. Nici Maria Colona şi Lion Juanez Siro n-o pot convinge să-şi ia gîndul de la ilustrată; nu-şi pot permite să fie prea aspri cu ea, căci nu s-a lămurit pînă azi

* Petőfi Sándor a căzut pe cîmpul de luptă în bătălia de la Albeşti, lîngă Sighişoara, la 31 iulie 1849. (N. trad.)

** Dezertor şi bandit care a operat în zona oraşului Tîrgu Secuiesc la începutul anilor 50. (N. trad.)

*** Cunoscut etnograf maghiar din secolul al XIX-lea, autor al unei monumentale *Descrieri a pămîntului secuiesc,* în şase volume. (N. trad.)

ce caută oamenii ăştia, la urma urmei, în compania ei? au un statut incert pînă în ziua de azi, în schimb sînt fericiţi că pot fi împreună, nu mai tresar la cel mai mic zgomot. Bunicul nostru, răposatul B. Sándor este la acea dată fochistul fabricii de textile şi încă nu se ştie că va fi combatant pe toată durata războiului mondial, cînd mai sînt cîţiva ani şi la Sarajevo se va descărca pistolul cu pricina. Un tigru? — îşi priveşte colegul la ora 9 fără trei minute eminentul profesor al colegiului din localitate. Deşi ne străduim să surprindem figura florăresei (profesorii zăbovesc în apropierea căruciorului ei), nu putem omite faptul că tonul eminentului profesor ascunde nu atît curiozitate, cît mai degrabă uimire, fără nici o legătură cu aceasta, ori poate tocmai de aceea îi datorează atîta consideraţie cultura locală. Chipul bătrînei florărese aduce cu o icoană: e de o seninătate perfectă, încă în stare de trezie, fără a mai vedea ce se petrece sub nasul ei: efectul ţuicii? al musafirului cuibărit printre riduri? Nu se ştie, nici nu ne interesează. Un tigru, zici? Aici?! Educaţia primită, dar şi cultura deloc neglijabilă a eminentului profesor îl stînjenesc pe acesta, nu se entuziasmează, ci îşi priveşte colegul asemeni psihiatrului de peste decenii, confruntat cu un pacient şi care are spre amuzamentul invitaţilor săi o bandă cu textele pacienţilor. N-avem acum timp să ne dumirim dacă musafirii se înveselesc ori, dimpotrivă, se întristează, deoarece ia cuvîntul celălalt profesor. Un tigru, Vilmos, un tigru! încearcă el să-şi convingă amicul mîngîindu-şi barbişonul castaniu (deşi Kossuth Lajos a încetat din viaţa la Torino,* e încă la modă barba marelui proscris.) Poţi avea încredere în mine. Eu nu-s ca — iar aici numele colegilor şi ale prelaţilor de prin părţile locului sînt înşirate ca exemple negative —, n-am mai pus în gură un strop de spirt de ani de zile! Cu ochii mei l-am văzut. Cum naiba un tigru? se amuză celălalt şi priveşte în jur distrat, o descoperă în sfîrşit, pe bătrîna florăreasă şi alege nişte flori pentru consoartă, trandafiri de un roşu aprins. Florile i se pleacă în mînă bătute de adierea vîntului, împotrivindu-se parcă blajine acestor presupuneri absurde. — Un tigru? Dacă, să zicem, era unul, l-ar fi pozat baronul Orbán, cum a făcut şi

* Kossuth Lajos, conducătorul revoluţiei maghiare de la 1848, s-a stins din viaţă în exil, la 20.martie 1894. (N. trad.)

cu piaţa de păsări sau cu primăria. Uită-te bine la pozele lui, e prietenul fidelităţii şi al ordinii şi dacă dai măcar peste un pui de tigru, a ta o să fie o jumătate din împărăţia mea. Izbucnesc în rîs. Doamne sfinte, un tigru la Sfîntu Gheorghe! Profesorul cel bărbos se lansează într-o nouă peroraţie, huruitul unuia dintre primele automobile îi acoperă vocea, după maşină — deocamdată nu ştim a cui e? (iată, ne-a apărut în cale o nouă sarcină: investigaţia) — aleargă o puzderie de copii îmbujoraţi, entuziasmaţi, chiuind. Putem presupune că sînt aceiaşi care mai devreme se ţineau după tigru. Dar Feri nu mai apare nici acum, poate s-a îmbarcat pe vreun vapor. În schimb reapare Rozi, însoţită nu de ofiţer, ci de un tînăr cu ţvicăr şi cu ţăcălie (o fi agent de asigurări, genul ăsta de barbă ajunge la modă abia peste cîteva decenii pe meleagurile astea). Doctorul îi toarnă soţiei apa minerală în pahar şi-i dă cu mîna lui prafurile sedative, o controlează dacă ia hapurile de-adevăratelea şi o linişteşte: praful lui Moli Seidlitz este indicat pentru constipaţie, indigestie şi diaree, crampe, boli renale şi nervoase, palpitaţii şi migrene... Dar, Elemér, scumpule — se întinde femeia vlăguită pe sofa, (Julis îi urmăreşte de la o distanţă respectuoasă, cu o ceaşcă de cafea aburind în mînă) —, eu nu ţi-s pacientă; ţine însă încleştată mîna soţului ei, i-o strînge, pe frunte îi apar broboane de sudoare. Dar pe Paracelsus nu lar alina nici această paşnică scenă domestică, iar dacă are o strîngere de inimă în clipa în care lîngă mormanele de bălegar e trasă căruţa, zărind furca în mîinile secuiului liber, îşi dă seama îndată despre ce-i vorba, doar nu degeaba e mai erudit decît contemporanii săi într-ale ştiinţelor naturii şi nu degeaba crede el în veşnicul circuit din natură ca într-o unică lege fundamentală. Tigrul, tigrul, îngaimă bătrîna florărească scuturată de friguri pe la nouă şi un sfert şi dă de-a dura pe corso sticla de palincă golită de o manieră consolatoare. Aceasta se rostogoleşte în direcţia calfei de cizmar, care îşi fereşte la timp picioarele, pentru a o putea pîndi în tihnă pe Julis exersînd pe velociped pe jumătate goală. Două minute mai tîrziu chioşcarii dau de ştire în gura mare despre erupţia Vezuviului, la Yalta se semnează documente de mare însemnătate, prin care se asigură (şi) pacea, în grădina oraşului nou se învîrtesc doi lupi ca într-un dans. Vînătorul e cople-

şit de acest fapt şi cînd se hotărăşte, în fine, să tragă, greşeşte ţinta. Nu se ştie dacă aceasta e pricina pentru care oftează bătrîna care priveşte lung după sticla de pe caldarîm, dar ştim că îşi împachetează florile, închide ochii, alături de imaginea promenadei, după pleoapele ei stă toropit de somn şi timpul istoric atît de vălmăşit; se lasă liniştea, doar un cîine vagabond temător mai latră dintre pomii din parc la luna ce surîde roşie pe firmament.